

S2-oppijoiden myönteisen imperfektin taivutusvirheet

Inge Määttä

Tampereen yliopisto

Kieli-, käännös- ja kirjallisuustieteiden yksikkö

Suomen kieli

Pro gradu -tutkielma

2014

Tampereen yliopisto
Suomen kieli
Kieli-, käännös- ja kirjallisuustieteiden yksikkö

Määttä, Inge: S2-oppijoiden myönteisen imperfektin taivutusvirheet

Pro gradu -tutkielma, 88 sivua + 3 liitettä
Tammikuu 2014

Tässä Pro gradu -tutkielmassa tarkastellaan S2-oppijoiden tuottamia myönteisen imperfektin taivutusmuotoja. Tutkimuksen tehtävänä on selvittää, millaisia virhetyppejä esiintyy S2-oppijoiden imperfektimuodoissa ja kuinka yleisiä nämä virhetypit ovat. Verbin taivutusta on suomi toisena ja vieraana kielenä -alalla tutkittu paljon vähemmän kuin nominintaivutusta.

Aineisto perustuu 112 informantin täyttämään aukkotehtävään. Tehtävässä on tarkoitus taivuttaa 31 verbin A-infinitiivit imperfektissä niin, että ne sopivat valmiiksi annettuihin lauseisiin. Informantit ovat Eurooppalaisen viitekehyksen A1.3–B1-tasolla ja ovat taustatekijöiltään heterogeenisiä. Aineisto kerättiin Tampereen aikuiskoulutuksen (TAKK) kotoutumiskoulutuksessa ja Tampereen aikuislukion suomen kielen kurssilla.

Tämä tutkimus on luonteeltaan sekä kvalitatiivinen että kvantitatiivinen. Tutkimuksen analyysimenetelmänä on käytetty morfeemitutkimuksen obligatory occasion -analyysia, joka tarjoaa mahdollisuuden tarkastella verbin morfeemeja erillään toisistaan ja pisteyttää ne niiden taivutusasteen mukaisesti.

Keskeinen käsite tässä työssä on virhepotentialiaali. Sillä tarkoitetaan sitä, kuinka monta tekijää vaikeuttaa tietyn verbin taivutuksen onnistumista. Tämän aineiston pohjalta näyttää siltä, että verbin vaikeusaste on mahdollista laskea. Tämän takia tutkimus voi auttaa ennakkoimaan, millaisten verbien yhteydessä S2-oppijoilla on todennäköisesti ongelmia. Tätä tietoa voidaan käyttää hyväksi S2-opetuksessa.

Tutkimuksen tulokset osoittavat, että eniten virheitä esiintyy vartalomorfeemissa. Varsinkin astevaihteluvirheitä ja liian pitkiä vartaloita esiintyy runsaasti. Aineistoni valossa voidaan eritellä neljä taivutuksen onnistumiseen vaikuttavaa tekijää: verbin frekvenssi, verbin taivutustyyppin frekvenssi, taivutusmuodon pituus ja astevaihtelu. Lisäksi tulokset osoittavat, että monet nominien taivutuksen onnistumiseen vaikuttavat tekijät pätevät myös imperfektitaivutukseen.

Avainsanat: suomi toisena kielenä, morfologia, morfeemitutkimus, imperfekti, frekvenssi, verbintaivutus

SISÄLTÖ

1. Johdanto	1
1.1 Tutkimuksen taustaa	1
1.2 Tutkimuskysymykset ja -hypoteesit	2
2. Tutkimuksen aineisto ja informantit	5
2.1 Informanttien esittely	5
2.2 Kyselytestin kuvaus	8
3. Teoreettiset lähtökohdat	10
3.1 Keskeiset käsitteet	10
3.2 Morfologisten muotojen tuottaminen	14
3.3 Morfeemitutkimus	17
3.4 Obligatory occasion -analyysi	18
3.5 Aiempaa imperfektiin liittyvää tutkimusta	18
4. Verbityypit ja imperfekti	21
4.1 Verbityyppien kuvaukset kielitieteessä	21
4.2 Imperfektin kuvaukset kielitieteessä	22
4.3 Yleistä astevaihtelusta	23
4.4 Imperfektin esittämistavat S2-oppikirjoissa	24
4.5 Imperfektin tunnus	25
4.6 Verbityypit	26
4.6.1 Verbityyppi 1	26
4.6.2 Verbityyppi 2	29
4.6.3 Verbityyppi 3	29
4.6.4 Verbityyppi 4	30
4.6.5 Verbityyppi 5	31
4.6.6 Verbityyppi 6	31
4.7 Verbityypit aukkotehtävässä	31

5. Muotojen vaikeusasteen arviointi	33
5.1 Persoonapäätteen oikeellisuuden arviointi	35
5.2 Tunnuksen oikeellisuuden arviointi	35
5.3 Vartalon oikeellisuuden arviointi	36
5.4 Esimerkkejä pistejakojärjestelmästä	38
5.5 Pistejakosysteemin ongelmakohtien ratkaisut	40
5.5.1 Persoonapäätteen tasolla	40
5.5.2 Tunnuksen ja vartalon tasolla	40
5.5.3 Kesken jätetyt vastaukset	44
6. Aineiston morfologinen analyysi	46
6.1 Obligatory occasion -analyysin tulokset	46
6.2 Virhesijainnin analyysi	50
6.2.1 Persoonapäätetaso	50
6.2.2 Tunnustaso	52
6.2.3 Vartalotaso	57
7. Virhepotentiaali	70
7.1 Termin määrittely	70
7.2 Virhepotentiaaliin vaikuttavat tekijät	71
7.3 Virhepotentiaalin laskeminen	76
7.4 Vertailu nominien taivutukseen vaikuttaviin tekijöihin	79
8. Yhteenveto	84
8.1 Tutkimuskysymysten tulokset	84
8.2 Tulosten sovellusmahdollisuuksia	86
8.3 Jatkotutkimuksen aiheita	87

1. JOHDANTO

1.1. Tutkimuksen taustaa

Miten *rakentaa*-verbiä taivutetaan imperfektin yksikön kolmannessa persoonassa? Synty-peräinen suomalainen tietää, että muodon kuuluisi olla '*hän rakensi*'. Jos sama kysymys esitetään suomea toisena kielenään opiskeleville (S2-oppijoille), vastausten kirjo on kuitenkin huomattava: olisiko se *hän rakenti*, *hän rakenni* tai *hän rakentai*? Vai pikemmin *hän rakentasi*, *hän rakensii* tai *hän rakentoi*?

Edellä mainitut virheelliset tuotokset eivät ole tuulesta temmattuja vaan aitoja S2-opiskelijoiden tuottamia muotoja. Pyysin kandidaatintutkintoani (Holsteyn 2012) varten 15 Eurooppalaisen viitekehyksen B1-tasolla olevaa S2-oppijaa täyttämään kyselytestin, jonka avulla testattiin heidän myönteisen imperfektin osaamistaan. Tutkielman suppeuden takia keskityin siinä ainoastaan tunnuksessa tapahtuviin virheisiin. Jatkan saman aiheen käsittelyä myös Pro gradu -tutkielmassani. Tämän tutkielmani tarkoitus on selvittää laajemmin S2-oppijoiden imperfektin taivutusvirheiden luonnetta. Juuri virheiden moninaisuus houkuttelee minua tutkimaan asiaa.

Suomen kielen tunnuksot ja päätteet aiheuttavat kaikenlaisia muutoksia sanavartaloissa. Kuten taivutusmuodoista *minä annoin* ja *hän antoi* näkyy, esimerkiksi astevaihtelu tuottaa vartalonmuutoksia imperfektitaivutuksessa. Myös imperfektin *-i-* aiheuttaa muutoksia, jotka voivat verbin rakenteesta riippuen olla varsin erilaisia (vrt. *antaa* : *annoin*, *rakentaa* : *rakensin*, *matkustaa* : *matkustin*).

Kaikkia verbejä ei siis taivuteta imperfektissä samojen periaatteiden mukaan. S2-opetuksessa on tapana jakaa verbit kuuteen verbiryhmään ja käsitellä ne toisistaan erillään. Tämä jaottelu auttaa opiskelijoita varsinkin preesenstaivutuksen oppimisessa. Imperfektissä on yhden verbityypin sisällä kuitenkin paljon variaatiota. Esimerkiksi verbit

auttaa (autoin), rakastaa (rakastin) ja lentää (lensin) kuuluvat kaikki ensimmäiseen verbityyppiin. Vaikka astevaihtelusäännöt ja käytetyt tunnukset eroavat verbityypeittäin, yhdenkin verbityypin sisällä on siis variaatiota.

Vaikka suomen kielen imperfektin oppimista on tutkittu, pääpaino on ollut suomenkielisten lasten imperfektin oppimisessa (ks. esim. Laalo 2011, Lieko 1994). Tällöin aineistona on luonnollisesti aina puhuttua kieltä. Myös S2-oppijoiden imperfektin oppiminen on ollut (varsinkin Pro gradu-) tutkimusten aiheena (ks. esim. Hirvonen 2008, Pennanen 2005), mutta tutkijat ovat käsitelleet sitä ainoastaan yleisellä tasolla (ks. myös luku 3.5). Näissä pitkälti kvantitatiivisissa tutkimuksissa on siis laskettu virheellisten ja oikeiden muotojen määriä verbityypeittäin, mutta virheiden erilaisiin tyypeihin on harvoin kiinnitetty huomiota. Virheiden monitasoisuuden vuoksi imperfektimuodostuksen vaikeutta on vaikeaa arvioida verbityypeittäin. Tässä piilee monien S2-oppijoiden imperfektin osaamisen tutkimusten puute: niissä on vertailtu ainoastaan eri verbityyppien virheiden määriä eikä ole otettu huomioon, että verbityypit eivät imperfektin yhteydessä muodostakaan kovin yhtenäistä ryhmää.

1.2. Tutkimuskysymykset ja -hypoteesit

Tämän tutkimuksen avulla pyrin vastaamaan seuraaviin imperfektin oppimiseen liittyviin kysymyksiin:

1. Missä kohdassa sanaa virheet esiintyvät?

Onko enemmän vaikeuksia muodostaa oikeanlaisia vartaloita, tunnuksia vai persoonapäätteitä? Oletukseni on, että eniten virheitä esiintyy vartalotasolla. Vartaloihin kiinnitetään S2-opetuksessa nimittäin hyvin vähän huomiota (esim. Silfverberg 1993: 461). Persoonapäätteiden oletan olevan helpoimpia, vaikka odotan näkeväni eroja informanttien eri äidinkielten välillä.

2. Millaisia virhetyyppejä voi eritellä S2-oppijoiden imperfektitaivutuksessa?

S2-oppijoiden virhetyypit ovat monille S2-opettajille varmasti jo jossain määrin

tuttuja. Esimerkiksi astevaihteluvirheet ja väärän tunnuksen käyttö ovat yleisiä S2-oppijoiden kirjallisissa ja suullisissa tuotoksissa. Tarkempi tieto erilaisista virhetyypeistä ja niiden yleisyydestä voi kuitenkin olla hyödyllistä S2-opettajille.

3. Kuinka yleisiä eri virhetyypit ovat?

Virhetyypit eivät luultavasti ole kaikki yhtä yleisiä. Saatuaani selville millaisia virheitä aineistossani esiintyy, annan kvantitatiivista tietoa virhetyyppien yleisyydestä. Oletan, että on nähtävissä eniten astevaihteluvirheitä ja vääriä tunnuksia.

4. Millaisten verbien yhteydessä tehdään eniten virheitä?

S2-oppijoille tarkoitetuissa kieliopeissa pidetään tiukasti kiinni verbien jaottelusta kuuteen verbityyppiin, mikä ei ole mielestäni imperfektin kannalta kaikkein paras tapa. Haluan tällä työllä osoittaa, että verbityyppien sisällä on erilaisia ryhmiä, joihin vaikuttaa erilaisia tekijöitä. Tällaisia alaryhmiä on erityisesti verbityypissä 1. Tekijät vaikuttavat eri verbityypeissä eri tavalla, mutta myös alatyypit vaikuttavat. Lisäksi saman alatyypin verbit voivat myös erota toisistaan esimerkiksi astevaihtelun suhteen. Oletan, että voidaan nähdä verbien välisiä eroja ottamalla mukaan tutkimukseen useita verbejä samasta tyylistä.

5. Mitkä tekijät vaikuttavat virheiden määrään?

Maisa Martin (1995:186) on tutkinut S2-oppijoiden nominien oppimisprosessia ja eritellyt kahdeksan muuttujaa, jotka vaikuttavat nominien oppimiseen. Haluan tutkimuksellani tarkistaa, ylettyykö näiden muuttujien vaikutus myös verbien oppimisprosessiin. Oletan, että Martinin esille ottamista muuttujista ainakin kolme vaikuttaa vahvasti imperfektitaivutuksen oppimiseen: verbin tuttuus, tunnuksen erottavuus ja verbin morfofonologisten vaihteluiden määrä. Haluan tarkistaa, onko vielä muitakin tekijöitä, joita Martin ei esitä työssään.

6. Vaikuttaako informanttien äidinkieli imperfektin oppimiseen?

Taustamuuttujista oletan äidinkielen vaikuttavan vahvimmin imperfektitaivutuksen onnistumiseen. Isoiloivissa kielissä ei esiinny minkäänlaista taivutusta, minkä vuok-

si näiden kielten puhujat ehkä unohtavat helpommin laittaa imperfektin tunnuksen ja päätteän vartalon perään. Tosin oletan, että tämä näkyisi vahvemmin vapaissa kirjoitustehtävissä kuin tässä aukkotehtävässä, jossa on juuri tarkoitus taivuttaa verbejä.

Tämä tutkimus antaa varsinkin S2-alan opettajille ja tutkijoille hyödyllistä tietoa siitä, mitä on vaikeinta imperfektin oppimisessa. Tulokset voidaan mahdollisesti soveltaa imperfektin tehokkaampaan opetukseen. Lisäksi kehittämäni sovellusta obligatory occasion -analyysistä voitaisiin käyttää myös suomen kielen muiden morfologisten muotojen analyysissa.

2. TUTKIMUKSEN AINEISTO JA INFORMANTIT

2.1. Informanttien esittely

Tämä tutkimus perustuu kyselytestin tuloksiin. Kyselytestiin osallistui kaiken kaikkiaan 121 S2-oppijaa, joista 112 on otettu mukaan tämän tutkimuksen informanteiksi. Pois jätetyt informantit olivat sellaisia, jotka kopioivat osan vastauksistaan vieressä istuvalta opiskelijalta (4 informanttia) tai joiden tehtävistä näkyi selvästi, että he eivät ole vielä olleet omaksuneet imperfektiä ollenkaan (5 informanttia).

Keräsin aineiston Tampereen aikuiskoulutuskeskuksesta ja Tampereen aikuislukios-
ta 6.2.2012–25.9.2012. Kaikille informanteille on yhteistä, että he asuvat pysyvästi Suo-
messä ja että he ovat tai ovat olleet työvoimapolitiittisen koulutuksen piirissä. Tutkimuk-
seen ei siis otettu mukaan sellaisia S2-oppijoita, jotka opiskelevat suomen kieltä yliopisto-
tasolla. Tarkoitus on saada selville, miten kotoutumislain alla opiskelevat maahanmuutta-
jat oppivat suomen kieltä. Näin varmistetaan, että on mukana runsaasti sellaisia oppijoita,
joilla ei ole lingvististä taustaa.

Informanteilta kerättiin taustalomakkeen avulla (ks. liite 2) seuraavat taustatiedot:
kotimaa, äidinkieli, muu kielitaito, Suomessa asumisen aika, missä he käyttävät, kuulevat
ja lukevat suomen kieltä ja kumpi on helpompaa heille, puhuminen vai kirjoittaminen.
Informanttijoukko on kuitenkin hyvin heterogeeninen taustatiedoissaan, minkä takia en
ota näitä erityisesti huomioon. Olen taulukossa 1 yhdistänyt eri taustatekijöiden määriä
kuudessa taulukossa.

Informanttien suomen kielen taito vaihtelee Eurooppalaisen viitekehyksen (Jokiniemi 2003) A1.3-tason ja B1-tason välillä (ks. taulukko 1a). Informanttien kielitaitotasoa ei
ole tämän tutkimuksen puitteissa tarkasti selvitetty. Kielitaidon arvio perustuu informant-
tien opettajien arvioon. Kyse on siis sekä alkeisopiskelijoista että vähän edistyneemmis-

tä: A1.3-tasoa on määritelty EVK:ssa (2003: 46–47) toimivaksi alkeiskielitaidoksi ja B1-tasoa toimivaksi peruskielitaidoksi. Kaikki informantit olivat ennen testausta opiskelleet imperfektiä. A1- ja A2-tason informantit opiskelivat sitä 3–7 viikkoa ennen testaushetkeä. B-tason opiskelijoiden oletetaan osaavan imperfektin jo niin hyvin, ettei tämän tutkimuksen yhteydessä ole erikseen varmistettu, milloin he viimeksi kertasivat imperfektiä.

Informantit puhuvat yhteensä 37 eri äidinkieltä. Isoimmat ryhmät ovat venäjänkieliset (16 informanttia), thainkieliset (14 informanttia) ja arabiankieliset (11 informanttia). Lisäksi olen eritellyt, kuinka monta informanttia puhuu äidinkielenään isoiloivaa, agglutinoivaa tai fusionaalista kieltä (ks. taulukko 1b). Informanteista 25 puhuu äidinkieleltään isoiloivaksi kieleksi luokiteltua kieltä: thaita (14 hlö), kiinaa (8 hlö), indonesiaa (1 hlö), tagalogia (1 hlö) ja vietnamia (1 hlö).

Nämä kieliryhmät toimivat hyvänä esimerkkinä siitä, miksi taustatekijöitä ei voi tässä työssä vertailla erikseen tuloksiin. Analyysi nimittäin osoitti, että agglutinoivaa kieltä puhuvien joukossa ei ole yhtään A1-tasoisia opiskelijoita, fusionaalista kieltä puhuvien joukossa niitä on 9 % ja isoiloivaa kieltä puhujien joukossa niitä on jopa 20 %. A1-tason opiskelijat tekevät enemmän virheitä, minkä vuoksi isoiloivaa kieltä puhuvien yhteiset tulokset huononevat. Lisäksi isoiloivaa kieltä puhuvien joukossa on 24 % sellaisia, jotka ovat asuneet Suomessa yli neljä vuotta. Agglutinoivaa kieltä puhuvien joukossa niitä on vain 8 % ja fusionaalista kieltä puhuvien joukossa 15 %. Siksi isoiloivia kieltä puhuvien suurempi määrä voi vaikuttaa siihen, että yli neljä vuotta Suomessa asuneiden tulokset huononevat. On siis erittäin vaikeaa vertailla näiden ryhmien tuloksia keskenään tai väittää, että jotain johtuisi juuri informantin äidinkielestä.

Informanteista 22,3 % ilmoitti äidinkielenensä olevan ainoa osaamansa kieli, 39 % informanteista puhuu ainakin yhtä kieltä jonkin verran äidinkielenensä lisäksi, 24,1 % mainitsi kaksi kieltä ja 14,7 % kolme tai useampaa kieltä (ks. taulukko 1c). Kyselylomakkeessa kysyttiin erikseen mitä kieliä informantit osasivat hyvin ja mitä kieliä vähän. On kuitenkin mahdotonta sanoa, mitä informantit tarkoittavat, kun he ilmoittavat, että he osaavat esimerkiksi ”vähän” englantia. Ei voida saada selville, tarkoittaako hän, että hän osaa pari

yksittäistä sanaa ja tervehdystä vai osaako hän ylläpitää yksinkertaisia keskusteluja.

Informantit syntyivät vuosina 1957–1992. Suurin osa heistä oli 24–43 vuotiaita (86,7 %). He olivat asuneet Suomessa tutkimuksen ajankohtana kahdesta kuukaudesta yhteentoista vuoteen. Kuten taulukosta 1d näkyy, suurin osa informanteista oli asunut Suomessa yhdestä neljään vuoteen. Kaikki informantit asuivat tutkimushetkellä pysyvästi Suomessa.

Minulla ei ole tietoa siitä, kuinka kauan informantit ovat opiskelleet suomen kieltä. Jotkut ovat esimerkiksi voineet olla äitiyslomalla useita vuosia Suomessa olonsa aikana. Olisi ollut hankalaa muotoilla kysymystä niin, että siitä ei saisi epäluotettavia tuloksia. Pelkkä ”kuinka kauan olet opiskellut suomea?” ei olisi riittänyt, koska jotkut ovat ehkä pari vuotta käyneet ainoastaan työväenopiston kursseja, joiden intensiivisyyttä ei voi vertailla työvoimapolitiittisiin koulutuksiin.

Kielitaito	Määrä	Prosentti
A1.3	12	10,7 %
A2	57	50,9 %
B1	43	38,4 %
Yhteensä	112	100 %

(a) Suomen kielen taitotaso

Kieliryhmä	Määrä	Prosentti
Isoloiva	25	22,3 %
Agglutinoiva	12	10,7 %
Fusionaalinen	75	66,9 %
Yhteensä	112	100 %

(b) Informanttien äidinkielen kieliryhmä

Muut kielet	Määrä	Prosentti
Ei muita	25	22,3 %
1 muu	44	39,3 %
2 muuta	27	24,1 %
3+ muuta	16	14,7 %
Yhteensä	112	100 %

(c) Muiden kielten osaaminen

Aika Suomessa	Määrä	Prosentti
väh. kuin 1	11	9,8 %
1–2 vuotta	31	27,7 %
2–3 vuotta	25	22,3 %
3–4 vuotta	27	24,1 %
4–5 vuotta	9	8,0 %
5–11 vuotta	9	8,0 %
Yhteensä	112	100 %

(d) Suomessa-asumisaika

Helpempi	Määrä	Prosentti
Kirjoittaminen	56	50 %
Puhuminen	50	44,6 %
Ei vastaus	6	5,36 %
Yhteensä	112	100 %

(e) Puhuminen vs. kirjoittaminen

Käyttääkö	Määrä	Prosentti
Kyllä	74	66,1 %
Ei	38	33,9 %
Yhteensä	112	100 %

(f) Käyttääkö kotona suomea?

Taulukko 1. Taustatekijöiden informanttimäärät.

Informanteilta pyydettiin myös tietoa siitä, kumpaa he pitivät helpompana: kirjoittamista vai puhumista. Heistä 50 % pitää kirjoittamista helpompana, 44,6 % puhumista ja 5 % jätti kohdan vastaamatta (ks. taulukko 1e).

Kyselylomakkeen perusteella 66,1 % informanteista harjoittelee suomen kieltä myös luokkahuoneen ulkopuolella (ks. taulukko 1f). Tähän on laskettu sekä ne informantit, jotka ilmoittivat puhuvansa kotona tai muualla suomea, että ne, jotka sanoivat lukevansa sanomalehtiä, kirjoja tai katsovat usein televisiota. Kaikista informanteista 16,9 % ilmoitti puhuvansa kotona aina suomea ja 48,2 % kertoi, ettei puhu kotona lainkaan suomen kieltä. Loput informanteista sijoittuivat näiden ääripäiden välimaastoon.

Taustatietolomakkeen avulla on kuitenkin vaikea arvioida informanttien suomen kielen omaehtoisen käytön määrää. Vaikka oppija vastaisi käyttäneensä joka päivä suomea luokkahuoneen ulkopuolella, ei voi tietää, kuinka paljon hän on käyttänyt sitä. Tämän seikan takia pystyn jakamaan ryhmän ainoastaan kahtia sen mukaan, onko suomen kieltä käytetty myös oppituntien ulkopuolella vai vain oppitunneilla.

2.2. Kyselytestin kuvaus

Käytän Pro gradu -tutkielmassani samaa kyselytestiä, jota käytin myös kandidaatintutkimuskielmaa varten. Tutkimusotteeni on kuitenkin laajempi ja informanttien joukko isompi. Keräsin aineistoa kyselytestin avulla, joka koostui kolmesta osasta: aukkotehtävästä, kuvailutehtävästä ja tuottavasta kirjoitustehtävästä. Käsittelen tässä tutkimuksessa kuitenkin ainoastaan kyselytestin ensimmäisen osan, aukkotehtävän (ks. liite 1). Tästä tehtävästä saadut tulokset olivat laajuudeltaan jo varsin monipuoliset ja tähän työhön nähden riittävät.

Aukkotehtävässä on tarkoitus, että informantti taivuttaa suluissa annetut verbit lauseeseen sopivassa persoonamuodossa ja myönteisessä imperfektissä. Aukkotehtävästä on mahdollista saada tietoa informanttien kyvystä taivuttaa verbejä imperfektissä silloin, kun verbin A-infinitiivi on annettu. Tätä tehtävätyyppiä käytetään paljon opetuksessa kielioppiaiheen mekaanisen harjoittelun vaiheessa. Se simuloi lisäksi sitä prosessia, jota S2-oppija käy läpi silloin, kun hän etsii uutta verbiä sanakirjastosta ja pyrkii taivuttamaan

sitä annetun A-infinitiivin perusteella.

On tärkeää huomata, että tällaisen tutkimuksen avulla ei ole mahdollista täsmällisesti paikantaa, mitä yksittäiset informantit osaavat ja mitä ei. Ei voida esimerkiksi varmuudella väittää, ettei oikein muodostettu imperfekti ole arvaamisen tulos. Samoin väärin muodostetun imperfektimuodon taustalla voi olla huolimattomuusvirhe. Tässä tutkimuksessa tutkitaan siis sitä, millaisia muotoja informantit käyttävät eikä sitä, mitä he osaavat. Osaaminen ja oikein vastausten tuottaminen kulkevat varmasti usein käsi kädessä, mutta silti informantit tekevät varmasti virheitä myös sellaisissa asioissa, jotka he osaavat hyvin.

Kyselytutkimuksen käyttöön liittyy heikkouksia. Ei voida esimerkiksi varmistaa sitä, miten vakavasti informantit ovat suhtautuneet tutkimukseen: onko vastaukset valittu huolella vai onko informantti vain laittanut jotain. Ei voida myöskään tietää, miten lomake vaikuttaa tuloksiin ja millaisia eroja olisi ollut, jos olisi käytetty toista lomaketta. Aukkotehtävän sisältö on myös rajattu, koska se ei saa olla liian raskasta täyttäjille. Siksi tämän työn verbimäärä on rajattu 31 verbiin ja jokaisesta persoonamuodosta esiintyy vain muutamia lauseita. Aukkotehtävän täyttäminen voi myös aiheuttaa paineita sen täyttäjille, koska se muistuttaa testitulannetta. Testin yhteydessä painotettiin, että tämä testi on tarkoitettu vain minun käyttööni eikä siitä saada arvosanaa. Silti se on voinut aiheuttaa stressiä joillekin informanteille. Lisäksi on mahdollista, että jotkut informantit ymmärtävät aukkotehtävän ohjeita väärin. Aukkotehtävä on tehtävätyyppinä kuitenkin yleinen S2-opetuksessa, minkä vuoksi se ei tämän tutkimuksen yhteydessä todennäköisesti aiheuta ongelmia.

3. TEOREETTISET LÄHTÖKOHDAT

Tämä työ kuuluu suomi toisena ja vieraana kielenä -tutkimusalaan. On tärkeää tiedostaa, että tällä alalla tiettyjen termien käyttö on yhä hieman vakiintumatonta. Selitän keskeisimmät työssäni käytetyt käsitteet *suomi toisena kielenä*, *oppiminen*, *virhe* ja *frekvenssi* luvussa 3.1.

Sen jälkeen kuvailen luvussa 3.2 morfologisten muotojen tuottamiseen liittyvät teorit: prosessimallin, yksikkömallin ja analogiamallin. Luvussa 3.3 siirryn yleisestä morfologiasta tarkemmin morfeemeihin ja esittelen näkemyksiä sanojen jakamisesta osiin. Tässä työssä käytetään muotojen oikeellisuuden arviointiin obligatory occasion -analyysia. Luvussa 3.4 olen valottanut, mitä tämä tarkoittaa ja miten tätä menetelmää voidaan käyttää imperfektitaivutuksen virheiden arviointiin.

Viimeisenä esitän luvussa 3.5 tähän mennessä julkaistut tutkimukset, jotka liittyvät nimenomaan imperfektiin. Lisäksi esittelen myös nominien taivutuksen oppimista käsittelevän työn, jonka tuloksia aion vertailla imperfektin taivutuksen oppimiseen.

3.1. Keskeiset käsitteet

Suomi toisena ja vieraana kielenä -tutkimusalalla joidenkin termien käyttö on vielä hieman vakiintumatonta. Terminologinen kirjavuus alkaa jo hyvin keskeisistä käsitteistä: toinen ja vieras kieli. Joissakin tutkimuksissa suomi vieraana kielenä -termiä on pidetty jonkinlaisena yläkäsitteenä, toisissa taas suomi toisena kielenä -termi toimii yläkäsitteenä. Jotkut kutsuvat toisiksi kieliksi kaikkia kieliä, jotka on opittu ensikielen jälkeen riippumatta kielenoppimisen ympäristöstä. Toiset taas pitävät toisina kielinä ainoastaan sellaisia kieliä, joita puhutaan ympäristössä, jossa oppija oppii kieltä. Tällöin termiä vieras kieli ei käytetä yläkäsitteenä, vaan sillä viitataan sellaisiin kieliin, joita opitaan normaalin puheyhteisön ulkopuolella. (Latomaa & Tuomela 1993: 238.)

Tässä työssä käytän termiä *suomi toisena kielenä* (S2) tarkoittamaan sellaista suomea, jota opitaan kohdekielisisessä ympäristössä. S2-oppija on siis Suomessa asuva maahanmuuttaja, jolla on mahdollisuus kuulla suomen kieltä myös luokkatilanteen ulkopuolella. Toinen kieli ei siis välttämättä tarkoita järjestyksessä toista vaan se voi yhtä hyvin olla S2-oppijan kolmantena tai neljäntenä opittu kieli. Ulkomailla suomea oppivat taas opiskelevat suomea vieraana kielenä, koska heillä ei useimmiten ole tilaisuutta olla joka päivä suomenkielisisessä ympäristössä. On kuitenkin tärkeää huomata, että Suomessa asuva maahanmuuttaja ei välttämättä käytä suomea kovin paljon luokkatilanteen ulkopuolella, esimerkiksi jos hän viestii enimmäkseen äidinkielellään tai englannilla. Samoin ulkomailta suomea opiskeleva saattaa käyttää suomea päivittäin myös koulun ulkopuolella, jos hän on löytänyt sieltä esimerkiksi suomenkielisiä ystäviä.

Terminologinen kirjavuus näkyy myös termien *oppiminen* ja *omaksuminen* kohdalla. Kansainvälisessä kontekstissa on usein puhuttu vieraan kielen yhteydessä oppimisesta (foreign language learning) ja toisen kielen yhteydessä omaksumisesta (second language acquisition) (esim. Krashen 1981). Taustalla on silloin juuri se seikka, että kohdekielisisessä ympäristössä asuvilla on mahdollisuus omaksua kieltä ikään kuin huomaamatta, koska sitä kuullaan muiden puheessa säännöllisesti.

Käytän tässä työssä termiä *virhe*, kun puhun sellaisista tuotoksista, jotka eroavat normikielestä. En termillä virhe kuitenkaan arvostele S2-oppijan kieltä. Kuten monissa muissakin S2-alan tutkimuksissa pidän virheitä kielen ja oppimisen luonnollisena osana, koska kielen luonteeseen kuuluu variaatio. Tarkoitukseni ei siis ole keskittyä siihen, mitä informantit ovat tehneet väärin. Pyrin sen sijaan pitämään norminmukaisia ja normista poikkeavia muotoja samanarvoisina ja kiinnittämään molempiin yhtä paljon huomiota. Molemmista muodoista saa nimittäin tietoa informanttien imperfektin osaamisesta.

Virheitä kannattaa kuitenkin tutkia, koska ne antavat viitteitä siitä, kuinka paljon tietoa S2-oppijalla on kohdekielestä. Siksi ei keskitytä tässä työssä varsinaisesti siihen, kuinka monta virhettä on, vaan siihen, millaisia nuo virheet ovat. Se, että jossain asiassa esiintyisi enemmän virheitä, viittaa siihen, että asia on vaikeampaa oppia ja sellaisista

asioista tarvitaan enemmän tietoa. Vaikka käytänkin tässä työssä lähtökohtana siis kvantitatiivista menetelmää, siitä saatuja tietoja on pääasiassa tarkoitus käyttää virhetyyppien esittelyssä ja selityksessä.

Vertaan informanttien tuotoksia suomen kirjakielen normeihin. Tähän normikieleen ei toki sisälly kaikkia mahdollisia muotoja, joita äidinkieliset puhujat käyttävät. Siihen ei kuulu esimerkiksi suomen kielen murteita eikä tavallista puhekieltä. Lisäksi myös syntyperäiset suomalaiset tekevät virheitä puhuessaan äidinkieltään. On kuitenkin tarvetta vertailla informanttien tuotoksia johonkin ja kirjakielen muotojen oikeellisuudesta on sovittu tarkimmin. On totta, että puhekieli ja murteet ovat ilman muuta osa suomen kielen kokonaiskuvaa, mutta melko suuri osa informanteista (33,9 %) kertoo käyttävänsä suomen kieltä ainoastaan luokkahuoneessa. Opettajan puhe ei useimmissa tapauksissa ole yhtä muodollista kuin kirjakieli, mutta se eroaa silti monin tavoin tavallisesta puhekielestä (esimerkiksi puhenopeuden osalta). Myös S2-oppikirjoissa eniten käytetty rekisteri on kirjakieli. Vaikka puhekielessä esiintyykin siis esimerkiksi muoto *istusin* (VISK 2004: § 113), tulkiten sellaisia muotoja kuitenkin virheiksi.

Tuotetut virheet voivat antaa vinkkejä siitä, millaisten prosessien kautta informantit ovat päässeet lopputulokseen. Silti ei ole varmuutta, onko tulkinta oikein tai päteekö se kaikkiin kielenoppijoihin. Kunnes on enemmän varmaa tietoa siitä, miten kielenoppijat käsittelevät morfologiaa (ks. ehdotetut mallit luvussa 3.2), voidaan ainoastaan tehdä varovaisia päätelmiä siitä, miten oppijat todennäköisesti päätyvät tuottamiinsa virheellisiin muotoihin. Vielä vaikeampi on varmuudella sanoa, miten informantti on päätenyt oikeaan taivutusmuotoon. Vaikka muodoste on täysin oikein, on silti mahdollista, että informantti on käyttänyt analogiaa, sääntöä, intuitiotaan tai arvauksia.

Myös käsite *frekvenssi* ei ole niin ongelmaton kuin voisi luulla. Vaikka tutkija voi oman intuitionsa perusteella väittää, että sana on frekventti, se ei välttämättä vastaa todellisuutta. Ensinnäkin sanojen frekvenssi voi olla erilainen riippuen tilanteesta ja esiintymispaikasta. S2-oppikirjoissa käytetty sanasto voi olla erilainen kuin arkikielen sanasto. Varmaa on, että se eroaa vahvasti sanomalehdessä käytetystä kielestä. On siis tärkeää

pohtia sitä, mistä tilanteesta puhutaan, kun väitetään, että sana on frekventti: puhutaanko arkikielestä, S2-oppikirjoista, oppijoiden omasta puheesta vai opettajan puheesta? Lisäksi on esitetty (esim. Swain 1995: 131), ettei välttämättä ole tärkeää, mitä S2-oppija kuulee tai lukee, vaan pikemmin se, mitä hän itse tuottaa kirjoittaen tai puhuen. Silloin S2-oppija huomaa itse, millaisia virheitä hän tekee ja toiston kautta oppii välttämään niitä.

Toiseksi käsitteen frekvenssi läpinnäkyvyyttä kannattaa kyseenalaistaa, koska on olemassa sekä *pintafrekvenssi* (surface frequency) ja *lemmafrekvenssi* (cumulative base frequency) (Taft 1979: 268–269). Pintafrekvenssillä tarkoitetaan sanan taivutusmuodon esiintymien määrää (esim. *löysin*). Jokin verbi saattaa esiintyä imperfektissä useammin kuin toinen. Lemmafrekvenssi viittaa sanan kaikkien taivutusmuotojen yhteenlaskettuun frekvenssiin (esim. verbi *löytää* on yleisempi kuin verbi *rakentaa*). Termillä frekvenssi voidaan lisäksi viitata taivutustyyppin sisältämien sanojen määrään. Esimerkiksi VISK:n (2004 § 76) mukaan *-ne/-re*-loppuisten verbien ryhmään (*mennä, purra*) kuuluu yhteensä viisi verbiä kun taas *-le*-loppuisten verbien ryhmään (*opiskella, kuunnella*) kuuluu 1329 verbiä.

Frekvenssin vaikutus oppimiseen on kielitieteessä siis koettu ongelmalliseksi. Useimmiten tutkijat ovat melko varovaisia väittämään, että frekvenssillä olisi merkittävä vaikutus oppimiseen. Esimerkiksi Ellis (1994: 273) on kirjoittanut, että:

”Overall there is very little evidence to support the claim that input frequency affects L2 acquisition but there is very little evidence to refute it. Perhaps the safest conclusion is that input frequency serves as one of the factors influencing development, often in association with other factors such as L1 transfer and communicative need.”

Vaikka verbi olisi kielessä hyvin yleinen, ei voida varmuudella sanoa, että S2-oppija varmasti prosessoii kaikkea kuulemaansa. On toki todennäköisempää, että oppija on silloin huomannut sanan, mutta siitä ei voi silti olla sataprosenttisesti varma. Tutkijat ovat myös erimielisiä siitä, mihin kielen alueisiin frekvenssi vaikuttaa ja mihin mahdollisesti ei. Esimerkiksi artikkeleiden korkea frekvenssi englannin kielessä ei johda siihen, ettei kukaan

englantia toisena kielenä opiskeleva koskaan unohtaisi artikkeleita (ks. Gass & Mackey 2002: 256).

Voidaan varovasti väittää, että frekvenssi vaikuttaa oppimiseen, mutta ei ainoana tekijänä. Kuinka suuri rooli frekvenssillä on muihin tekijöihin verrattuna, on vielä selvittämättä (ks. esim. Demuth 2007: 383–386). Tässä työssä olen käyttänyt kahta S2-oppikirjaa mallina siitä, mitkä verbit ovat frekventtejä S2-oppijoiden maailmassa (ks. luku 7.2). Vaikka käytän kirjallista aineistoa, on tärkeää muistaa, että S2-oppijat kuulevat suomen kieltä myös luokassa opettajalta ja toisilta oppijoilta sekä luokan ulkopuolella tavallisilta suomalaisilta.

3.2. Morfologisten muotojen tuottaminen

On olemassa monenlaisia teorioita ja malleja siitä, miten suomen kielen kaltainen rikas morfologiajärjestelmä opitaan. Keskeisimmät tavat lähestyä asiaa ovat yksikkö-, prosessi- ja analogiamalli. *Prosessimallin* (ks. esim. Karlsson 1977: 32) lähtökohta on se, että kielenkäyttäjällä on tietoa kielen rakennusaineista ja hän koostaa puhuessaan sanoja kombinoimalla perusmuoto tai vartalo affiksin tai affiksien kanssa. Muistissa säilytetään siis tietoa sanoista ja niiden muodostusperiaatteista, mutta valmiita taivutusmuotoja ei varastoida. Lapsenkielessä on runsaasti todisteita menneen ajan *-ed*-tunnuksen esiintymisestä poikkeuksellisten verbien yhteydessä, kuten *goed* (p.o. *went*). Tämä osoittaa, että puhujilla on tietoa morfeemeista ja he käyttävät tätä tietoa hyväkseen muodostaakseen uusia muotoja. S2-oppijoiden kognitiivinen muisti voi kuitenkin rasittua huomattavasti heidän soveltaessaan useita sääntöjä kerralla, kuten suomen kaltaisessa kielessä on tarpeellista tehdä.

On todistettu, että kielten puhujat eivät aina käytä sääntöjä, kun he taivuttavat sanoja. Tästä on ollut jo kauan tietoa – Skousen (1975: 23–31) nostaa esimerkkinä esille englannin kielen epäsäännölliset monikot (kuten *mouse* : *mice*, *louse* : *lice*) todistaakseen, että jotkut muodot opitaan vain ulkoa. Näistä on nimittäin mahdollista tehdä muodostamissääntö, jonka mukaan yksikkömuodon diftongi [au] muuttuu monikkomuodossa

diftongiksi [ai]. Jos kieltä oppivat lapset käyttäisivät tällaista sääntöä, olisi olemassa tietoa sellaisista lasten tuottamista muodosteista kuin monikkomuoto [hais] sanasta *house*. Se, että tällaisia muotoja ei kuitenkaan näytä esiintyvän lapsenkielessä, todistaa, että on muitakin tapoja tuottaa sanoja kuin sääntöjen avulla.

Yksikkömalli on prosessimallin vastakohta: se perustuu ajatukseen, että puhujalla on kyky käyttää mentaaliin leksikkoon valmiina varastoituja taivutusmuotoja. Tuotettava muoto haetaan kokonaisuutena suoraan muistista (esim. Bybee 1985). Tämä malli saattaa ehkä toimia sellaisten kielten kanssa, joissa sanat eivät taivu, mutta suomen kielessä mahdollisia taivutusmuotoja on aivan liikaa. Tällöin nomineista säilöittäisiin siinä tapauksessa parisen tuhatta muotoa ja verbeistä peräti toista kymmentä tuhatta muotoa (Karlsson 1982: 356–357). Ei siis tunnu uskottavalta, että kaikki taivutusmuodot säilytetään erikseen muistissa. Kokonaan tätä vaihtoehtoa ei kuitenkaan voida sulkea pois, sillä lapset käyttävät kielenoppimisen alkuvaiheessa sanoista vain yksittäisiä muotoja, jolloin voi olettaa, että ne ovat sellaisenaan opittuna ja että ne haetaan valmiina muistissa (ks. esim. Laalo 2011). Samalla tavalla myös S2-oppija oppii tiettyjä muotoja ulkoa, ennen kuin suomen morfologian periaatteet alkavat hänelle aueta. Siihen viittaa esimerkiksi seikka, että S2-oppijat käyttävät imperfektimuotoa *oli* jo ennen kuin heidän tuotoksissaan esiintyy yhtään muuta imperfektimuotoa (Hirvonen 2008: 37).

Kuten lapsenkielestäkin on todettu, jossain vaiheessa kielenoppija alkaa huomata, miten sanoja taivutetaan, ja millaiset allomorfit ovat kielessä mahdollisia. Tästä on todistena se, että hän alkaa käyttää näitä allomorfeja väärissä yhteyksissä, kuten *-oi*-ainesta imperfekti *-si*-aineksen sijasta (esim. Räisänen (1975): *maaloi* 'maalasi'). Tällöin on kyse *analogiasta* eli prosessista, jossa kielioppija käyttää luovasti muiden sanojen malleja luodakseen uusia muotoja. Kielen sanojen välillä on äänteellisiä, merkityksen tai funktion yhtäläisyyksiä, jonka vuoksi ne assosioituvat toisiinsa ja muodostavat tajunnassa ryhmiä (Itkonen 1966: 197).

Varmaa tietoa siitä, millaisen prosessin kautta kielenoppija tuottaa muotoja ei siis ole. On mahdollista, että osa oppijan tuottamista muodoista on varastoitu kokonaisuutena

muistissa (esimerkiksi ulkoa opittu imperfektimuoto *ajoin*). Myös deduktiivinen päättely on mahdollinen keino päästä tuotettuun muotoon: kielenoppija jakaa sanan morfeemeihin tunnistaaakseen sanahahmon ja tuottaa yhden morfeemin tai tavun kerrallaan. Hän soveltaa oppimiaan kielioppisääntöjä (esimerkiksi *a...a > oi*-sääntö, ks. luku 4.6.1). Lisäksi on mahdollista, että kielenoppija vertailee kahta muotoa keskenään (esimerkiksi taivutus *ajaa : ajoin* johtaa käyttämään *laulaa : lauloin*).

S2-oppikirjoissa käytetään kaikkia edellisiä tapoja selittää kielioppiasioita: S2-oppijoita kehoitetaan joko oppimaan ulkoa verbimuoto, soveltamaan sääntöjä tai käyttämään mallisanoja ja analogiaa verbistä ja taivutusryhmästä riippuen. Martin (1995: 193–200) mainitsee tutkimuksessaan, että aikuiset suomenoppijat käyttävät kaikkia edellisiä. Hän (mts. 187) onkin sitä mieltä, että suomen kieliopin opettamista ei voida yhtenäistää ja opettaa yhdellä ainoalla tavalla. Järkevämpää on tarjota oppijoille kaikkia tapoja rinnakkain, kuten on tehtykin tähän asti, ja antaa heille mahdollisuuden poimia tavoista heidän oppimistyyliinsä ja -tarpeisiinsa sopivat ainekset.

Sekä opettajilla että S2-oppijoilla on usein tarve jakaa kielen aineksia selviin ryhmiin ja luoda sääntöjä asioihin. Jotkut opiskelijat kaipaavat vahvasti kategorioita ja sääntöjä, kun toiset taas sietävät epävarmuutta ja kaaosta paremmin. Tämä riippuu muun muassa opiskelijoiden kognitiivisesta tyylistä. S2-opetuksessa säännöt ovat kuitenkin melkein aina keskeisessä asemassa. Niitä ei välttämättä aina opeteta heti ensimmäisenä, mutta niitä silti opetetaan. Funktionaalisen mallin mukaisesti esimerkiksi opiskelijoille annetaan aikaa itse muodostaa hypoteeseja siitä, miten joku verbi taipuu. Sen jälkeen käydään yhdessä sääntöjä läpi. (Aalto, Latomaa & Suni 1997.)

Tarve jakaa kielen ainekset ryhmiin näkyy myös verbityyppien jaottelussa: puhutaan kuudesta verbityypistä, joiden välillä on selviä eroja ja rajoja. Poikkeuksia on kuitenkin olemassa. Esimerkiksi verbit *tehdä* ja *nähdä* eivät oikein kuulu mihinkään verbityyppiin. Kategoriat eivät aina toimi. Jako kuuteen verbityyppiin toimii melko hyvin silloin, kun luokassa käsitellään preesenstaivutusta, mutta imperfektitaivutusta varten tämä melko yksinkertainen jako ei enää riitä. Yhden verbityypin sisällä on nimittäin useita ryh-

miä, jotka eroavat imperfektitaivutuksen suhteen huomattavasti toisistaan. Tämä näkyy selvästi esimerkiksi alaluvussa 4.6.1, jossa käsittelen ensimmäistä verbityyppiä.

3.3. Morfeemitutkimus

Tässä työssä tarkastelen sanojen morfeemeja toisistaan erillään ja arvioin niiden oikeellisuutta. Morfeemien analyysia varten pitää luonnollisesti ensin tunnistaa morfeemit: mitkä osat sanoista ovat morfeemeja ja missä kulkevat morfeemien rajat. Tällöin lähdetään siis oletuksesta, että sanat **voi** jakaa osiin. Jotkut tutkijat (esim. Bybee 1985: 7) ovat sitä mieltä, että sanojen jakaminen osiin on tarpeetonta, koska on mahdollista varastoida ja hakea kokonaisia sanoja muistista ilman analyysia. Ei voida olettaa, että S2-oppijat ovat tietoisia morfeemeista ja käyttävät sitä tietoa silloin kun he muodostavat sanoja. Asiasta on esitetty erilaisia näkemyksiä (ks. tarkemmin luvussa 3.2).

Oma lähtökohtani on, että morfeemitutkimuksesta on hyötyä huolimatta siitä, hakevatko informantit sanat kokonaisuuksina muististaan vai rakentavatko he taivutusmuodot muistissa olevista palasista. Kun tarkastellaan vartaloita, tunnuksia ja persoonapäätteitä toisistaan erillään, on mahdollista saada enemmän tietoa siitä, missä kohdassa sanaa virheitä tapahtuu paljon ja missä vain vähän. Segmentointi auttaa analyysissa keskittymään yhteen asiaan kerrallaan. Silti on toki tärkeää pitää mielessä, että näitä morfeemeja käytetään yhdessä eikä vain irtonaisina palasina.

Morfeemianalyysin yksi ongelma on, että sanat eivät aina jakaudu selviin yksikköihin. Jotkut kielen morfeemiset luokat ovat tunnusmerkittämiä, kuten verbeillä preesens ja nomineilla yksikön nominatiivi (nollamorfeemit). Joskus morfeemit ilmaisevat myös kahden morfologian luokkaa kerrallaan, kuten esimerkiksi monikon genetiivi sanassa *las/ten* (salkkumorfi). Morfeemit voivat myös sulautua toisiinsa, minkä seurauksena on hankalaa löytää morfeemiraja.

Tässä työssä olen tehnyt joitakin erikoisia ratkaisuja morfeemien rajojen vedossa (niistä enemmän luvussa 5). Jakoni avuksi käytän obligatory occasion -analyysia, jonka pääperiaatetta esitän seuraavassa luvussa.

3.4. Obligatory occasion -analyysi

Imperfektimuodon vaikeusastetta mitataan tässä työssä obligatory occasion -analyysin avulla. Menetelmä on alun perin kehitetty osoittamaan omaksumisjärjestyksiä lapsenkielellä (Brown 1973). Sitä on sovellettu morfeemitutkimukseen, koska sillä voi laskea eri taivutusmorfeemien tarkkuutta. Omaksumisjärjestys ja muotojen vaikeusaste korreloivat useimmiten niin, että helpommat muodot omaksutaan aiemmin kuin vaikeammat muodot. Siksi menetelmän käyttö sopii hyvin minun tutkimukseeni.

Obligatory occasion -analyysi perustuu siihen, että tiettyjen morfeemien ilmaantuminen on pakollista kielen sanoissa, kun halutaan ilmaista jotain. Imperfektissä vaaditaan esimerkiksi eri verbeistä erilaisia juurimorfeemeja eli vartaloita. Näin ollen *istua*-verbin yhteydessä riittää, että oppija osaa muodostaa verbin vokaalivartalon (*istu-*) ja liittää siihen imperfektin *i:n* ja oikean persoonapäätteen. Tämä prosessi ei kuitenkaan riitä esimerkiksi *tietää*-verbin yhteydessä, jolla on imperfektissä poikkeava *tie*-vartalo. Tämän verbin yhteydessä *tie*-vartalon ilmaantuminen on siis pakollista: verbi ei ole oikein taivutettu, jos on käytetty jotain toista vartaloa, kuten esimerkiksi muodosteissa *tiedin* ja *tietäsin*. Vartalon valinta voi lisäksi myös riippua subjektin persoonasta. (esim. *kertoa*-verbin yks. 1. pers. *kerroin* ja yks. 3. pers. *kertoi*). *Kertoa*-verbillä on siis erilainen pakollinen käyttötilanne yksikön ensimmäisessä persoonassa kuin kolmannessa persoonassa. Tämän menetelmän avulla saadaan tietoa siitä, kuinka tarkasti oppija käyttää tiettyä rakennetta. Se perustuu vertailuun oppijan tuottaman muodon ja normikielen korrektein muodon välillä (Dunlay, Burt & Krashen 1982: 217–222).

3.5. Aiempaa imperfektiin liittyvää tutkimusta

Vaikka suomen kielen imperfektin oppimista on tutkittu, pääpaino on ollut suomenkielisten lasten imperfektin oppimisessa (ks. esim. Laalo 2011, Lieko 1994). Tällöin aineistona on luonnollisesti aina puhuttua kieltä. S2-oppijoiden imperfektin oppimista on ollut jonkin verran Pro gradu -tutkielmien aiheena, mutta tutkijat ovat keskittyneet siihen

kokonaisvaltaisesti. Kvantitatiivisissa tutkimuksissa on laskettu virheellisten ja oikeiden muotojen määriä, mutta virheiden erilaisiin tyypeihin on harvoin kiinnitetty huomiota.

S2-oppijoiden imperfektin oppimiseen liittyvissä tutkielmissa on keskitytty esimerkiksi aikamuotojen vertailuun: Ohvo (2008) käsittelee sitä, missä kielenoppimisvaiheessa aletaan käyttää imperfektiä ja mitä aikamuotoja käytetään eniten milläkin taitotasolla, kun Virtanen (2011) selvittää menneen ajan aikamuotojen käytössä esiintyviä virheitä. Joissakin Pro gradu -tutkielmissa on kiinnitetty huomiota myös imperfektitaivutuksessa esiintyviin virhetyypeihin, mutta niistä on ainoastaan esitetty laadullisia kuvauksia (esim. Haapala 2008; Hirvonen 2008; Pennanen 2005).

Martin (1995) on väitöskirjassaan esittänyt kahdeksan nominien taivutuksen onnistumiseen vaikuttavaa seikkaa. Hän mainitsee, että on mahdollista, että monet hänen huomaamansa vaikutustekijät pätevät myös verbien taivutuksen oppimiseen (mts. 10). Haluan vertailla omia tuloksiani Martinin esille ottamiin taivutuksen onnistumisen tekijöihin (mts. 186–193):

1. **Sanan morfologinen kompleksisuus:** kuinka monta muutosta sanassa tapahtuu taivuttaessa. Kun sanassa on äänteitä, jotka muuttuvat tai poistuvat, taivutuksessa tehdään helpommin virheitä. Kaikki morfologiset muutokset eivät kuitenkaan ole yhtä vaikeita. Niiden suhteellista vaikeustasoa ei ole kuitenkaan tutkittu.
2. **Vartalovaihteluiden havaittavuus:** jos muotojen välillä on havaittava muutos, oppija huomaa sen helpommin. On kuitenkin vaikeaa sanoa, mikä on helppoa tai vaikeaa huomata (esim. onko *silta* : *siltoja* -vaihtelu helpommin huomattavissa kuin *tuoli* : *tuoleja* -vaihtelu?).
3. **Sanan sanatyypin ja taivutusmuodon frekvenssi:** kun sanatyyppi ja taivutusmuoto ovat frekventtejä, muodon tuottaminen onnistuu paremmin. Esimerkiksi *talo*-tyyppi on helpompi kuin *vesi*-tyyppi ja illatiivi on helpompi kuin essiivi.
4. **Sanan tuttuus:** liittyy edelliseen, koska frekventti sana on todennäköisemmin tuttu. Silti on mahdollista, että oppija kuulee sanoja usein, mutta on käyttämättä tai

prosessoimatta niitä.

5. **Sanan merkitys:** taivutusmuotojen frekvenssi riippuu niiden merkityksestä (esim. ainesanojen monikon partitiivimuoto on harvinaisempi ja siksi vaikeampi).
6. **Muotojen lähekkäinen sijainti:** on mahdollista, että toistensa lähellä olevat sanat vaikuttavat toisten taivutukseen, eli verbien järjestys testissä voi vaikuttaa tuloksiin (tästä ei kuitenkaan selkeitä merkkejä tuloksissa).
7. **Luokittelun helppous:** jotkut sanat kuuluvat selvästi tiettyyn taivutustyyppiin, jotkut taas voisivat kuulua muotonsa perusteella useampaankin (esim. *i*-loppuiset nomininit *tuoli*, *vesi* ja *pieni*).
8. **Ongelmapotentiaali:** joskus sana koetaan vaikeammaksi kuin se onkaan, S2-oppija voi jonkin sanan kohdalla olettaa taivutuksen olevan hankala, kun sanan taivuttaminen on todellisuudessa hyvin helppoa.

4. VERBITYYPIT JA IMPERFEKTI

Verbityyppejä ja imperfektiä lähestytään kielitieteessä ja S2-opetuksessa eri tavalla. Suurin osa S2-oppijoista ei ole lingvistejä, minkä vuoksi on tarpeellista selittää asiat tavalla, joka on myös S2-oppijalle ymmärrettävää. Seuraavissa alaluvuissa lähestyn verbityyppien ja imperfektin kuvauksia ensin yleisesti kielitieteen näkökulmasta ja sen jälkeen tarkemmin S2-näkökulmasta. Luvussa 4.1 esitän yleisellä tasolla erilaisia verbien jaottelutapoja ja näyttääkseni, että niitä voi jakaa erilaisiin ryhmiin. Luvussa 4.2 kuvaan kielitieteessä yleisesti käytössä olevan tavan kuvata imperfektiä äännevaihteluista käsin. Tähän liittyy myös luku 4.3, jossa esitän astevaihtelun periaatteita ja siihen kuuluvat ryhmät. Luvuissa 4.4 ja 4.5 esittelen lyhyesti, miten S2-oppikirjojen tapa esittää imperfektin taivutusta eroaa kielitieteen tavasta. Sen jälkeen esittelen S2-kontekstissa käytettyjen verbityyppien oman tutkimukseni kannalta luvussa 4.6.

4.1. Verbityyppien kuvaukset kielitieteessä

Suomen kielen verbit on jaettu ryhmiin monella eri tavalla. Lähteestä riippuen niitä on yleensä neljästä kuuteen. (Karlsson 1983: 91–92) erottaa viisi verbityyppiä, Iso suomen kielioppi (2004: § 73–75) neljä tyyppiä ja S2-oppikirjoissa (esim. Heikkilä & Majakangas 2008: 47–48) niitä on yleensä kuusi. Nykysuomen sanakirjassa käytetään poikkeuksellisesti jakoa 45 tyyppiin sisältäen kaiken mahdollisen vaihtelun.

Verbityyppien nimeämistavat vaihtelevat eri lähteissä. S2-oppikirjoissa on yleistä, että verbityypit nimetään numerolla yhdestä kuuteen. Isossa suomen kieliopissa erotetaan toisistaan *kertoa*-, *saada*-, *tulla*- ja *hypätä*-tyyppeihin. Tässä S2-oppikirjojen verbityypit 4, 5 ja 6 yhdistyvät siis *hypätä*-verbeihin (ks. taulukko 2). Karlsson (1983: 91–92) taas jakaa todennäköisesti tunnetuimmassa esityksessään verbit *alka*-, *saa*-, *haravoi*-, *nouse*-, *lämpene*-verbeihin. Supistumaverbit hän kuitenkin nimeää supistumaverbeiksi. Hän yh-

distää tässä mallissa verbityypit 3 ja 5 *nouse*-verbeihin.

Malliverbien käyttö on S2-oppijalle todennäköisesti hyödyllisempi kuin S2-alalla tyypilliset numeroidut verbityypit. Malliverbin valitseminen on kuitenkin ongelmallista, koska yhden verbityypin sisällä saattaa olla verbejä, jotka käyttäytyvät toisistaan poikkeavasti, vaikka niillä onkin paljon yhteisiä piirteitä. Luvussa 4.6 esittelen verbityypit tarkemmin S2-näkökulmasta, jolloin myös malliverbin valitsemisen ongelmallisuus tulee selväksi.

Taulukko 2. Verbityypijaottelut Ison suomen kielioopin (2004), Karlssonin (1983) ja Hyvin menee 1 -oppikirjan (Heikkilä & Majakangas 2008) mukaan.

Verbi	ISK	Karlsson	Hyvin menee 1
istua	<i>kertoa</i> -tyyppi	<i>alka</i> -verbit	verbityyppi 1
saada	<i>saada</i> -tyyppi	<i>saa</i> -verbit	verbityyppi 2
tulla	<i>tulla</i> -tyyppi	<i>nouse</i> -verbit	verbityyppi 3
tavata	<i>hypätä</i> -tyyppi	supistumaverbit	verbityyppi 4
valita	<i>hypätä</i> -tyyppi	<i>nouse</i> -verbit	verbityyppi 5
lämmetä	<i>hypätä</i> -tyyppi	<i>lämpene</i> -verbit	verbityyppi 6

4.2. Imperfektin kuvaukset kielitieteessä

Imperfekti (oik. preteriti) ilmoittaa mennyttä aikaa. Sen tunnus myöntömuodoissa on *-i*. Kieltomuodot muodostetaan kieltoverbillä ja pääverbin partisiippimuodolla. Myönteisissä muodoissa imperfektin tunnus liitetään vartalon loppuun, ja se aiheuttaa usein ääntenmuutoksia verbin vartalossa. Tämä vartalonvaihtelu on samankaltainen kuin monikon *i*:n aiheuttama vaihtelu nomineissa. Seuraava lista äännevaihteluista perustuu Suomen peruskielioopin (Karlsson 2009: 56–62) kuvaukseen niistä:

- Lyhyet loppuvokaalit *o*, *ö*, *u*, *y* eivät muutu ennen *i*-päätetä (*kertoli*, *puhuli*).
- Pitkä vokaali lyhenee (*jäli*).
- Ensimmäinen vokaali katoaa diftongeista *ie*, *uo* ja *yö* (*söli*, *veli*).
- *i*-loppuisista diftongeista *i* katoaa (*imuroli*, *uli*).
- Lyhyt *e*, *i* tai *ä* katoaa (*tulli*, *oppli*, *säikähti*).
- Kaksitavuisissa sanoissa *a* muuttuu *o*:ksi, jos sanan ensimmäinen vokaali on *a*, *e* tai *i*, mutta katoaa, jos ensimmäinen vokaali on *u* tai *o* (*alkoli*, *hoitli*, *muistli*).
- Kolmi- tai useampitavuisista verbeistä *a* katoaa (*rakastli*).

Lisäksi imperfektissä esiintyy *ti~si*-vaihteluksi kutsuttu ilmiö. Sillä tarkoitetaan sitä, että supistumaverbien ja *tA*-vartaloisten verbien imperfektissä vartalon *t*-aines muuttuu *s*:ksi jouduttuaan *i*:n edelle (esim. *maalat|koon* : *maalalsi*; *löytälä* : *löysli*). Koska kielenkäyttäjät hahmottavat *si*-aineksen kuitenkin usein yhtenä kokonaisuutena, on ehdotettu, että se olisi nykykielen näkökulmasta itsenäinen tunnus. Isossa suomen kieliopissa (2004: § 59) tulkitaan supistumaverbien *t*-ainesta siten, että se on vartalon loppu-*t*:n ja tunnuksen *t*:n yhteensulauma (esim. *hypä=t=ä*). Tällöin voidaan tulkita imperfektimuodon *i* ja sitä edeltävä *s* yhdeksi kokonaisuudeksi, esim *hyppälsi*, *karkalsi*.

Paunonen (1984: 145) taas kannattaa jatkumoajatusta. Hän kuvaa tilannetta, jossa kielenpuhujat asettavat verbit intuitiivisesti *ti~si*-jatkumolle: Jotkut verbit kuuluvat kielenpuhujan mielestä selvästi *si*-loppuisiin, jotkut *ti*-loppuisiin ja jotkut taas sijoittuvat niiden ääripäiden välille. Paunosen mukaan puhujan kielellinen intuitio on hyvin puhuja-kohtainen. Kielenpuhujat mieltävät monen verbin taivutuksen eri lailla.

Kielitieteissä on imperfektiä selittäessä siis tapana keskittyä melko puhtaasti äänenmuutoksiin. S2-kontekstissa taas imperfektin opettaminen lähtee usein liikkeelle verbityypeistä. Imperfektin *i*:n aiheuttamien muutosten selittämiseen käytetään verbityyppijakoa. Tähän on syynä luultavasti se, että verbejä taivuttaessa imperfektissä tapahtuu muutakin kuin vain imperfektin *i*:n lisääminen. Esimerkiksi astevaihtelua on luontevaa selittää verbityypeittäin. Vaikka kielitieteessä on mahdollista erikseen puhua astevaihtelusta ja erikseen imperfektin *i*:n aiheuttamista muutoksista, tällainen kahden sääntöjärjestelmän soveltaminen olisi monille S2-oppijoille kognitiivisesti liian raskasta.

4.3. Yleistä astevaihtelusta

Astevaihtelu on sanavartaloissa ilmenevää äännevaihtelua, joka koskee konsonantteja *k*, *p* ja *t*. Vaihtelussa erotetaan kaksi astetta: vahva ja heikko. Lisäksi astevaihtelu voidaan jakaa kvantitatiiviseen ja kvalitatiiviseen. Kvantitatiivinen astevaihtelu on geminaattaklusiiilin vaihtelu yksinäisklusiilin kanssa (*kk:k*, *pp:p*, *tt:t*). Kvalitatiivisessa astevaihtelussa puolestaan yksinäisklusiili vaihtelee toisen konsonantin tai nollan kanssa (*t:d*, *p:v*, *k:j*,

lt:ll, mp:mm). Astevaihtelun pääperiaate on, että umpitavun alussa käytetään heikkoa astetta ja avotavun alussa vahvaa astetta. Nykykielessä on kuitenkin paljon tapauksia, joihin tämä pääsääntö ei sovellu. Selityksenä on silloin joko muutos sanan tavarakenteessa tai analoginen vahvan tai heikon asteen yleistys.

Lisäksi voi puhua suorasta ja käänteisestä astevaihtelusta. Verbien tapauksessa astevaihtelu on suora, kun *A*-infinitiivissä esiintyy vahva aste ja taivutusmuodoissa heikko aste. Näin on esimerkiksi verbityypissä 1 (*kertoa : kerroin*), jossa indikatiivin 1. ja 2. persoonan muodot ovat heikkoja. Jos *A*-infinitiivi on heikko ja taivutusmuodot vahvoja, puhutaan käänteisestä astevaihtelusta, kuten verbityypeissä 3 ja 4 (*ommella : ompelen; tavata : tapaan*).

Syntyperäisten suomenkieliset lapset eivät tee kovin paljon virheitä tässä. S2-oppijoille tämä on kuitenkin kompastuskivi, joka on todettu aiheuttavan paljon virheitä. Astevaihteluilmion eri konsonanttien muutokset eroavat vaikeudeltaan kuitenkin toisistaan. Martin (1995: 101) on todennut, että astevaihtelussa voi erottaa kolme ryhmää. Kvantitatiivinen astevaihtelu ja astevaihtelu tyyppiä *t:d* ja *p:v* ovat S2-oppijoille helpoimmat. Seuraavaksi tulee kahden konsonantin yhdistelmät (esim. *mp:mm*). Vaikeinta taas on muutos, jossa *k* häviää (esim. *jakaa : jaan*). Käänteinen astevaihtelu on työssä myös todettu vaikeammaksi kuin suora.

4.4. Imperfektin esittämistavat S2-oppikirjoissa

S2-oppikirjoissa kiinnitetään imperfektiä käsitellessä huomiota monenlaisiin seikkoihin. Useimmiten jaetaan verbit ensin S2-oppijalle tuttuihin verbityyppeihin. Yhden verbityypin sisäistä variaatiota käsitellään kuitenkin useilla tavoilla.

Ensinnäkin voidaan ohjata opiskelijaa ottamaan lähtökohdaksi preesenstaivutus. Esimerkiksi *Totta kai!* -nimisessä oppikirjassa (Karanko & Paavilainen 2006: 65–68) esitellään verbit verbityypeittäin ja taivutetaan malliverbit sekä preesensissä että imperfektissä, jotta opiskelija kiinnittäisi huomiota aikamuotojen eroihin. Toiseksi voidaan kiinnittää S2-oppijoiden huomiota vartalon vokaaleihin. Näin on tehty esimerkiksi *Suomen kielen*

alkeisoppikirjassa (Lepämaa & Silfverberg 2004: 115–118). Kirjoissa esitetään jokaisen verbityypin kohdalla mahdolliset loppuvokaalit ja annetaan sääntö, joka kertoo, mitä vokaalille tapahtuu (esim. *o + i > oi* mutta *a + i > i* verbityypissä 1).

Supisuomea-nimisessä (Silfverberg & White 2003: 124–125) ja *Hyvin menee I*-nimisessä (Heikkilä & Majakangas 2008: 167–168) oppikirjassa käytetään molempia tapoja rinnakkain. Joidenkin verbien yhteydessä on tarpeellista ohjata opiskelijoita oppimaan ne ulkoa, kuten *käydä*-verbin yhteydessä (*kävin*). Nämä poikkeavat verbit on melkein kaikissa edellä mainituissa oppikirjoissa taivutettu valmiiksi.

4.5. Imperfektin tunnus

Imperfektin tunnuksena pidetään perinteisesti ainoastaan *i*-ainesta. Supistumaverbien koko *si*-yhtymä on kuitenkin myös tulkittu imperfektin tunnukseksi (VISK § 59). Lapsenkielen tutkimuksista on havaittu, että lasten kielessä esiintyy usein kolme imperfektityyppiä: *-i-*, *-si-* ja *-Oi-*. Näitä variantteja käytetään analogisesti toisten verbien kanssa (esim. *maalloi* 'maalasi' (Räisänen 1975: 259); *haluiln* 'halusin' (Lieko 1994: 84). Myös S2-oppijoiden kielessä sama ilmiö on havaittavissa. Näiden kolmen imperfektityypin lisäksi Laalo (2011: 199–201) mainitsee myös neljännen tyyppin, triftongityypin, joka esiintyy yksitavuisten verbien yhteydessä (esim. *syöin* 'söin', *viei* 'vei'). Myös tämä tyyppi esiintyy informanttieni tuotoksissa.

Koska tämä työ käsittelee S2-oppijoiden imperfektin taivutusvirheitä, morfeemirajojen sijainti sanassa eroaa joidenkin verbien kohdalla perinteisestä kielitieteellisestä tavasta vetää rajat. Esimerkiksi verbin *laulaa* imperfektitaivutusmuoto *lauloivat* jaetaan tässä työssä vartaloon *laul-*, tunnukseen *-Oi-* ja persoonapäätteeseen *-vat*. Samoin *ti~si*-muutosta kokevat verbit käsitellään kielitieteestä poikkeavalla tavalla. Esimerkiksi verbin *tietää* imperfektitaivutukseen tulee seuraavat morfeemirajat: *tielsiln*, vaikka perinteisen jakotavan mukaan siitä tulisi *tiesiln*.

Tässä työssä on lähtökohtana siis se, että imperfektin *Oi*-tyyppi esiintyy normikielessä *laulaa*-tyyppisten verbien yhteydessä ja *si*-tyyppi sekä *tietää*- että supistumaverbien

yhteydessä. Muiden verbien kanssa käytetään perinteistä imperfektin *i*-tyyppiä. Imperfektin tunnuksesta kerron enemmän jokaisen verbityypin kohdalla luvussa 4.6.

4.6. Verbityypit

Verbityyppejä on tässä työssä yhteensä kuusi. Esittelen ne seuraavaksi yksi kerrallaan. Selityksen taustalla on kahden S2-oppikirjan verbityypin selitykset: *Hyvin menee 1* (Heikkilä & Majakangas 2008: 47–48) ja *Suomi sujuvaksi* (Kenttälä 2007). Viitataan tarvittaessa kuitenkin myös muihin oppikirjoihin. Samalla esitän myös tarkemmin kunkin verbityypin kohdalla, miksi kyseinen jako ei riitä imperfektin taivituksen kannalta.

4.6.1. Verbityyppi 1

Ensimmäisen verbityypin verbeille on yhteistä, että niiden *A*-infinitiivin lopussa on kaksi vokaalia, että niillä on ainoastaan vokaalivartalo ja että astevaihtelu on mahdollinen (*istula*, *kertola*, *tietälä*). Tässä verbityypissä esiintyy suoraa astevaihtelua (esim. *kertoa* : *kerron*). Imperfektin kannalta verbityyppi 1 koostuu monesta eri ryhmästä, joiden taivutus eroaa toisistaan huomattavasti, kuten mainitaan myös Isossa suomen kieliopissa (VISK 2004: § 72 ja § 114). Vaihtelu johtuu siitä, että imperfektin tunnus aiheuttaa erilaisia muutoksia eri verbeissä.

Ensimmäisen verbityypin sisällä voidaan erottaa kaiken kaikkiaan kuusi ryhmää, joissa tapahtuu erilaisia ääntenmuutoksia. Ensinnäkin on ryhmä, jossa imperfektin *-i-* ei aiheuta minkäänlaisia ääntenmuutoksia. Tähän ryhmään kuuluvien verbien preesensin taivutusvartalon lopussa on vokaalit *u*, *y*, *o* tai *ö*. Näiden verbien yhteydessä imperfektin tunnus liitetään suoraan verbin taivutusvartaloon (*katsolo* : *katsoli*; *istulu* : *istuli*). Kutsun näitä verbejä tästedes ***istua-verbeiksi***.

Toiseksi on *ä-*, *e-* ja *i-*loppuisten verbien ryhmä. Näistä verbeistä taivutusvartalon loppuvokaali katoaa *i*:n edeltä (*näyttälä* : *näyttli*; *itkele* : *itkli*). Näiden verbien yhteinen kutsumanimi on tästedes ***näyttää-verbit***.

Kolmanneksi on *a-*loppuiset kaksitavuiset verbit, joissa voi tapahtua kahdenlaisia

vokaalimuutoksia. Niissä verbeissä, joiden ensimmäisessä tavussa on pyöreä vokaali (*o* tai *u*), imperfektin tunnus aiheuttaa taivutusvartalon *a*:n katoamisen (*ottala* : *ottli*). Tällaisia **ottaa-verbejä** ei esiinny aukkotehtävässä.

Niissä kaksitavuisissa verbeissä, joissa ensimmäisessä tavussa on lavea vokaali (*a*, *i* tai *e*), verbivartalon loppu-*a*:n sijasta on imperfektin tunnuksen edellä *-o-* (*antala* : *antoli*). S2-opetuksessa ei aina mainita, että imperfektissä esiintyvä *-o-* on syntynyt vartalon loppu-*a*:sta silloin, kun se on joutunut imperfektin *i*:n eteen. Asiaa yksinkertaistetaan sanomalla, että *a*:n tilalle tulee *oi*-aines. Näin tekevät esimerkiksi Heikkilä & Majakangas (2008) ja Kenttälä (2007) S2-oppikirjoissaan. Toisissa oppikirjoissa käytetään oikeampaa selitystä, että vartalon loppu-*a* muuttuu *o*:ksi. Käytän tästä verbiryhmästä tästedes termiä **antaa-verbit**. Aineistoni perusteella on luontevaa käsitellä tätä *Oi*-tyyppiä itsenäisenä imperfektin tyyppinä. Tyyppiä käytetään analogisesti nimittäin myös sellaisten verbien kanssa, joihin se ei normikielessä kuulu.

Edellinen sääntö rajoittuu ainoastaan kaksitavuisiin verbeihin. Se ei siis koske useampitavuisia verbejä, vaikka niillä olisikin lavea vokaali kaikissa tavuissa. Näissä verbeissä *a*:n tilalla on aina kato (*rakastala* : *rakasti*). Tällaisia **rakastaa-verbejä** ei esiinny aukkotehtävässä.

Viimeiseksi on vielä verbit, joissa on tapahtunut *ti~si* -muutos (*tietälä* : *tiesi*). Kyseessä on kantasuomen aikana vallassa ollut äännelaki, joka on koskenut sekä verbejä että nomineja. Niissä *t* muuttui *s*:ksi *i*:n edelle jouduttuaan (Laaksonen & Lieko 2003: 48–51). Tämä muutos aiheuttaa jopa suomalaislapsille vaikeuksia taivutuksen kanssa (Laalo 2011), joten ei ole yllättävää, että se on myös S2-oppijoille vaikeaa oppia. Verbit voidaan tunnistaa niiden A-infinitiivin loppuosasta, koska siinä on usein seuraavat kirjaimet: *-ntAA*, *-ltAA*, *-rtAA* tai *-VVtAA*. Poikkeuksia on kuitenkin runsaasti. Tähän ryhmään ei kuulu esimerkiksi verbejä *antaa* (*antoi*), *kantaa* (*kantoi*), *sietää* (*sieti*) eikä *hoitaa* (*hoiti*) (White 2008: 174). Kutsun näitä verbejä **tietää-verbeiksi**. Monissa S2-alan oppikirjoissa puhutaan näiden verbien yhteydessä erikseen *si*-tunnuksesta (esim. Kenttälä 2007, Heikkilä & Majakangas 2008 ja Silfverberg & White 2003). Aineistonikin perusteella on luon-

tevaa pitää *si*-tunnusta erilaisena imperfektin tyyppinä. Se esiintyy aineistossani hyvinkin paljon analogisesti.

Verbityypin 1 alatyypit on koottu taulukkoon 3. On tässä tärkeää kiinnittää huomiota siihen, mitkä ainekset häviävät vartalosta tai säilyvät silloin, kun siihen lisätään imperfektin *i*.

Taulukko 3. Alatyypit verbityypissä 1. Jaon perusteena erityyppiset muutokset vartalossa.

Alatyyppi	A-infinitiivi	Imperf.yks.1.pers.	Imperf.mon.3.pers.
<i>kertoa</i> -verbit	kertola	kerroliln	kertolilvat
<i>näyttää</i> -verbit	näyttälä	näytliln	näyttlilvät
<i>ottaa</i> -verbit	ottala	otliln	ottlilvat
<i>antaa</i> -verbit	antala	annloiln	antloilvat
<i>rakastaa</i> -verbit	rakastala	rakastliln	rakastlilvat
<i>tietää</i> -verbit	tietälä	tielsiln	tielsilvät

4.6.2. Verbityyppi 2

Toisen verbityypin verbeille on yhteistä, että niiden A-infinitiivin lopussa on tunnus *-dA*. Verbeillä on ainoastaan vokaalivartalo ja ne eivät ole astevaihtelunalaisia. Tähän verbityyppiin kuuluvaksi lasketaan S2-opetuksessa kuitenkin verbit *tehdä* ja *nähdä*, joilla on poikkeuksellisesti konsonanttivartalo ja jotka ovat astevaihtelunalaisia.

Näissä verbeissä imperfektin *-i-* aiheuttaa sen, että yksi vartalon kahdesta loppuvokaalista häviää. S2-oppijoille on tapana selittää (esim. Heikkilä & Majakangas 2008), että taivutusvartalon vokaaleista häviää aina ensimmäinen, eli $SYÖ + I > SYÖI > SÖI$. Kaikkien verbien kohdalla tätä ei välttämättä tarvitse selittää, koska esimerkiksi *saada*-verbin yhteydessä ei ole oikeastaan väliä kumpi taivutusvartalon vokaaleista häviää. Verbityyppiin 2 kuuluu lisäksi myös sellaiset *oida*-loppuiset verbit kuten *imuroida* ja *voida*, joista ei häviä kumpikaan vokaaleista (*imuroi* : *imuroi*). Niiden preesens- ja imperfektitaivutus ovat identtiset.

Tämän verbityypin sisällä voidaan siis erottaa neljä ryhmään: *syödä*-verbit (joista ensimmäinen vokaali häviää), *jäädä*-verbit (joissa ei ole väliä, kumpi vokaaleista häviää), *voida*-verbit (joissa imperfekti- ja preesenstaivutus ovat aktiivissa identtiset) ja *tehdä*-verbit (eli *tehdä* + *nähdä*, joissa on astevaihtelu ja konsonanttivartalo). Alaryhmät näkyvät taulukossa 4. En käsittele tässä työssä *nähdä*-verbejä ollenkaan.

Taulukko 4. Alatyypit verbityypissä 2. Jaon perusteena erityyppiset muutokset vartalossa.

Alatyyppi	A-infinitiivi	Imperf.yks.1.pers.	Imperf.mon.3.pers.
<i>syödä</i> -verbit	syöldä	söiln	söilvät
<i>jäädä</i> -verbit	jääldä	jäliln	jälilvät
<i>voida</i> -verbit	voilda	voliln	volilvat
<i>nähdä</i> -verbit	nähldä	näliln	näklilvät

4.6.3. Verbityyppi 3

Kolmannen verbityypin A-infinitiivin tunnus on *-lA*, *-rA*, *-nA* tai *-tA*, ja se liitetään verbin konsonanttivartaloon. Astevaihtelu esiintyy ainoastaan *-lA*-tyypin verbeissä (esim. *kuun-*

nella : kuuntelin). Näiden verbien imperfektitaivutuksessa tapahtuu sama vokaalimuutos kuin edellä mainituissa *näyttää*-verbeissä, eli taivutusvartalon loppuvokaali häviää imperfektin *i:n* edeltä (*menele : menli*).

Verbityypin A-infinitiivin tunnuksset eivät ole kaikki yhtä yleisiä suomen kielessä. Esimerkiksi A-infinitiivin tunnuksset *-rA* ja *-nA* esiintyvät harvoin (*purra, surra, vierrä* ja *pierrä; mennä, panna*). Tunnukseen *-lA* päättyviä verbejä taas on erittäin paljon. (VISK 2004: § 76.) Tämänkin verbityypin verbit voidaan siis jakaa alaryhmiin yleisyytensä perusteella, kuten näkyy taulukosta 5. Vaikka alaryhmien verbien taivutus tapahtuu täysin samojen periaatteiden mukaan, jako alaryhmiin saattaa olla tarpeellista. Kaikki alatyypit eivät nimittäin ole yhtä tuttuja informanteille, minkä takia niiden välillä voi esiintyä eroja taivutuksen osaamisessa.

Taulukko 5. Alatyypit verbityypissä 3. Jaon perusteena erot taivutustyyppien yleisyydessä.

Alatyyppi	A-infinitiivi	Imperf.yks.1.pers.	Imperf.mon.3.pers.
<i>kuunnella</i> -verbit	kuunnella	kuuntellin	kuuntellivat
<i>purra</i> -verbit	purla	purlin	purlivat
<i>mennä</i> -verbit	mennä	menlin	menlivät
<i>nousta</i> -verbit	nousta	nouslin	nouslivat

4.6.4. Verbityyppi 4

Neljänteen verbityyppiin kuuluvat niin kutsutut supistumaverbit (VISK 2004: § 75). Verbityypissä voi esiintyä käänteinen astevaihtelu (esim. *tavata : tapasin*). Näiden verbien vartalonloppuinen *-t-* on muuttunut *s:ksi* jouduttuaan imperfektin *i:n* eteen. Supistumaverbien koko *si*-yhtymän voi kuitenkin tulkita imperfektin tunnukseksi (VISK 2004: § 59). Tämän tyypin imperfektitaivutusta selitetään S2-oppikirjoissa preesenstaivutuksen kautta. Esimerkiksi muodosta *haluan* poistetaan preesensissä esiintyvä *-a-* ja persoonapääte, minkä jälkeen verbiin liitetään imperfektin *si*-aines. Tämän verbityypin sisällä ei ole selkeitä alaryhmiä.

4.6.5. Verbityyppi 5

Viidennen verbityypin verbien A-infinitiivin lopussa on aina *-itA* (*häiritä, valita*) ja taivutusvartalossa *itse-aines* (*häiritsee, valitsee*). Verbeillä on konsonanttivartalo (*häiritlkää*). Tämä verbityyppi yhdistetään useissa oppikirjoissa verbityyppiin 1 ja 3, koska niissä tapahtuu sama muutos: taivutusvartalon loppuvokaali (joka on aina *-e-*) häviää imperfektin tunnuksen edeltä (*tarvitsele : tarvitsli*). Tämän verbityypin sisällä ei ole selkeitä alaryhmiä.

4.6.6. Verbityyppi 6

Verbityyppi 6 on melko harvinainen, minkä vuoksi sitä ei opeteta samaan aikaan kuin muita verbityyppejä vaan vasta myöhemmin. Verbien A-infinitiivin lopussa on *-etA-aines* ja taivutusvartalon lopussa *-ene-* (*kyetä : kykenen*). Verbeillä on konsonanttivartalo (*lämmetlkää*). Verbit ovat käänteisen astevaihtelunalaisia. Omassa aineistossani tämä verbityyppi ei esiinny, koska informanteina on sellaisia S2-oppijoita, joille tämän tyypin taivutussysteemiä ei ole vielä selitetty.

4.7. Verbityypit aukkotehtävässä

Aukkotehtävässä esiintyy kaiken kaikkiaan 31 verbiä (ks. taulukko 6). Verbit on valittu kolmella perusteella: verbien yleisyys, alaryhmien moninaisuus ja verbien vaikeus. Ensinnäkin otin siis huomioon verbityyppien yleisyys. Tämän takia verbityyppi 6 jäi kokonaan pois kyselytestistä ja verbityypit 1, 3 ja 4 esiintyvät runsaasti. Valitsin yhden verbityypin sisältä mukaan otettavaksi sekä yleisiä että harvinaisia verbejä, jotta olisi mahdollista tutkia verbien tuttuuden vaikutus imperfektitaivutuksen osaamiseen (esim. *nousta* ja *vapista*).

Toiseksi kiinnitin huomiota verbityyppien alaryhmiin ja valitsin toisistaan poikkeavista ryhmistä eri verbejä. Koska kyselytesti ei saanut olla informanteille liian raskas, jotkut alatyypit jäivät kuitenkin kokonaan pois verbityypistä 1 (esim. *rakastaa*-verbit ja *ottaa*-verbit).

Kolmanneksi valintaani vaikutti verbintaivutuksen oletettu vaikeusaste. Otin sen vuoksi mukaan sekä astevaihtelunalaisia että astevaihtelun ulkopuolella olevia verbejä. Oletin myös verbien tavorakenteen ja pituuden vaikuttavan niiden vaikeuteen (esim. *päättää* ja *säikähtää*). Kaikki persoonamuodot on otettu mukaan tasaisesti: kaikkia persoonamuotoja piti aukkotehtävässä käyttää viisi kertaa, paitsi yksikön 3. persoona, joka esiintyi kuusi kertaa.

Taulukko 6. Aukkotehtävään mukaan valitut verbityypit ja verbit.

Verbityyppi	Alatyyppi	Määrä	Verbit
Verbityyppi 1	<i>istua</i> -verbit	2	istua, kertoa
	<i>näyttää</i> -verbit	2	päättää, säikähtää
	<i>antaa</i> -verbit	2	ajaa, laulaa
	<i>tietää</i> -verbit	3	pyytää, rakentaa, tietää
Verbityyppi 2	<i>jääda</i> -verbit	1	jääda
	<i>syöda</i> -verbit	3	syöda, tuoda, viedä
	<i>voida</i> -verbit	1	imuroida
Verbityyppi 3	<i>kuunnella</i> -verbit	2	kuunnella, valehdella
	<i>mennä</i> -verbit	1	mennä
	<i>purra</i> -verbit	1	purra
	<i>nousta</i> -verbit	2	nousta, vapista
Verbityyppi 4		8	haluta, huomata, kiivetä, siivota, tavata, tilata, tykätä, vaivata
Verbityyppi 5		3	ansaita, häiritä, valita
Yhteensä		31	

5. MUOTOJEN VAIKEUSASTEEN ARVIOINTI

Käytän obligatory occasion -analyysia arvioimaan informanttien muodosteiden oikeellisuutta (ks. myös 3.4). Myös Kuiper (2011) on Pro gradu -tutkielmassaan käyttänyt tätä menetelmää suomen kielen morfeemien oppimisjärjestystä tutkiessaan. Hän nostaa esille (mts. 31), että suomen kieli on morfologisesti paljon kompleksisempi kuin englannin kieli, johon menetelmä oli alun perin kehitetty. Sen vuoksi hän on nähnyt tarpeelliseksi käyttää suomen kielen morfologiaan sopivampaa pisteytystä. Kuiperin tutkimuksessa (mts. 33-34) imperfektitaivutuksesta on annettu seuraavat pistemäärät:

Preesens imperfektin sijaan: 0 pistettä (*hän pelästyy ja meni tammeen*)

Perfekti imperfektin sijaan: 1 piste (*sammakko on pitanyt hänen uudesta kodista*)

Imperfekti, mutta väärässä persoonassa: 1 piste (*hän yllätyin, hän näin, poika heräsin*)

Väärin muodostettu imperfekti: 2 pistettä (*hän löyti*)

Oikein muodostettu imperfekti: 3 pistettä (*hän löysi*)

Olen Kuiperin kanssa samaa mieltä, että suomen kielen morfologinen kompleksisuus vaatii laajemman pistejärjestelmän kuin englannin kielessä olisi tarpeellista. Muuten muotoja *löyti* ja *löytäsi* pidettäisiin samanarvoisina, koska niissä molemmissa esiintyy jonkinlainen imperfektimuoto. Kuiperin jaottelu sallii siis alkuperäiseen malliin verrattuna tarkemman analyysin, mutta sen avulla ei kuitenkaan saada tietoa siitä, millaisia nämä väärin muodostetut imperfektit ovat. Muodot *hän löyti*, *hän löytäi* ja *hän löytäsi* saisivat Kuiperin järjestelmässä nimittäin kaikki kaksi pistettä.

Tämä karkea jako riitti Kuiperin tutkimuksessa, koska hän selvitti ainoastaan, käyttävätkö hänen informanttinsa jonkinlaisia imperfektimuotoja. Omassa tutkimuksessani haluan kuitenkin saada selville, millaisia nämä informanttien käyttämät imperfektimuodot ovat ja millaisia virheitä niissä esiintyy. Jotta tähän asiaan voi saada selkeyttä, on

pakko muuttaa Kuiperin tutkimuksessa käytettyä pistejakoja tähän työhön sopivammaksi.

Lisäksi eri morfeemit on Kuiperin mallissa arvioitu yhdellä asteikolla. Kuiperin järjestelmä ei jätä tilaa sellaisille muodoille, joissa olisi virheitä useissa morfeemeissa. Esimerkiksi muodossa *hän löytin* on käytetty väärän persoonan lisäksi myös väärin muodostettua vartaloa. Kaikkien erilaisten virhetyyppien yhdistäminen otsikon ”väärin muodostettu imperfekti” alla ei anna mahdollisuutta tutkia niitä toisistaan erillään. Jos halutaan saada tietoa siitä, mitkä morfeemit (vartalot, tunnukset vai persoonapäätteet) ovat vaikeita S2-oppijoille, on siis pakko arvioida ne erillään toisistaan.

On ollut tarpeellista luoda uusi pistejako, joka palvelee juuri tämän työn tutkimuskysymyksiä. Imperfektimuodon kaikki morfeemit on arvioitu erikseen samalla pistejakojärjestelmällä. Jokaiselle morfeemille annetaan erikseen pisteitä siten, että vartalon, tunnuksen ja persoonapäätteen maksimipistemäärä on toisistaan riippumatta kolme. Näin ollen jokainen verbi voi saada maksimissaan yhdeksän pistettä. Kokonaan oikeasta morfeemista saa kolme pistettä ja kokonaan puuttuvasta morfeemista nolla pistettä. Jos informantti tuottaa esimerkiksi muodon *katsosin* ’katsoin’, hän saa vartalosta ja persoonapäätteestä täydet pisteet, mutta menettää väärän tunnuksen takia pisteitä.

Olen jaottelussa noudattanut kahta pääperiaatetta, jotka toistuvat vartaloiden, tunnusten ja persoonapäätteiden arvioinnissa: S2-näkökulman ja taivutusasteen periaatteita. **S2-näkökulmalla** tarkoitan sitä, että olen analysoinut joitakin muotoja kielitieteiden yleisistä periaatteista poiketen. Tämä on ollut tarpeellista, koska S2-opetuksessa ei aina noudateta kielitieteen yleisiä tapoja analysoida imperfektin morfeemeja. S2-oppijoille opetetaan esimerkiksi, että *ajaa*-verbien kanssa käytetään *oi*-tunnusta. Kielitieteellisessä kontekstissa taas kyseisen verbin imperfektin tunnuksena pidetään *i*-tunnusta. Kun S2-oppijoilla on asiasta opetuksen takia poikkeava käsitys, käytän heidän näkökulmaansa arvioinnin lähtökohtana.

Taivutusasteella tarkoitan sitä, kuinka hyvin taivutettu informantin käyttämä morfeemi on. Jos esimerkiksi vartaloa ei ole taivutettu ollenkaan (esim. muodosteessa *tavatasimme*), sillä on luonnollisesti alhainen taivutusaste. Saman muodon tunnuksen taivu-

tusaste on kuitenkin korkea, koska on käytetty täysin normikielen mukaista *si*-tunnusta.

Seuraavissa luvuissa valaisen monimutkaista pistejakojärjestelmää esimerkeillä. Aloitan persoonapääteen ja tunnuksen oikeellisuuden arvioinnilla ja siirryn sitten vartalon arviointiin, mikä on näistä kolmesta kompleksisin. Pistejakojärjestelmän esityksen jälkeen annan luvussa 5.4 valottavia esimerkkejä aineistostani. Luvussa 5.5 esittelen sen jälkeen sellaisia pistejaon ongelmakohtia, joissa oli tarpeellista tehdä erityisiä ratkaisuja.

5.1. Persoonapääteen oikeellisuuden arviointi

Suomen kielessä verbeihin koodataan tietoa verbin ilmaiseman teon suorittajasta. Aktiivissa verbit taivutetaan yksikön ja monikon 1., 2. ja 3. persoonassa. Persoonataivutuksen olemassaolo erottaa suomen kielen ensinnäkin analyyttisistä kielistä kuten thaista, joissa verbi ei kongruoi subjektin mukaan. Niissäkin kielissä, joissa on olemassa jonkinlainen persoonataivutussysteemijärjestelmä, kaikille persoonille ei välttämättä ole omaa päätettä ja eri aikamuodoissa voi olla erilaisia määriä persoonapäätteitä. Suomen persoonataivutussysteemijärjestelmä eroaa myös sellaisista kielistä kuten arabiasta, joissa persoonan lisäksi merkitään myös muuta tietoa verbiin, kuten henkilön sukupuoli. On siis ymmärrettävää, että toisille opiskelijoille persoonataivutus voi olla haasteellisempaa oppia kuin toisille.

Persoonapäätteet on arvioitu seuraavasti:

- 0 pistettä: persoonapäätte puuttuu kokonaan (*hän säikäht, hän valitse*)
- 1 piste: väärä persoonapäätte (*sinä kerroin, hän istuin, minä istui*)
- 2 pistettä: korrekti persoonapäätte, väärin muotoiltu (*te päätite, te päätittä*)
- 3 pistettä: korrekti persoonapäätte, oikein muotoiltu (*te päätitte*)

5.2. Tunnuksen oikeellisuuden arviointi

Imperfektin tunnuksena pidetään perinteisesti ainoastaan *i*-ainesta, mutta myös *si*-ainesta aletaan nähdä itsenäisenä imperfektin tunnuksena (VISK 2004: § 59). Kandidaatintut-

kielmastani (Holsteyn 2012) selvisi lisäksi, että S2-oppijoiden imperfektitaivutuksessa esiintyy kolme tunnusta (*-i-*, *-si-*, *-Oi-*), jotka yleistetään sellaisiin yhteyksiin, joihin ne eivät normikielessä kuulu. Myös lapset käyttävät näitä kolmea tunnusta analogisesti (ks. esim. Laalo 2011). Käytän jakoa kolmeen tunnusainekseen myös tässä tutkimuksessa. Tämä tarkoittaa siis sitä, että muodossa *me säikähdöimme* on kyse *Oi*-tunnuksesta, joka on yleistetty sellaiseen verbiin, joka saa normikielessä *i*-tunnuksen.

Tunnukset on arvioitu seuraavasti:

0 pistettä: tunnus puuttuu kokonaan (*istun*)

1 piste: väärä tunnus (*te pyyitte*, *minä ajasin*, *me säikähdöimme*, *minä valitsisin*, *he häirinnyt*) tai olematon tunnus (*he ansaitsiovat*)

2 pistettä: korrekti tunnus, väärin muotoiltu (*hän valitsii*, *te pyyssitte*)

3 pistettä: korrekti tunnus, oikein muotoiltu (*minä istuin*)

Tunnuksen taivutusaste ratkaisee vahvasti tässä jaottelussa. Informantti saa nimittäin jo pisteitä silloin, kun hän on käyttänyt väärän aikamuodon (esimerkiksi perfektin) tai tapaluokan (esimerkiksi konditionaalin) tunnusta. Tällöin on tehty pyrkimys taivuttaa verbiä ja tätä palkitaan tässä järjestelmässä. Myös olemattoman tunnuksen käyttöä palkitaan, eli esimerkiksi *io*-tunnuksesta saa myös yhden pisteen. Väärä tai olematon tunnus auttaa vastaanottajaa nimittäin jo ymmärtämään, että S2-oppija pyrkii taivuttamaan verbejä johonkin aikamuotoon.

5.3. Vartalon oikeellisuuden arviointi

Vartaloita on suomen kielessä olemassa monta (infinitiivivartalo, vahva ja heikko vokaalivartalo, vokaali- ja konsonanttivartalo), eikä kaikissa verbityypeissä ole yhtä monta mahdollista vartalovarianttia. Esimerkiksi *kertoa*-verbillä on vain kaksi vartaloa: heikko (*kerro-*) ja vahva (*kerto-*) vokaalivartalo. *Ajatella*-verbillä on myös kaksi, mutta hyvin erilaista vartaloa: vahva vokaalivartalo (*ajattele-*), heikko konsonanttivartalo (*ajatel-*).

Verbillä *tavata* taas on kolme vartaloa: vahva vokaalivartalo (*tapaa-*), heikko konsonantivartalo (*tavat-*, *tavan-*) ja imperfektin vartalo (*tapa-*).

S2-opetuksessa lähestytään sanoja pääasiassa niiden taivutusaineksista käsin, jolloin ei kiinnitetä kovin paljon huomiota vartaloihin (ks. esim. Silfverberg 1993: 461). Ei voi olettaa, että S2-oppija itse kiinnittää huomiota sellaiseen asiaan, joka sivuutetaan opetuksessa. Ei ole siis yllättävää, että vartalot aiheuttavat S2-oppijoille enemmän vaikeuksia kuin tunnukset ja persoonapäätteet. Oikeita vartaloita on enemmän kuin yksi moduksesta tai tempuksesta riippuen. Lisäksi on myös luonnollista, että sanan vartalo-osassa esiintyy enemmän virheitä, koska vartaloaines on pitempi kuin tunnus- ja persoonapääteaines. Kun morfeemi on pitempi, virheitä voi syntyä enemmän.

Olen kuitenkin arvioinut vartalot samanlaisella pistejärjestelmällä kuin tunnukset ja persoonapäätteet. Informantti saa siis kokonaan oikeasta vartalosta 3 pistettä ja kokonaan puuttuvasta vartalosta 0 pistettä. Seuraavaksi esittelen vartalon oikeellisuuden asteet ja niiden pistejaon. Tässä jaottelussa on paljon alaryhmiä, koska vartalovirheet eivät muodosta yhtenäistä ryhmää vaan niitä esiintyy aineistossani runsaasti erilaisia. Näitä ryhmiä tarkastelen toisistaan erillään varsinaisessa analyysissä.

0 pistettä: vartaloa ei ole taivutettu ollenkaan tai sitä ei voida tunnistaa kyseisen verbin muodoksi ollenkaan:

- a) vartalo puuttuu kokonaan (eli informantti on jättänyt vastaamatta)
- b) vartalo on jäänyt kesken ja tunnus ja persoonapääte puuttuvat kokonaan (*säikäh* 'säikähdimme', *valehd* 'valehtelit')
- c) vartalona on käytetty verbin I infinitiiviä (*tavatasitte* 'tapasitte', *pyytääsitte* 'pyysitte')
- d) vartalona on käytetty toisen verbin vartaloa (*juoksin* 'join', *valitin* 'valitsin', *pääsitte* 'päätitte', *joit* 'jäit', *teit* 'toit')
- e) vartalo eroaa niin paljon normikielestä, että sitä on vaikeaa tunnistaa (*vii-votsi* 'siivosi', *saidamme* 'säikähdimme', *pykytite* 'pyysitte', *jöit* 'jäit', *tuivit* 'toit')

1 piste: vartalo on jollakin tavalla taivutettu, mutta tulos eroaa kuitenkin paljon normikielen imperfektivartalosta:

- a) vartalossa on astevaihteluvirhe (*kertoit, kerdoit, pääditte, valehdelit*)
- b) vartaloa käytetään normikielessä ainoastaan toisen aika- tai tapaluokan kanssa (*haluasin, tykätivät, viein, valisi 'valitsi'*)
- c) vartalo on liian lyhyt, liiallinen fusionaalisuus (*kerrit 'kerroit', tilsin 'tilasin'*)
- d) vartalo on liian pitkä, liiallinen agglutinatiivisuus (*päättäitte 'päätitte', imuroidin 'imuroin'*)

2 pistettä: vartalon taivutuksessa on pieni virhe, jota voisi tulkita kirjoitusvirheeksi:

- a) vartalossa on vokaaliharmoniavirhe (*tykkasivät, hairitsi*)
- b) korrekti vartalo, väärin muotoiltu (*kuuntilimme, kuunnnelimme, tpsitte, häirtsi, sivosivat, ansaistivat*)

3 pistettä: vartalo on kokonaan oikein

- a) korrekti vartalo, oikein muotoiltu (*kuuntelimme*)

5.4. Esimerkkejä pistejakojärjestelmästä

Esitän seuraavaksi joitakin esimerkkejä, joiden kautta systeemi hahmottuu paremmin. Esimerkkeihin ei ole otettu mukaan kaikkia vaihtoehtoja, jotka esiintyvät aineistossa. Siihen on valikoitunut sellaisia muotoja, jotka valaisevat tämän jaottelun tarkoitusta ja vastausten jakaumaa parhaiten. Aukkotehtävän 14. lause menee seuraavasti:

Sinä _____ (KERTO) mielenkiintoisen uutisen.

Taulukkoon 7 on kerätty joitakin informanttien tähän lauseeseen tuottamia muodosteita. Siitä näkyy, että *kerrit*-muodoste sai yhteensä 7 pistettä, koska informantti on muodostanut väärän vartalon (*kerr-*). Muodoste sai kuitenkin täydet pisteet tunnuksesta (*-i-*)

ja yksikön toisen persoonan päätteestä (-t). *Kertoin*-muodoste taas menetti pisteitä sekä vartalosta (*kerto-* eli astevaiheluvvirhe) että päätteestä (-n eli väärä persoonapäätte). *Kerto-**sit*-muodosteessa ainoa virhe sijaitsee tunnuksessa: siinä on käytetty *si*-ainesta *i*-aineksen sijasta.

Taulukko 7. Pistejako *kertoa*-verbin yhteydessä. Jokaisesta morfeemista voi saada enintään 3 pistettä.

Muodoste	Vartalo	Tunnus	Pääte	Yhteensä
<i>kerrolilt</i>	3	3	3	9
<i>kerrlilt</i>	1	3	3	7
<i>kertoliln</i>	1	3	1	5
<i>kertolsilt</i>	3	1	3	7

Aukkotehtävän 6. lause on seuraavanlainen:

Minä _____(VIEDÄ) roskat jo aamulla.

Taulukkoon 8 on kerätty informanttien vastauksissa esiintyviä muodosteita. Muodoste *vedin* menettää kaikki pisteet vartalosta, koska se on toisen verbin vartalo. Verbin *vetää* taivutusmuotoa ei voida hyväksyä, kun kyseessä lauseessa pyydetään taivuttamaan verbiä *viedä* imperfektissä. Muodoste *viein* taas saa yhden pisteen vartalostaan, koska *vie*-vartalo on suomen kielessä olemassa. Sitä käytetään muun muassa preesens- ja imperatiivitaivutuksessa. Muodosteessa *viesin* on kyse samasta vartalosta kuin edellisessä, mutta lisäksi on käytetty *i*-aineksen sijasta *si*-ainesta. Yksi piste annetaan kuitenkin sekä vartalosta että tunnuksesta, koska tästä esimerkistä näkyy selvästi, että informantti on yrittänyt taivuttaa verbiä imperfektissä.

Taulukko 8. Pistejako *viedä*-verbin yhteydessä. Jokaisesta morfeemista voi saada enintään 3 pistettä.

Muodoste	Vartalo	Tunnus	Pääte	Yhteensä
<i>veiln</i>	3	3	3	9
<i>vedliln</i>	0	3	3	6
<i>vieliln</i>	1	3	3	7
<i>vielsiln</i>	1	1	3	5

5.5. Pistejakosysteemin ongelmakohtien ratkaisut

5.5.1. Persoonapääteen tasolla

On tärkeää huomata, että imperfektissä yksikön kolmas persoona on päätteetön (*meni*, *halusi*). Aineistossa esiintyy melko paljon *minä istui* -tyyppisiä persoonataivutusvirheitä. Tämä tuottaa tässä analyysissa vaikeuksia sen takia, että sellaisissa muodoissa voisi olla kyse joko siitä, että persoonapäätte puuttuu kokonaan tai siitä, että informantti on käyttänyt *minä*-muodon sijasta *hän*-muotoa. Edellisessä tulkinnassa vartalo saisi nolla pistettä ja jälkimmäisessä siis yhden pisteen.

Tässä työssä annan yhden pisteen tällaisille muodoille, koska ne eroavat kuitenkin melko paljon *minä säikähti* -tyyppisistä muodoista, jotka ovat saaneet persoonapääteen valinnasta 0 pistettä. Informantti on tuottanut jonkin persoonamuodon, kun hänen vastauksessa lukee *minä istui*. Lisäksi kyseistä muotoa voi persoonapronominin takia ymmärtää, vaikka persoonapäätte puuttuukin.

5.5.2. Tunnuksen ja vartalon tasolla

Käsittelen tunnusten ja vartaloiden ongelmakohtien ratkaisut saman otsikon alla, koska ne liittyvät vahvasti toisiinsa. Vartalo ja tunnus sulautuvat nimittäin suomen kielessä usein toisiinsa. Tällöin voi olla hankalaa sanoa, missä vartalon ja tunnuksen raja kulkee. Imperfektin tunnus liitetään joidenkin verbien yhteydessä suoraan vartaloon, kuten *kertoa*-verbin tapauksessa: *kerroin* : *kerroilin*. Usein vartalossa tapahtuu kuitenkin muutoksia. Ennen imperfektin tunnusta sijaitseva vokaali voi kadota (*päätiin* : *päätilin*, *rakastain* : *rakastilin*) tai muuttua erilaisilla tavoilla (*laulain* : *laulloin*, *tiedän* : *tielsin*, *syön* : *söilin*). Seuraavaksi käsittelen erikseen tiettyjä verbiryhmiä, joiden kohdalla on ollut tarpeellista miettiä pistejakoa erittäin tarkasti.

Ajaa-verbit

Missä kulkee vartalon ja tunnuksen raja *ajaa*-verbin imperfektin yhteydessä? Onko *ajoin*-muodon vartalo *aj-*, *aja-* vai *ajo-*? Tätä on tärkeää pohtia, koska aineistossa esiintyy esimerkiksi muodosteet *ajin*, *ajain* ja *ajoin*. Jotta voidaan arvioida näiden muodosteiden oikeellisuutta sekä vartalon että tunnuksen tasolla, pitää päättää, missä morfeemien raja kulkee.

Kielitieteisiin perehtynyt voisi ajatella, että muodoste *ajain* on lähempänä oikeaa muotoa kuin muodoste *ajin*. On nimittäin todettu, että tämän verbin loppu-*a* on muuttunut *o*:ksi imperfektin tunnuksen edellä. Tällainen perustelu tulkita muodosteen *ajain* olevan lähellä oikeaa muotoa ei kuitenkaan toimi, kun tutkimuskohteena on S2-oppijoiden tuotoksia. S2-opetuksessa nimittäin opetetaan, että *ajaa*-verbistä otetaan *-aa-* pois ja lisätään *oi*-aines. Informanteille ei tavallisesti opeteta, että *ajoin*-muodon *o*-aines onkin vartalon *-a-*, joka on muuttunut *o*:ksi imperfektin *i*:n edellä. Ei voida siis väittää, että opiskelija olisi unohtanut vaihtaa *a*:ta *o*:ksi. Muodoste *ajin* on heidän opetuksensa kannalta itse asiassa lähempänä oikeaa muotoa, koska siitä onkin poistettu *aa*-aines, aivan kuten S2-oppijalle on opetettu. Perään on vain laitettu väärä tunnus.

Entä mikä on *ajoin*-muodon tunnus: pelkkä *-i-* vai *-oi-*? Arvioinnin taustalla on tälläkin kertaa S2-näkökulma. Opetuksessa nimittäin sanotaan, että tämä *oi*-aines kuuluu niihin ensimmäisen verbityypin kaksitavuisiin verbeihin, joiden molemmissa tavussa on *-a-*. Luokassa opetetaan siis yksiselitteisesti, että on olemassa *oi*-tunnus. *Ajaa*-verbin vartalona pidetään siis *aj*-aines ja tunnuksena *oi*-aines. *Aja*-vartalo ja *i*-tunnus saavat siis vain yhden pisteen. Taulukko 9 havainnollistaa pistejakoa:

Taulukko 9. Pistejako *ajaa*-verbin yhteydessä. Jokaisesta morfeemista voi saada enintään 3 pistettä.

Muodoste	Vartalo	Tunnus	Pääte	Yhteensä
<i>ajloiln</i>	3	3	3	9
<i>ajliln</i>	3	1	3	7
<i>ajaliln</i>	1	1	3	5

Etsiä- ja imuroida-verbit

Vartalo, joiden lopussa on *-i-*, ovat toinen ongelmakohta. Näissä imperfektin tunnus sulautuu vartaloon eli muodossa ei ole erikseen vartalon ja imperfektin *-i:tä*. Näin ollen muoto *etsin* voisi olla täysin oikein muodostettu imperfekti, mutta toisaalta se voisi myös olla preesensmuoto. Tässä työssä olen muodolle antanut täydet pisteet, mutta silti olisi ollut mahdollista, että jokin opiskelija on käyttänyt preesensmuotoa.

Myös *imuroida*-tyyppiset verbien vartalo loppuu *i*-ainekseen. Muoto *hän imuroi* voisi olla osa sekä preesens- että imperfektitaivutusta. Näiden vartalon ja tunnuksen rajan valitaan siis samalla tavalla kuin *etsiä*-verbien. *Imuroida*-verbien pistejako on havainnollistettu taulukossa 10.

Lastenkielen tutkimuksissa (esim. Laalo 2011: 197–199) on havaittu, että lapsilla on tällaisia verbejä taivuttaessa alussa tarvetta selventää, että kyse on juuri imperfektistä eikä preesensistä. Siksi heidän puheessaan esiintyy analogisia muodosteita kuten *leikkisin* 'leikin', joissa käytetään imperfektin *si*-vartianttia.

Taulukko 10. Pistejako *imuroida*-verbin yhteydessä

Muodoste	Vartalo	Tunnus	Pääte	Yhteensä
<i>imuroi</i>	3	3	3	9
<i>imurli</i>	1	3	3	7
<i>imuroili</i>	3	1	3	9
<i>imuroilsi</i>	3	1	3	7
<i>imurolsi</i>	1	1	3	7

Ansaita-verbit

Myös verbityypin 5 verbit ovat ongelmallisia, koska niissä esiintyy informanttien muodosteissa usein *-i-* vartalon ja tunnuksen rajalla. Esimerkiksi verbin *ansaita* monikon 3. persoonaksi 48 informanttia (42,9 %) ehdotti *ansaivat*. On hankalaa päättää, mihin tämän muodosteen *i*-aines kuuluu: vartaloon (*ansailvat*) vai tunnukseen (*ansailivat*). Kenties *i*-aines edustaakin molempia. Olen päätenyt siihen, että näiden verbien loppu-*i* kuuluu tunnukseen.

Lisäksi informantit tuottavat viidennen verbityypin verbeistä paljon *ansaisivat*-tyyppisiä muotoja. Vaikka S2-opetuksessa lähestytään tämän verbityypin imperfektitaivutusta preesensin kautta *tarvitsen* : *tarvitsin*), informantit näyttävät käyttävän verbin perusmuotoa taivutuksen lähtökohtana (*tarvilta* : *tarvilsin*). Kävin kandidaatintutkielmani yhteydessä (Holsteyn 2012) kysymässä joiltakin opiskelijoilta, miten he olivat päätyneet kyseiseen muotoon. On tietenkin epärealistista olettaa, että S2-oppijat osaavat kielentää ajatteluprosessiaan täsmällisesti. Proseduraalinen (mitä osataan tehdä) ja deklaraatiivinen (mitä osataan selittää) tieto eivät aina täsmää, mutta suullisten vastausten perusteella informantit näyttävät käyttävän neljännen ja viidennen verbityypin yhteydessä samaa strategiaa. Molempien verbityyppien verbeistä poistetaan siis infinitiivin *ta*-aines (*halulta*, *ansailta*) ja vartaloon liitetään *si*-aines (*halulsi*, *ansailsi*). Opetuksen antama malli (*tarvitseln* > *tarvitslin*) eroaa siis monien S2-oppijoiden strategiasta (*tarvilta* > *tarvilsin*). Pistejakoni pohjana käytän opetuksesta tuttua mallia, koska sen voidaan olettaa olevan kaikille informanteille yhteisesti tiedossa. *Tarvita*-verbien imperfektin tunnus on siis *-i-* eikä *-si-*. Pistejakoa on havainnollistettu taulukossa 11.

Taulukko 11. Pistejako *ansaita*-verbin yhteydessä

Muodoste	Vartalo	Tunnus	Pääte	Yhteensä
<i>ansaitsilvat</i>	3	3	3	9
<i>ansailivat</i>	0	3	3	7
<i>ansailsilvat</i>	1	1	3	5
<i>ansaitlilvat</i>	1	3	3	7
<i>ansaitselilvat</i>	1	3	3	7

Kun informantti tuottaa muodosteen *ansailsilvat*, sekä vartalo että tunnus poikkeavat siis normikielestä. Tämä on tämän pistejakojärjestelmän heikko kohta, koska on kohtuutonta, että informantti menettää sekä vartalo- että tunnustasolla pisteitä yhden ainoan kirjaimen takia. Pisteytys auttaa näkemään, missä kohdassa virheet sijaitsevat ja luovat ryhmiä, joiden sisältä voidaan havaita tendenssejä.

Jäädä-verbit

Missä on virhe tapauksessa ”jään”? Onko se liian pitkä vartalo (*jää-* eikä *jä-*) vai onko kyse siitä, että tunnus ei sulaudu vartaloon niin kuin pitäisi? S2-näkökulma huomioon ottaen ensimmäinen tulkintatapa on järkevämpi, koska sulautumisesta ei opeteta mitään S2-oppijoille. *Jäädä*-verbien imperfektimuodostusta opetetaan niin, että niistä katoaa pitkän vokaalin tai diftongin (esim. verbistä *juoda*) ensimmäinen vokaali. S2-oppijan voidaan siis olettaa käsittävän asian niin, että verbin imperfektivartalo on *jä-* ja siihen liitetään imperfektin *-i-*. Taulukko 12 havainnollistaa asiaa.

Taulukko 12. Pistejako *jäädä*-verbin yhteydessä

Muodoste	Vartalo	Tunnus	Pääte	Yhteensä
<i>jälilt</i>	3	3	3	9
<i>jäälilt</i>	1	3	3	7
<i>jääliilt</i>	1	2	3	6

5.5.3. Kesken jätetyt vastaukset

Joskus informantti jättää kokonaan vastaamatta tai jättää taivutuksen kesken parin kirjaimen jälkeen (esim. muodoste *säikä* ’säikähdimme’). Se voi olla merkki siitä, että informantti ei tiennyt ollenkaan, miten kyseinen verbi taivutetaan. Informantteja pyydettiin vastaamaan kaikkiin kohtiin, ja jos he eivät tienneet oikeaa vastausta pyydettiin keksimään jotain.

On kuitenkin vaikeaa sanoa varmuudella, milloin verbi on jätetty kesken. Onko esimerkiksi muodoste *jää* ’jäit’ varmasti kesken jätetty? Olen analyysissä käyttänyt sääntönä sitä, että muoto on jätetty kesken, kun siihen ei ole liitetty mitään tunnusta eikä persoonapäätettä. Näin ollen *mene* on jätetty kesken, mutta *menee* ei ole.

Vastaamatta tai kesken jääneitä muodosteita esiintyy kaiken kaikkiaan 20 verbin yhteydessä. Eniten tällaisia vastauksia esiintyi verbien *häiritä* (6 vastausta), *valehdella* (6 vastausta), *valita* (5 vastausta) ja *säikähtää* (4 vastausta) kanssa. Analyysissä tällaiset muodosteet on laskettu ”muu” kategoriaan, mihin kuuluu kesken ja vastaamatta jätettyjen vastausten lisäksi myös sellaisia muodosteita, joiden tulkitseminen oli mahdotonta.

Taulukko 13. Vartalo jätetty kesken tai kokonaan vastaamatta.

Pyydetty vastaus	Vastaamatta	Kesken	Yhteensä	Esimerkkejä
häiritä	1	5	6	<i>häiritse</i>
valehteli	1	5	6	<i>valehdell</i>
valitsi	0	5	5	<i>vali; valit</i>
säikähdimme	2	2	4	<i>säikä; säikäht</i>
vapisimme	2	1	3	<i>vapis</i>
toit	1	1	2	<i>tuota</i>
jät	0	2	2	<i>jää</i>
rakensi	0	2	2	<i>paken; rakente</i>
vaivasit	1	1	2	<i>vaivatta</i>
päätitte	1	1	2	<i>pää</i>
ansaitsivat	2	0	2	
kiipesivät	0	2	2	<i>kiive</i>
pyysitte	1	0	1	
puri	0	1	1	<i>purre</i>
tykkäsivät	0	1	1	<i>tykä</i>
lauloivat	0	1	1	<i>laul</i>
kerroit	0	1	1	<i>ker</i>
tiesin	0	1	1	<i>tie</i>
kuuntelimme	0	1	1	<i>kuunnell</i>
meni	0	1	1	<i>mene</i>
Yhteensä	12	34	46	

6. AINEISTON MORFOLOGINEN ANALYYSI

Tässä luvussa esittelen ensi lyhyesti obligatory occasion -analyysistä saadut tulokset luvussa 6.1. Sen jälkeen luvussa 6.2 seuraa virhesijainnin analyysi, josta selviää, missä kohdassa sanaa virheitä esiintyy: persoonapäätteen, tunnuksen tai vartalon tasolla.

6.1. Obligatory occasion -analyysin tulokset

Obligatory occasion -analyysin avulla saadaan tietoa siitä, miten hyvin informantit keskimäärin osaavat taivuttaa verbejä imperfektissä. Siitä saatu tieto on kerätty taulukkoon 14. On tärkeää huomata, että on kyse taivutusasteesta eikä täysin oikeiden vastausten määrästä. Taulukosta ei näy kovin yksityiskohtaista tietoa, mutta yleisiä tendenssejä on helppo huomata. Tässä luvussa en vielä käsittele virhetyyppejä yksityiskohtaisemmin.

Verbityyppien vertailu

Yleisesti voi todeta, että jopa näin pienen verbijoukon pohjalta jo näkyy, että pelkkä verbityyppi ei kerro paljoakaan imperfektitaivutuksen vaikeusasteesta. Siihen vaikuttaa muutakin, koska yhden verbityypin sisällä esiintyy luvuissa joskus runsaasti variaatiota (vrt. esim. verbin *valehdella* vartalon taivutusaste 1,47 eli 49 % kokonaispistemäärästä ja verbin *kuunnella* vartalon taivutusaste 2,29 eli 76,3 %). Verbityyppi voi joissakin tapauksissa kuitenkin antaa vihjeitä siitä, kuinka vaikea jokin tyyppi on juuri siksi, että yhden verbityypin sisällä todennäköisesti vaikuttaa samoja tekijöitä.

Verbityypeistä vaikein on selvästi verbityypin 1 *tietää*-verbit. Niiden yhteydessä esiintyy sekä vartalo- että tunnustasolla paljon virheitä. Toiseksi vaikein on *päättää*-verbien ryhmä, jossa vaikeus piilee enemmän vartalossa kuin tunnuksessa, vaikka nämä verbit saavat myös tunnustasolla alhaisempia lukuja kuin muut verbityypit. Kolmanneksi vaikein on verbityyppi 5, jonka verbien välillä on kuitenkin enemmän eroja kuin kahden

edellä mainitun ryhmän sisällä.

Vaikka heikoimmin osatut verbityypit on helppoa luetella, on vaikeaa sanoa suoraan, mikä olisi parhaiten osattu verbityyppi. Osaamisen näyttää olevan enemmän verbi-kohtaista kuin verbityyppikohtaista. Yleisesti ottaen verbityyppi 2 osataan melko hyvin. Myös *ajaa*-tyyppiset verbit sujuvat hyvin. Näissä molemmissa verbityypeissä on kuitenkin enimmäkseen mukana informanteille melko tuttuja verbejä.

Virhesijainnin vertailu

Persoonapäätteet osataan yleensä hyvin (ks. taulukko 14). Kaikkien verbien persoonapäätteen taivutusasteen keskiarvoluku 2,81 tarkoittaa nimittäin, että informantit saivat noin 93,6 % maksimipistemäärästä. Verbityyppikohtaisia eroja ei näytä olevan persoonapäätetasolla. Yksittäisten verbien välillä on eroja, mutta niihin ei näytä olevan helppoa löytää yksinkertaisia selityksiä.

Imperfektin tunnuksen valinta sujuu monien verbien kanssa hyvin. Tunnuksen taivutusasteen keskiarvo on 2,47 eli 82,3 % maksimipisteistä. Silti verbityyppikohtaisia eroja näkyy: *tietää*-verbit ovat selvästi ongelmaryhmä tunnuksen kannalta. Niiden taivutusasteen keskiarvo on 1,81 eli 60,3 % maksimipisteistä, mikä on selvästi matalampi kuin kaikkien verbien keskiarvo.

Vartalotasolla on melkein aina enemmän virheitä kuin tunnustasolla. Siihen näyttää vaikuttavan ainakin verbien astevaihtelunalaisuus. Esimerkiksi verbityypissä 4 astevaihtelunalaisten verbien vartalot saavat taivutusasteluvun 1,71 (57 % maksimipisteistä). Samaa verbityyppiin kuuluvat mutta astevaihtelun ulkopuolella olevat verbit saavat vastavasti 2,58 (86 %). Vartalotaivutuksen onnistumiseen vaikuttaa kuitenkin paljon muutakin kuin vain astevaihtelu. Se näkyy esimerkiksi verbeistä *tapasitte* (2,27 eli 75,7 % maksimipisteistä) ja *tykkäsivät* (1,48 eli 49,3 %), jotka ovat molemmat astevaihtelunalaisia, mutta kuitenkin selvästi toisistaan poikkeavia vartalon osaamisen kannalta. Syitä tähän pohdin myöhemmissä luvuissa.

Yksittäisten verbien vertailu

Verbi, joka sai vähiten oikeita vartalo- ja tunnusvastauksia, on *ansaita*. Sen taivutusasteen keskiarvo on matalin kaikista verbeistä (6,12 eli 68 %). Samaan verbityyppiin kuuluvat verbi *häiritä* (7,19 eli 80 %) ja *valita* (7,03 eli 78,1 %) saivat kuitenkin kohtalaisen hyviä arvoja. Tähän voisi vaikuttaa muun muassa verbin tuttuus informanteille. *Ansaita* on paljon harvinaisempi verbi ja sitä ei yleensä käytetä kieliopissa esimerkiverbinä, kun selitetään taivutusta. Toiset verbit taas ovat yleisempiä.

Parhaiten osattu verbi taas on *istua*, jonka taivutusasteen keskiarvo 8,85 on todella lähellä maksimimäärää 9 (98,3 %). Toiseksi parhaiten osataan verbi *mennä*, joka sai keskiarvoksi 8,62 (95,8 %). Nämä ovat niin yleisiä verbejä, että ne opitaan luultavasti kokonaisuuksina. Siksi S2-oppijoiden ei tarvitse miettiä niiden imperfektitaivutusta erikseen. Lisäksi *istua*-verbin taivutus on erittäin läpinäkyvä, minkä takia virheitä on vähän.

Taulukko 14. Kaikkien verbityyppien Obligatory occasion -analyysin keskiarvot. Maksimimäärä on vartalon, tunnuksen ja persoonapäätteen tasolla 3 ja yhteensä 9. Verbit on listattu siinä muodossa, jossa ne esiintyvät aukkotehtävässä.

Verbi	Vartalo	Tunnus	Persoonapäätte	Yhteensä
Verbityyppi 1				
<i>istua</i>-verbit				
istuin	2,94	2,98	2,93	8,85
kerroit	1,72	2,85	2,78	7,35
<i>näyttää</i>-verbit				
päätitte	1,88	2,19	2,74	6,81
säikähdimme	1,32	2,22	2,77	6,30
<i>antaa</i>-verbit				
ajoin	2,63	2,61	2,91	8,15
lauloivat	2,79	2,47	2,63	7,90
<i>tietää</i>-verbit				
tiesin	1,89	1,93	2,87	6,69
pyysitte	1,77	1,82	2,68	6,27
rakensin	1,56	1,70	2,85	6,11
Verbityyppi 2				
imuroi	2,71	2,82	2,89	8,42
söitte	2,62	2,88	2,90	8,39
jäit	2,18	2,73	2,84	7,75
toit	2,15	2,78	2,79	7,71
vein	2,44	2,62	2,95	8,00
Verbityyppi 3				
kuuntelimme	2,29	2,84	2,90	8,03
valehtelit	1,47	2,62	2,62	6,71
vapisimme	2,13	2,63	2,87	7,63
nousitte	2,75	2,75	2,77	8,27
puri	1,70	2,46	2,79	6,96
meni	2,71	2,96	2,95	8,62
Verbityyppi 4				
kiipesivät	1,37	2,31	2,42	6,10
tykkäsivät	1,48	2,45	2,71	6,64
tapasitte	2,27	2,61	2,81	7,69
vaivasit	2,03	2,52	2,69	7,23
halusimme	2,68	2,39	2,98	8,05
huomasimme	2,54	2,54	2,97	8,06
siivosivat	2,88	2,17	2,70	7,75
tilasin	2,76	2,54	2,98	8,28
Verbityyppi 5				
häiritsi	2,16	2,27	2,76	7,19
valitsi	2,09	2,18	2,76	7,03
ansaitsivat	1,51	1,84	2,77	6,12
Keskiarvo	2,17	2,47	2,81	7,45

6.2. Virhesijainnin analyysi

Seuraavaksi esittelen vartalovirhetyypit tyypeittäin. En käsittele kaikkia tuotettuja vartaloita verbityypeittäin, vaan käsittelen ainoastaan sellaisia vartalotyyppisiä, jotka ovat yleisiä ja imperfektitaivutuksen kannalta merkittäviä. Olen kuitenkin järjestänyt kaikkien verbien tuotetut vartalovaihtoehdot taulukkoihin (ks. liite 3).

6.2.1. Persoonapäätetaso

Persoonapäätteet osataan keskimäärin hyvin. Muodosteista 90,4 % sai täysin oikean persoonapäätteen. On mahdollista, että tehtävätyyppi on vaikuttanut oikeiden persoonapäätteiden määrään. Kyse on juuri aukkotehtävästä, jossa on tarkoitus täyttää aukot taivutusmuodolla. Siksi voidaan olettaa, että informantit ovat kiinnittäneet enemmän huomiota taivutuspäätteisiin kuin he normaalisti tekevät toisessa tehtävätyypissä. Eniten oikeita persoonapäätteitä esiintyi yksikön ensimmäisen (96,6 %), yksikön kolmannen persoonan (92,9 %) ja monikon ensimmäisen persoonan (96,2 %) yhteydessä.

Taulukossa 15 on nähtävissä persoonapäätteissä esiintyvien virhetyyppien määrät. Analyysi paljasti persoonapäätetasolla esiintyvän kolmenlaista virhetyyppiä: kirjoitusvirheitä, vääriä persoonapäätteitä ja muodosteita, joista persoonapäätte puuttuu kokonaan.

Persoonapäätetason virheistä 39,2 % on kirjoitusvirheitä. Kuten taulukosta näkyy, kirjoitusvirheitä ei esiinny yksikkömuodoissa, mikä on luonnollista, koska niissä persoonapäätte koostuu vain yhdestä kirjaimesta (-n, -t) tai jopa näkymätön (*hän imuroi*). Monikkomuodoissa esiintyy eniten kirjoitusvirheitä kolmannen persoonan yhteydessä, jonka virheistä 67 %:ssa tapauksista on käytetty *vät*-aineksen sijasta *vat*-ainesta ja 26 %:ssa *vat*-aineksen sijasta *vät*-ainesta. Informantit eivät siis hallitse suomen kielen vokaaliharmoniaa kovin hyvin. Monikon toisesta persoonasta on useimmiten unohdettu persoonapäätteen toinen -t-.

Persoonapäättevirheiden joukossa esiintyy 32,8 % vääriä persoonapäätteitä ja 27,9 % puuttuvia persoonapäätteitä. Tässä taulukossa olen kuitenkin laskenut kaikki *minä istui*-tyyppiset vastaukset puuttuviksi persoonapäätteiksi. Niitä voi yhtä hyvin pitää väärinä

persoonapäätteinä. Yksikön kolmas persoona on nimittäin persoonapäätteetön imperfektissä.

Puuttuvia persoonapäätteitä esiintyy eniten monikon kolmannessa persoonassa, joka on myös puhekielessä useimmiten päätteetön (esim. *ne tuli, ne meni*). Kun informantit käyttävät jotain väärää persoonapäätettä, he valitsevat useimmiten yksikön ensimmäisen (39 % tapauksista) tai kolmannen (45 %) persoonan. Ne ovat kielessä eniten käytössä ja siksi todennäköisesti tutumpia informanteille.

Taulukko 15. Persoonapäätteissä esiintyvien virhetyyppien määrät. Poistettu vastaukset, joita en osannut tulkita ja kesken tai kokonaan vastaamatta jätetyt kohdat.

Persoona	Täysin oikein	Kirjoitusvirhe	Väärä	Puuttuva	Yhteensä
yks. 1. pers.	540	0	1	17	558
yks. 2. pers.	494	0	31	22	547
yks. 3. pers.	623	0	35	0	658
mon. 1. pers.	535	2	7	8	552
mon. 2. pers.	487	28	21	19	555
mon. 3. pers.	415	99	13	26	553
Yhteensä	3094	129	108	92	3423

6.2.2. Tunnustaso

Tunnustasolla esiintyi kaiken kaikkiaan 75,9 % täysin oikeita tunnuksia. Analyysini perustuu siihen, että S2-oppijoiden kielessä esiintyy kolme erilaista imperfektin tunnusainesta eli imperfektityyppiä: *-i-*, *-Oi-* ja *-si-*. Nämä yleistetään sellaisiin yhteyksiin, joihin ne eivät kuulu (ks. tarkemmin luku 4.5). Mikä imperfektityyppi yleistetään ja kuinka paljon ylipäättään käytetään vääriä tyyppisiä, riippuu verbistä ja verbityypistä. Esimerkiksi verbien *istua*, *syödä* ja *mennä* yhteydessä esiintyy vähemmän kuin 1 % vääriä imperfektityyppejä. Eniten vääriä tunnusaineita esiintyy verbien *rakentaa* (62,2 % kaikista muodosteista) ja *ansaita* (50,9 %) yhteydessä.

Taulukosta 16 näkyy, että verbityyppejä ei voida aina kohdella yhtenäisinä ryhminä. Verbityypin 1 sisällä on useita alatyyppejä, joiden välillä on paljon eroa tunnuksen osaamisessa. Tämän verbityypin alaryhmissä tapahtuukin erityyppisiä muutoksia, kun vartaloon liitetään imperfektin tunnus (vrt. esim. *ajaln* : *ajoliln* ja *tiedäln* : *tielsiln*). Heikoimmin osataan *tietää*-verbit, joiden yhteydessä esiintyy varsin usein *i*-tyyppiä (esim. *tiedliln* ja *rakentli*).

Myös verbityypissä 5 on verbien välillä eroja imperfektin tunnuksen osaamisessa: verbin *häiritä* yhteydessä esiintyy 71 %:ssa tapauksista oikea imperfektityyppi ja verbin *valita* yhteydessä 65 %:ssa. Verbin *ansaita* kanssa taas käytetään ainoastaan 46 %:ssa tapauksista oikeaa tyyppiä. Toisin kuin verbityyppi 1, nämä verbit muodostavat morfologisesti yhtenäisen ryhmän. Näiden verbien välillä ei siis ole eroja taivutustavassa. Koska niiden taivutuksen onnistumisessa on kuitenkin paljon eroa verbien välillä, voidaan sanoa, että verbityyppi yksinään ei selitä virheiden määriä.

Muodosteita, joista puuttuu imperfektin tunnus kokonaan, on yhteensä 78 eli 2,3 %. Yhteensä ne ovat 39 informantin tekemät virheet. Kaksi informanttia tuotti yli 10 (toinen 11 ja toinen 13) sellaista muodostetta, joista imperfektin tunnus puuttui. En poistanut näitä informantteja informanttijoukosta, koska heidän muista vastauksistaan näkyi kuitenkin selvästi, että he osasivat taivuttaa verbejä imperfektissä. Kokonaan puuttuvia imperfektin tunnuksia esiintyy aineistossa siis hyvin harvoin.

Aineiston informantit yleistävät eniten imperfektin *i*-tyyppiä: 50,8 % vääristä imperfektityypeistä on *i*-tyyppiä (esim. *laulalilvat*, *halulilmme*, *tiedliln*). Varsinkin *tietää*-verbien yhteydessä esiintyy usein analoginen *i*-tyyppi: niissä käytetyistä imperfektin tunnuksista 39–43 % on *i*-tyyppiä (ks. taulukko 17).

Informanttini yleistävät *si*-tyyppiä toiseksi eniten (32,3 %). Tähän vaikuttavat varsinkin runsaat *ansaisin*-tyyppiset vastaukset. S2-oppijoille opetetaan, että verbityypin 5 imperfekti muodostetaan preesensmuodon kautta, eli *ansaitseIn* : *ansaitsliln*. Runsaat *ansaitsliln*-tyyppiset vastaukset näyttävät viittaavan siihen, että monet informanttini käyttävät samaa imperfektin muodostustapaa kuin verbityypissä 4: verbien *A*-infinitiivistä poistetaan *ta*-ainesta (*ansailta*), jonka jälkeen lisätään siihen *si*-aines (vrt. *halulta* : *halulsliln*).

Analoginen *Oi*-tyyppi esiintyy ylimääräisesti 16,8 %. Tällaisia muodosteita ei kuitenkaan esiinny tasaisesti kaikkien verbien yhteydessä. Joissakin yksittäisissä verbeissä (kuten *purra* ja *rakentaa*) niitä esiintyy paljon, kun muissa samaan verbityyppiin kuuluvissa verbeissä tunnus on harvinainen.

Verbityypin 2 verbien yhteydessä esiintyy lisäksi imperfektin triftongityyppi, joka on myös havaittu lapsenkielellä (ks. Laalo 2011: 199–203). *Syöä*-tyyppisten verbien yhteydessä informantit käyttävät yhteensä 73 % oikeaa *söitte*-tyyppistä varianttia ja muodostavat 18,5 % *syöitte*-tyyppisiä imperfektimuotoja.

Aineistossa esiintyy myös jonkin verran konditionaalin tunnusta (68 kpl eli 2 % tunnuksista). Tämä johtuu luultavasti siitä, että konditionaalia opiskellaan S2-opetuksessa usein juuri imperfektin jälkeen. Joistakin verbeistä voi tämän takia jäädä muistiin paremmin konditionaalimuoto kuin imperfektimuoto. Eniten konditionaalin tunnuksia esiintyy verbistä *haluta*, joka onkin sellainen verbi, joka esiintyy usein konditionaalimuotoisena (*haluaisin*).

Taulukon 17 *muu*-kategorian alle on sijoitettu muut imperfektin tunnuksen sijasta käytetyt ainekset: *nUt*-partisiipit (3 kpl), potentiaalin tunnus (1 kpl) ja joko kirjoitusvirheeksi tai olemattomaksi tunnukseksi luokiteltavissa olevat tunnukset (-*ii*- 27 kpl; -*io*- 3 kpl; -*sii*- 6 kpl ja -*ssi*- 1 kpl).

Taulukko 16. Imperfektin tunnuksessa esiintyvien virhetyyppien määrät. Ei lisätty kesken ja vastaamatta jätettyjä vastauksia eikä niitä muotoja, joita oli mahdotonta tulkita. Oikea = pyydetty tunnus. Kirjoitus = kirjoitusvirhe. Väärä = väärä tunnus. Puuttuva = puuttuva tunnus, vaikka jotenkin taivutettu muoto.

Verbi	Oikea	Kirjoitus	Väärä	Puuttuva	Yhteensä
Verbityyppi 1					
<i>istua</i>-verbit					
istuin	111	0	1	0	112
kerroit	104	0	7	0	111
<i>näyttää</i>-verbit					
päätitte	68	2	37	3	110
säikähdimme	72	1	32	3	108
<i>antaa</i>-verbit					
ajoin	91	0	19	2	112
lauloivat	83	0	28	0	111
<i>tietää</i>-verbit					
tiesin	54	1	48	1	104
pyysitte	47	2	56	5	110
rakensin	39	2	69	1	111
Verbityyppi 2					
imuroi	98	8	6	0	112
söitte	107	0	1	4	112
jäit	96	1	7	5	109
toit	99	0	8	1	108
vein	94	0	5	8	107
Verbityyppi 3					
kuuntelimme	104	0	6	0	110
valehtelit	95	1	6	4	106
vapisimme	92	0	13	2	107
nousitte	100	0	9	2	111
puri	81	3	27	1	112
meni	108	4	0	0	112
Verbityyppi 4					
kiipesivät	76	0	31	3	110
tykkäsivät	83	0	23	3	109
tapasitte	91	1	17	3	112
vaivasit	85	1	25	0	111
halusimme	79	1	29	3	112
huomasimme	89	0	18	4	111
siivosivat	68	0	38	5	111
tilasin	86	0	26	0	112
Verbityyppi 5					
häiritsi	74	2	26	2	104
valitsi	68	3	34	7	112
ansaitsivat	50	0	56	4	110
Yhteensä	2592	33	708	76	3409

Taulukko 17. Käytetyt tunnukset eri verbityypeissä. Lihavoidut luvut viittaavat normikielen kannalta oikeaan vaihtoehtoon. Ei lisätty kesken ja vastaamatta jätettyjä vastauksia eikä niitä muotoja, joita oli mahdotonta tulkita.

Verbi	-i-	-si-	-Oi-	Triftongi	-isi-	Muu	Yhteensä
Verbityyppi 1							
istua-verbit							
istuin	111	0	0	0	1	0	112
kerroit	104	4	0	0	3	0	111
näyttää-verbit							
päätitte	68	19	15	0	2	1	105
säikähdimme	72	19	11	0	2	1	105
antaa-verbit							
ajoin	14	4	91	0	1	0	110
lauloivat	24	2	83	0	1	1	111
tietää-verbit							
tiesin	43	54	5	0	0	2	104
pyysitte	47	47	6	0	2	3	105
rakensin	43	39	22	0	2	4	110
Verbityyppi 2							
imuroi	98	6	0	0	0	8	112
söitte	94	0	0	13	1	0	108
jäit	67	1	2	29	4	1	104
toit	72	5	0	27	3	0	107
vein	85	5	0	9	0	0	99
Verbityyppi 3							
kuuntelimme	104	3	0	0	2	1	110
valehtelit	95	3	1	0	1	1	101
vapisimme	92	8	4	0	1	0	105
nousitte	100	4	2	0	2	1	109
puri	81	11	14	0	2	3	111
meni	108	0	0	0	0	4	112
Verbityyppi 4							
kiipesivät	30	76	0	0	1	1	108
tykkäsivät	17	83	0	0	6	0	106
tapasitte	11	92	3	0	2	1	109
vaivasit	14	85	7	0	4	1	111
halusimme	18	79	2	0	9	1	109
huomasimme	10	89	4	0	4	0	107
siivosivat	33	68	0	0	5	0	106
tilasin	20	86	1	0	5	0	112
Verbityyppi 5							
häiritsi	74	24	1	0	1	2	102
valitsi	68	33	0	0	1	3	105
ansaitsivat	50	51	5	0	0	0	106
Yhteensä	1867	1000	279	78	68	40	3332

6.2.3. Vartalotaso

Erityisesti vartalotasoa tarkastellessa on tärkeä muistaa, että tässä työssä vartaloiden oikeaa muotoa lähestytään S2-näkökulmasta eikä kielitieteellisestä näkökulmasta. Joidenkin verbityyppien yhteydessä morfeemien rajat on siksi vedetty eri tavalla kuin yleensä kieli-tieteessä. Näin on tehty esimerkiksi *laulaa-* ja *tietää-*verbien yhteydessä (ks. luku 4.4).

Kaikkia verbityyppejä ei voi suoraan vertailla keskenään, koska niillä on erilaisia muodostustapoja (ks. luku 4.6). Eri verbityypeissä toistuu silti samoja virhetyyppejä. Olen aineistoni perusteella päättänyt viiteen eri vartalovirhetyyppiin. Kiinnitän virheiden jaotellussa erityisesti huomiota sekä astevaihteluun että vartalon pituuteen. Liian pitkien ja liian lyhyiden vartaloiden joukossa on eripituisia vartaloita ja erilaatuisia virheitä. Seuraavissa luvuissa näkyy niiden tarkempi analyysi.

Päädyin vartaloiden pituuteen ja astevaihteluun perustuvaan jaottelutapaan siksi, että se mahdollistaa vartaloiden jakamisen sen perusteella, mitä paperilla näkyy. Jos jo tässä vaiheessa kiinnittäisin huomiota pituuden sijasta virheiden laatuun tai vakavuuteen, joutuisin jakamaan verbit hyvin monimutkaisella tavalla ja usein arvaamaan, miten informantti on päättänyt kyseiseen vartalomuotoon. Esimerkiksi muodosteen *halut|il|imme* yhteydessä olisi mahdollista väittää informantin käyttäneen ainakin kahta erilaista muodon muodostusprosessia: Ensinnäkin voi olla kyse väärän vartalon valinnasta, sillä *halut-*vartalo esiintyy monikon imperatiivissa. Toisaalta on myös mahdollista, että informantti on lähtenyt verbin *A*-infinitiivistä ja poistanut siitä sen loppu-*A*:n. Muodon luokittelu liian pitkäksi vartaloksi (*halut-* on pitempi kuin *halu-*) ei luo tällaisia ongelmia tulkita, miten informantti on päättänyt kyseiseen muotoon. Olen siis jakanut aineiston vartalot seuraaviin ryhmiin:

1. **Täysin korrekti vartalo** (taulukossa 18: *korrekti*) on vartalo, jossa ei esiinny yhtään virheitä, kuten muodosteissa *päätl|il|tte* ja *säikähdl|o|il|imme*. Kuten toisesta esimerkistä näkyy, korrekti vartalo ei kuitenkaan välttämättä tarkoita, että kyseessä olisi kokonaan oikein muodostettu imperfektimuoto.

2. **Astevaihtelun kannalta väärin muodostettu vartalo** (taulukossa *AV*) on sellainen vartalo, joka on muuten täysin oikein, mutta jossa esiintyy jonkinlainen mahdollisesti astevaihtelunalaisiin konsonantteihin liittyvä virhe, kuten muodosteissa *kuunnellilmme* ja *vappisilmme*.
3. **Liian pitkä vartalo** (taulukossa *pitkä*) on sellainen vartalo, jonka lopussa on oikeaan imperfektin taivutusmuotoon verrattuna liian monta kirjainta. Joskus on kyse pelkästä verbin *A*-infinitiivistä (esim. *vapistalsilmme*), joskus hieman lyhentyneestä muodosta (esim. *viedliln*). Liian pitkä vartalo voi olla sellainen, joka on normikiellessä käytössä toisessa aikaluokassa (esim. *halualsilmme* ja *halutlilmme*). Toisaalta on tärkeää huomata, että vaikka vartalo *vappisilmme* on normikielen muotoon verrattuna liian pitkä, se ei kuulu liian pitkiin vartaloihin siitä syystä, että ero sijaitsee vartalon keskellä eikä sen lopussa. *Vappisimme*-tyyppiset muodosteet on laskettu astevaihteluvirheiksi.
4. **Liian lyhyt vartalo** (taulukossa *lyhyt*) on sellainen vartalo, jonka *A*-infinitiivistä on otettu liikaa pois, kuten muodosteissa *säikälsilmme* 'säikähdlilmme' ja *kiiplilvät* 'kiipelsivät'.
5. **Muu vartalovirhe** (taulukossa *muu*) on luokka, mihin on kerätty useita virhetyyppejä. Siihen on yhdistetty seuraavanlaiset virheet: kokonaan vastaamatta jätetyt vastaukset, kesken jätetyt vartalot (esim. muodosteet *kiive* 'kiipesivät' ja *tykä* 'tykkäsivät'), erityisen paljon normikielestä poikkeavat vastaukset, joiden vartaloa en osannut tulkita (esim. muodosteet *kiivähe* 'kiipesivät', *valiisti* 'valitsivat' ja *vavasimme* 'vapisimme'), toisen verbin vartalot (esim. *taivaisi* 'siivosivat' ja *halasimme* 'halusimme') ja kirjoitusvirheet (esim. *sivosivat* ja *tpasivat*).

Taulukko 18. Vartalovirhetyypit ja niiden yleisyys. Korrekti = täysin korrekki vartalo. AV = astevaihteluvirhe. Pitkä = liian pitkä vartalo. Lyhyt = liian lyhyt vartalo. Muu = muunlainen virhe. - = astevaihtelu ei mahdollinen. () = ei normikielessä astevaihtelunalainen.

Verbi	Korrekti	AV	Pitkä	Lyhyt	Muu	Yhteensä
Verbityyppi 1						
<i>istua</i>-verbit						
istuin	109	-	0	2	1	112
kerroit	41	66	0	3	2	112
<i>näyttää</i>-verbit						
päätitte	58	18	21	11	4	112
säikähdimme	21	52	13	16	10	112
<i>antaa</i>-verbit						
ajoin	92	-	19	0	1	112
lauloivat	101	-	8	0	3	112
<i>tietää</i>-verbit						
tiesin	54	-	48	0	10	112
pyysitte	45	-	64	0	3	112
rakensi	33	-	74	0	5	112
Verbityyppi 2						
imuroi	98	-	5	4	5	112
söitte	86	-	13	0	13	112
jäit	68	-	37	0	7	112
toit	67	-	36	0	9	112
vein	84	-	22	0	6	112
Verbityyppi 3						
kuuntelimme	72	24	7	2	7	112
valehtelit	31	57	3	6	15	112
vapisimme	68	(6)	26	1	11	112
nousitte	99	-	12	0	1	112
puri	44	(9)	45	0	14	112
meni	96	-	16	0	0	112
Verbityyppi 4						
kiipesivät	24	67	9	2	10	112
tykkäsivät	28	70	6	5	3	112
tapasitte	72	27	8	2	3	112
vaivasit	59	(33)	8	9	3	112
halusimme	95	-	14	0	3	112
huomasimme	89	-	10	10	3	112
siivosivat	106	-	3	0	3	112
tilasin	99	-	7	6	0	112
Verbityyppi 5						
häiritsi	67	-	2	27	16	112
valitsi	65	-	2	38	7	112
ansaitsivat	30	-	1	74	7	112
Yhteensä	2101	429	539	218	185	3472

Vartalovirhetyypit yleisesti

Taulukkoon 18 on kerätty kaikkien verbien vartalovirhetyypit. Verbit on jaettu verbityyppeihin ja alatyyppeihin, mikä mahdollistaa verbityyppien keskinäistä vertailua. Taulukosta näkyy, että informantit tuottavat yhteensä 2101 täysin oikeita vartaloita, mikä on 60,5 % kaikista muodosteista. Verrattuna oikeiden tunnusten määrään (75,9 % tuotoksista) ja oikeiden persoonapäätteiden määrään (0,4 %) vartaloita osataan heikosti.

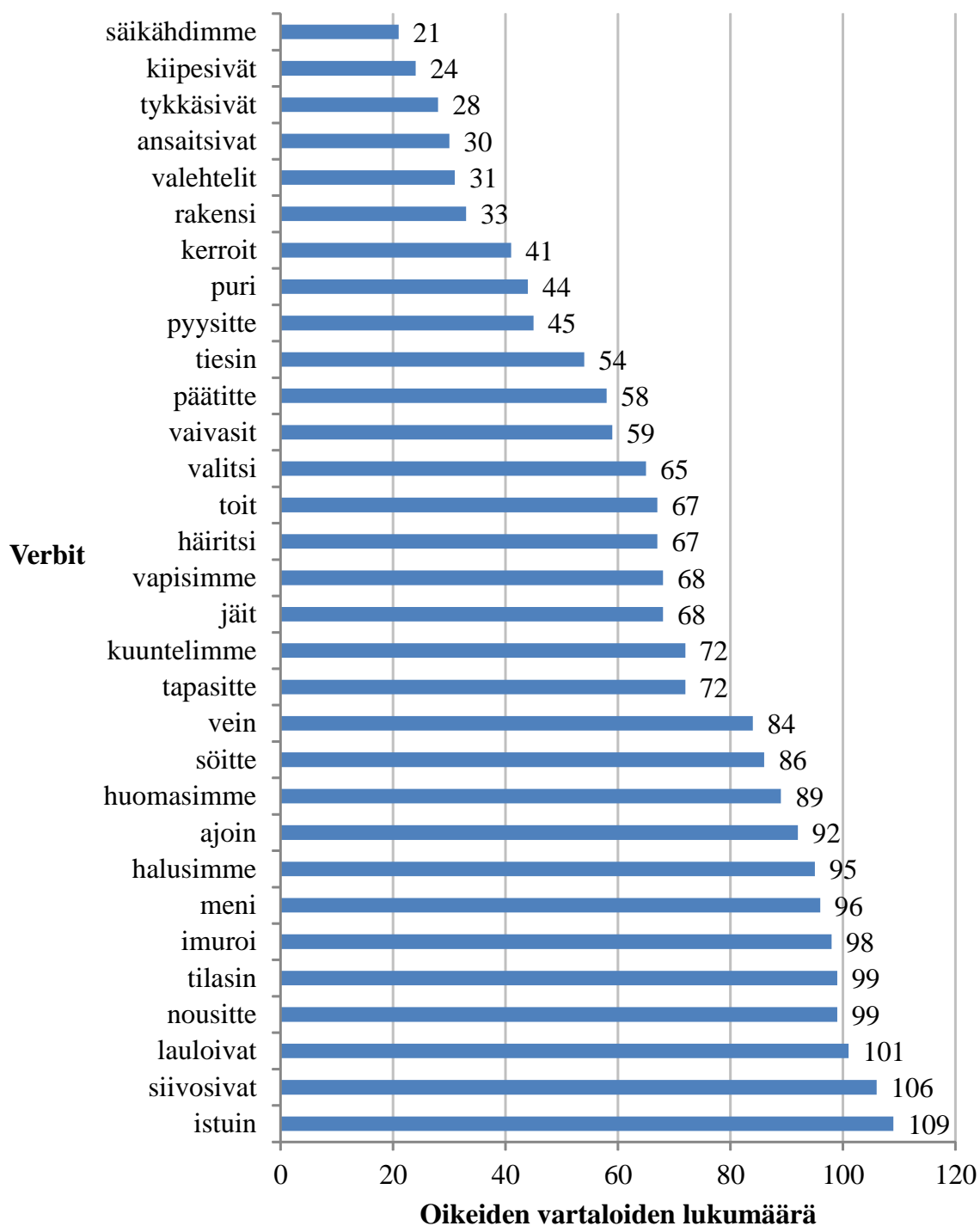
Vartalovirheiden suurempi määrä on luonnollinen, sillä vartalo on pitempi kuin tunnus tai persoonapäätte, mikä kasvattaa virheiden tekemisen mahdollisuutta. Lisäksi vartaloitasolla on enemmän variaatiota verbityypeittäin sen suhteen, millainen vartalo on oikea. On tärkeää huomata, että yhdessä verbityypissä täysin oikea tapa muodostaa vartalo on toisessa verbityypissä virheellinen. Myös astevaihtelu aiheuttaa eroja verbien taivutuksessa. Esimerkiksi *tykkäsin*-muodossa on yksikön ensimmäisessä persoonassa vahva aste kun taas *kerroin*-muodossa sama persoona on heikko.

Virheellisistä vartaloista suurimmat ryhmät ovat liian pitkät vartalot (15,5 % kaikista vartaloista, eli 39,3 % vartalovirheistä) ja astevaihteluvirheet (12,4 %, eli 31,3 % vartalovirheistä). On kuitenkin tärkeää panna merkille, että astevaihteluvirheet kasaantuvat ainoastaan tiettyihin verbeihin. Monien verbien yhteydessä sellaisia virheitä ei ole mahdollista tehdä. Astevaihteluverbit ovatkin aineiston vaikeimpia. Niiden yhteydessä oikein muodostettuja vartaloita esiintyy keskimäärin vain 38,7 %, kun astevaihtelun ulkopuolella olevien verbien yhteydessä taas täysin korrekkeja vartaloita on keskimäärin jopa 68,1 %.

Täysin korrekkit vartalot

Aineistossa esiintyy 60,5 % normikielen kannalta täysin oikeita vartaloita. Kuvio 6.1 havainnollistaa eri verbien korrektien vartaloiden määrät. Kuviossa verbit on laitettu järjestykseen sen mukaan, kuinka monta oikeita vartaloita informantit ovat tuottaneet. Eniten korrekkeja vartaloita esiintyy verbien *istua* (97,3 %), *siivota* (94,6 %) ja *laulaa* (90,2 %) yhteydessä. Vähiten oikeita vartaloita esiintyy verbeistä *säikähtää* (18,8 %), *kiivetä* (21,4 %) ja *tykätä* (25 %).

Eri verbien oikeiden vartaloiden lukumäärissä ei ole havaittavissa kovin selkeitä verbityypistä johtuvia eroja. Verbityypillä on kuitenkin vaikutus oikeiden vartaloiden määriin. Tietyt virheet ovat nimittäin ainoastaan mahdollisia tietyissä tyypeissä. Esimerkiksi *syödä*-tyyppisten verbien yhteydessä ei voi esiintyä astevaihteluvirheitä eikä liian lyhyitä vartaloita. Samaan alaryhmään kuuluvien verbien kohdalla on siis osittain samoja ja osittain erilaisia taivutukseen vaikuttavia tekijöitä. Nämä myös saman tyyppin sisällä vaihtelua aiheuttavat tekijät ovat muun muassa verbityypin yleisyys, verbin yleisyys ja astevaihtelun mahdollisuus. Esittelen vaikutustekijät virhetyyppien jälkeen luvussa 7.2.

Kuvio 6.1. Informanttien tuottamien täysin korrektien vartaloiden määrät. Kokonaismäärä 112.

Astevaihteluvirheet

Astevaihtelu on todettu olevan vaikeaa oppia S2-oppijoille. Tämän työn puitteissa ei ole tarkoitus syventyä astevaihteluvirheisiin. Sitä varten tarvittaisiin laajempaa aineistoa kuin mitä on tätä työtä varten kerätty. On silti mahdollista tehdä joitakin mielenkiintoisia havaintoja.

Aineistossa esiintyvistä vartaloista 12,4 % sisältää astevaihteluvirheitä (31,3 % vartalovirheistä). Astevaihteluvirheitä syntyy 0–8 kpl opiskelijaa kohden niin, että keskiarvo on 3,77 astevaihteluvirhettä opiskelijaa kohden. Ainoastaan 2 informanttia ei tehnyt ollenkaan astevaihteluvirheitä. Toinen heistä sai yhteensä 30/31 imperfektitaivutuksista oikein ja toinen 28/31. Nämä olivat siis parhaiten imperfektin osaavien joukossa.

On kiinnostavaa huomata, että informanttien kielitaidon karttuessa astevaihteluvirheiden määrä ei vähene yhtä nopeasti kuin muut vartalovirhetyytit. Astevaihteluvirheitä tehdään siis runsaasti kaikilla kielitaitotasoilla, vaikka määrä pieneneekin jossain määrin. Toinen kiinnostava seikka on, että jokaisen astevaihtelunalaisen verbin yhteydessä syntyy astevaihteluvirheitä.

Astevaihtelu onkin aineistoni perusteella merkittävä vaikuttaja täysin oikeiden vartaloiden lukumäärään. Esimerkiksi verbien *kertoa* ja *istua* välillä ei olisi suuria eroja virhemäärissä, jos toinen ei olisi astevaihtelunalainen. Vartalovirheiden kohdalla on yhden verbityypin sisällä siis tärkeää tarkastella astevaihtelun mahdollisuutta erikseen.

Myös astevaihtelun ulkopuolella olevien verbien kohdalla esiintyy astevaihteluvirheitä. Tämä näkyy selvästi verbistä *vaivata*, jonka yhteydessä esiintyy 33 vahva-asteista muodostetta, eli 30 % verbin tuotoksista on tyyppiä *vaipasit* (ks. taulukko 21)¹. Informantit käsittävät myös verbejä *purra* (12,1 % *purti*-tyyppisiä imperfektejä) ja *vapista* (6,3 % *vappisimme*- ja 3 % *vavisimme*-tyyppisiä muodosteita) astevaihtelunalaisiksi (ks. tauluk-

¹Taulukoissa 19, 20 ja 21 olevat astevaihteluvirheiden määrät ovat hieman erilaisia kuin määrät taulukossa 18. Se johtuu kahdesta syystä: Ensinnäkin olen poistanut vastaamatta jätetyt kohdat ainoastaan astevaihtelua käsittelevistä taulukoista. Tämän takia vastausten kokonaismäärä vaihtelee. Toiseksi olen laskenut liian pitkät ja liian lyhyet vartalot, joissa oli astevaihtelua, mukaan astevaihteluvirheisiin. Vartalotyyppien määrät eri taulukoissa voivat olla suurempia, koska liian pitkien ja lyhyiden vartaloiden joukossa on sellaisia, joissa on myös astevaihteluvirhe.

ko 20).

Astevaihtelun ylimääräinen käyttö on nähtävissä myös taulukossa 19 *tietää*-verbien yhteydessä: niistä muodostetaan astevaihtelunalaisia, liian pitkiä vartaloita: verbin *tietää* muodosteista 25,5 % on vahva-asteisia ja 22,6 % heikkoasteisia (esim. muodosteet *tietin* ja *tiedin*). Vastaavasti verbeistä *pyytää* ja *rakentaa* noin 45 % on vahva-asteisia ja noin 14 % heikkoasteisia (esim. muodosteet *hän rakenti* ja *hän rakenni*). *Tietää*-verbien preesentiaivutus näyttää vaikuttaneen vahvasti imperfektiaivutukseen.

Astevaihteluvirheiden määrä verbiä kohden näyttää vahvasti olevan sidoksissa siihen, kuinka tuttu tai yleinen verbi todennäköisesti on S2-oppijalle. Esimerkiksi joka oppikirjassa esillä olevan verbin *kuunnella* astevaihtelussa esiintyy melko vähän virheitä (pelkästään 21 % *kuunnelimme*-tyyppisiä virheitä), kun verbin *valehdella* muodosteista taas suunnilleen 51 % on tyyppiä *valehdelit*.

Verbin tuttuuden vaikutus astevaihtelun soveltamiseen näkyy myös niissä verbityypin 4 verbeissä, joissa on *v*-aines. Olen järjestänyt ne erikseen taulukkoon 21 kategoriaan *v~p-verbit*, koska niissä esiintyvä aines *-v-* ei aina muutu *-p-:ksi* imperfektiaivutuksessa (vrt. esim. *kiivetä* : *kiipesi* mutta *siivota* : *siivosin*). Tämä tuottaakin ongelmia muodostuksessa, koska informantti ei voi olla varma, onko *v*-aineksen sisältävä verbi astevaihtelunalainen vai ei.

Näiden verbien avulla on siis mahdollista testata, onko astevaihtelun sääntöjen soveltaminen mekaanista vai vaikuttaako verbin tuttuus myös astevaihtelun sovellukseen. Voidaan toisin sanoen tarkistaa, tunnistaako informantti heikkoasteisen konsonantin ja tekee siitä vahva-asteisen verbistä riippumatta, vai käyttääkö hän leksikaalista muistiaan. Nämä *v~p*-verbit ovat nimittäin kaikki yhtä pitkiä ja niillä on samanlainen tavurakenne. Ainoastaan verbien tuttuus vaihtelee: verbi *siivota* on informanteille erittäin tuttu ja verbi *vaivata* taas todennäköisesti tuntematon. Verbit *kiivetä* kuuluu luultavasti välimaastoon.

Yleisen astevaihtelun ulkopuolella olevan verbin *siivota* yhteydessä kukaan informanteista ei käytä vahva-asteista varianttia (esim. *siiposin*). Se, että verbin *siivota* yhteydessä ei esiinny astevaihtelunalaisia vastauksia viittaa todennäköisesti siihen, että tämän

verbin taivutus on informanteille niin tuttu, että he eivät ole edes harkinneet astevaihtelun mahdollisuutta. Myös verbi *tavata* on todennäköisesti tuttu informanteille. Sen yhteydessä esiintyy jonkin verran variaatiota, mutta 71,4 % muodosteista on kuitenkin vahvaasteisia.

Harvinaisempien verbien *kiivetä* ja *vaivata* yhteydessä 65–75 % muodosteista on taas heikkoasteisia. On kuitenkin tärkeää huomata, että verbit *kiivetä* ja *vaivata* eivät kuulu astevaihtelun kannalta samaan ryhmään: ensimmäisessä olisi syytä soveltaa astevaihtelun sääntöjä (*kiipesivät*), kun toisessa taas sitä ei kannata tehdä (*vaivasivat*). Verbin *vaivata* yhteydessä esiintyy tästä huolimatta 30 % astevaihteluvirheitä (tyyppiä *vaipasit*). Verbi on todennäköisesti informanteille ollut tuntematon, jonka vuoksi he ovat keskittyneet enemmän verbin rakenteeseen ja siinä esiintyvään konsonanttiin -v-.

Pidän itse myös sitä mielenkiintoisena, että suomen kielessä yleisen verbin *tykätä* 112 vastauksesta 78 on heikkoasteisia muotoja (niistä 61 kpl on ainoastaan astevaihtelutalla vääriä, eli *tykäsivät*-tyyppisiä muodosteita). Martin (1995: 63) esittää tutkimuksensa, että kvantitatiivisen astevaihtelun asteet on vaikeampaa huomata puheesta:

”Most learners find it easier to distinguish between t and d, p and v, etc. than between long and short plosives, although the phonology of L1 obviously greatly influences this ability.”

Tässä luvussa on todettu, että verbin tuttuus vaikuttaa myönteisesti astevaihtelun osaamiseen verbien *siivota* ja *tavata* yhteydessä. Verbin *tykätä* yhteydessä taas näyttää siltä, että tuttuus ei ole auttanut informantteja luomaan oikeaa muotoa. Syynä voi hyvin olla se, että kyse on nimenomaan kvantitatiivisesta vaihtelusta, jota on vaikeampaa huomata (ks. myös Martin 1995: 155).

Monilla S2-oppijoilla on yleisestikin ongelmia suomen pitkien ja lyhyiden äänteiden ääntämisessä eikä vain astevaihtelun kanssa. Syntyperäinen kuulija keskittyy siksi puheen muihin ominaisuuksiin kuin äänteiden pituuteen. (Martin 1995: 154.) Kvalitatiivisen astevaihtelun virheitä korjataan puheessa luultavasti useammin, koska ne ovat helpommin huomattavissa (esim. *kiivesin*).

Taulukko 19. Astevaihtelun esiintymismäärät verbityypissä 1. Aukkotehtävässä pyydetty (oikea) vastaus lihavoitu. Ei AV = astevaihtelun ulkopuolella olevat muodosteet.

Verbi	Ei AV	Heikko aste	Vahva aste	Yhteensä
astevaihtelun ulkopuolella				
ajaa	111	0	0	111
laulaa	111	0	0	111
istua	111	0	0	111
astevaihtelunalaiset				
kertoa	0	44	67	111
päättää	10	74	27	111
säikähtää	15	24	65	104
tietää-verbit				
tietää	55	24	27	106
pyytää	44	16	50	110
rakentaa	34	15	58	107

Taulukko 20. Astevaihtelun esiintymismäärät verbityypissä 3. Aukkotehtävässä pyydetty (oikea) vastaus lihavoitu. Ei AV = astevaihtelun ulkopuolella olevat muodosteet.

Verbi	Ei AV	Heikko aste	Vahva aste	Yhteensä
astevaihtelun ulkopuolella				
mennä	112	0	0	112
nousta	112	0	0	112
purra	99	0	9	108
vapista	96	3	6	105
astevaihtelunalaiset				
kuunnella	0	28	78	106
valehdella	0	65	38	103

Taulukko 21. Astevaihtelun esiintymismäärät verbityypissä 4. Aukkotehtävässä pyydetty (oikea) vastaus lihavoitu. Ei AV = astevaihtelun ulkopuolella olevat muodosteet.

Verbi	Ei AV	Heikko aste	Vahva aste	Yhteensä
astevaihtelun ulkopuolella				
haluta	112	0	0	112
huomata	112	0	0	112
tilata	112	0	0	112
astevaihtelun-alaiset				
tykätä	0	78	33	111
v~p-verbit				
kiivetä	0	83	28	111
tavata	0	32	80	112
siivota	111	0	0	111
vaivata	77	0	33	110

Liian pitkät vartalot

Aineiston vartaloista 15,5 % on liian pitkiä vartaloita (39,1 % virheellisistä vartaloista). Ne esiintyvät aineistossa erityisesti *tietää*-verbien yhteydessä (ks. taulukko 18). Tämä onkin loogista, koska näiden verbien imperfektitaivutus eroaa melko paljon preesenstaivutuksesta. Monien verbien yhteydessä ainoa ero näiden aikamuotojen välillä on tunnuksen tasolla (esim. *istuln* : *istuliln* tai *opiskeleln* : *opiskelliln*). *Tietää*-verbien yhteydessä imperfektin vartalo on kuitenkin huomattavasti lyhyempi kuin preesensissä (esim. *tiedäln* : *tielsiln*).

Liian pitkien vartaloiden joukossa on useita eripituisia vartaloita. Verbistä *huomata* muodostetaan esimerkiksi liian pitkät muodosteet *huomata|sil|me*, *huomat|il|me* ja *huomaa|sil|me*. Niistä ensimmäisessä on käytetty vartalona verbin A-infinitiiviä, toisessa on A-infinitiivistä poistettu sen loppu-A ja jälkimmäisessä on käytetty preesensvartaloa, joka on imperfektivartaloon verrattuna liian pitkä. Esittelen seuraavaksi näitä eri vartalo-
virhetyppejä erillään toisistaan.

Virheellisistä vartaloista 223 kpl (42,1 % liian pitkistä vartaloista) on muodostettu poistamalla A-infinitiivistä viimeinen kirjain. Vaikka tämä onkin toisissa verbityypeissä oikea tapa taivuttaa verbi (esim. *istula* : *istuliln*), se tuottaa myös paljon virheellisiä muotoja (esim. muodosteet *imuroidiln*, *purrliln*, *kuunnelliln*, *huomatiln*). Tällä tavalla muodostettuja imperfektejä esiintyy erittäin paljon verbityypin 3 verbien *purra* (*purrliln*) ja *vapista* (*vapistil|me*) yhteydessä. Tämän verbityypin liian pitkistä vartaloista 88,6 % on nimittäin muodostettu juuri tällä tavalla.

Toinen liian pitkä vartalotyyppi on sellainen, joka on muodostettu verbin A-infinitiivistä poistamalla virheellisesti verbin kaksi viimeistä kirjainta. Tämä taivutustapa on täysin oikein verbityyppien 3 (*opiskella* : *opiskelliln*) ja 4 verbien (*halulta* : *halulsiln*), mutta virheellinen verbityypin 2 verbien yhteydessä. Aineistossani esiintyy kuitenkin runsaasti *syöi*-tyyppisiä muodosteita (102 kpl), joissa imperfektin tunnus on liimattu suoraan verbin vartaloon. Tällaisia triftongimuodosteita esiintyy myös lapsenkielessä (Laalo 2011: 199–201).

Kolmas liian pitkän vartalon virhetyyppi on sellainen, jossa verbin A-infinitiiviä käytetään myös suoraan vartalona (21 kpl, eli 4 % liian pitkistä vartaloista). Tähän ryhmään kuuluvat esimerkiksi muodosteet *vapistalsilimme*, *päättääliltte* ja *purralsi*. Näistä ei oikein voi sanoa, että vartalo on taivutettu, mutta ymmärrettävyys ei ainakaan kärsi niin paljon kuin joidenkin muiden vartalovirhetyyppien kanssa joskus tapahtuu.

On mielenkiintoista huomata, että 173 kpl (32,6 %) liian pitkistä vartaloista käytetään normikielessä vain toisessa aikamuodossa. Niistä 102 kpl on *syöin*-tyyppiä eli trifongityyppiä. Loput 71 ovat esimerkiksi sellaisia muodosteita kuin *halualsiln*, *ajaliln*, *meneliln* tai *purelsiln*. Preesenstaivutus vaikuttaa siis vahvasti S2-oppijoiden verbikonjugaatioon.

Liian lyhyet vartalot

Aineiston vartalovirheistä 6,3 % on liian lyhyitä vartaloita (15,9 % vartalovirheistä). Liian lyhyitä vartaloita esiintyy eniten verbityypin 5 yhteydessä. Kyseisessä verbityypissä tämä on isoin ryhmä virheellisiä vartaloita. Verbistä *häiritä* 60 % virheistä on liian lyhyitä, verbistä *valita* 79,2 %, ja verbistä *ansaita* jopa 90,2 %.

Liian lyhyiden vartaloiden ryhmään kuuluu kuitenkin eripituisia vartaloita, joista on poistettu A-infinitiivistä yhdestä neljään kirjainta. Esimerkiksi verbistä *ansaita* esiintyy seuraavanlaisia lyhentyneitä vartaloita: *ansaitlilvat* (12 kpl), *ansailsilvat* (48 kpl), *ansalsilvat* (10 kpl) ja *ansililvat* (4 kpl). Eniten esiintyy siis sellaisia lyhentyneitä muotoja, joista on poistettu A-infinitiivistä *tA*-aines, kuten tehdään verbityypissä 4 (vrt. *halulta* > *halulsiln* ja *häirilä* > *häirilsiln*). Tätä tyyppiä edustaa noin 77 % kaikista lyhentyneeksi luokitelluista vartaloista.

On myös tärkeää huomata, että liian lyhyet vartalot osoittavat, että *tietää*-verbien taivutustyyppi on monelle informantille tuttu. Se näkyy siinä, että *tietää*-verbeille tyyppilistä taivutuskaavaa (ks. luku 4.2) yleistetään myös sellaisiin verbeihin, joihin se ei kuulu. Verbistä *päättää* esiintyy yhteensä 11 kappaletta *päälsi*-tyyppisiä muodosteita ja verbistä *säikähtää* 14 kappaletta *säikählsi*-tyyppisiä muodosteita. Näistä edellisen esiintymisen

osasyynä voi olla olemassa oleva muoto verbistä *päästä*, mutta jälkimmäinen ei esiinny lainkaan normikielessä.

Liian lyhyitä vartaloita on vähemmän verbityypissä 3, mikä voi yksinkertaisesti johtua siitä, että esimerkiksi verbiä *purra* ei voi lyhentää *purliln* muodosta paljon enempää. Verbi *valehdella* antaa siihen enemmän tilaisuuksia (esim. *valehdliit*).

Muut virheet

Kategorian *muu virhe* alle on yhdistetty useita virhetyyppejä. Yhteensä olen luokitellut 185 vartaloa muuksi virheeksi, eli 5,3 % aineistostani (13,3 % vartalovirheistä). Niiden joukossa on kokonaan vastaamatta jätettyjä vastauksia (12 kpl), kesken jätettyjä vastauksia (31 kpl), kirjoitusvirheitä (40 kpl) ja erityisen paljon normikielestä poikkeavia vastauksia (102 kpl). Erittäin paljon poikkeavat vartalot voivat muun muassa johtua siitä, että aineisto oli juuri kirjallinen. Moni muodosteista ei luultavasti esiintyisi informanttien puheessa.

Useimmiten yhtä verbiä kohden esiintyy vain vähän muuksi virheeksi luokiteltuja muotoja. Yli kymmenen muuksi virheeksi luokiteltua muodostetta esiintyy kuitenkin verbeistä *häiritä* (16 kpl), *valehdella* (15 kpl), *purra* (14 kpl), *syödä* (13 kpl) ja *vapista* (11 kpl).

Nämä muut virheet eivät kuitenkaan ole pienen lukumääränsä takia kovin merkittäviä aineiston kannalta. Aineistossa on esimerkiksi verbistä *kiivetä* mukana 2 kesken jätettyä muodostetta (*kiive* ja *kiivähe*), 5 todella poikkeavaa muodostetta (*kiivettivat*, *kiivedivät*, *kiivetti*, *kiivievät* ja *kiivisen*) ja 3 muodostetta, joissa on todennäköisesti oletettu, että *kiivetä* kuuluu verbityyppiin 6: *kiivenivät* (jolloin on kuitenkin tehty astevaihteluvirhe, vrt. *lämmetä* : *lämpenivät*). Vaikka myös nämä muodosteet ovat mielenkiintoista, ne ovat niin harvinaisia, että niihin ei kannata tarkemmin kiinnittää huomiota.

7. VIRHEPOTENTIALIAALI

On tärkeää saada selville, mitkä kaikki tekijät vaikuttavat verbien taivuttamisen onnistumiseen. Käytän tätä varten käsitettä *virhepotentialiaali*, jonka merkitystä avaan luvussa 7.1. Luvussa 7.2 käsittelen tässä työssä esille tulleet tekijät. Sen jälkeen vertailen todellista ja oletettua virhepotentialiaalia toisiinsa luvussa 7.3. Luvussa 7.4 vertailen löytämäni imperfektin taivutuksen osaamiseen liittyviä tekijöitä Maisa Martinin (1995) tutkimuksessa esiteltyihin nominien taivutuksen osaamiseen liittyviin tekijöihin. Tällöin on tarkoitus tarkistaa, päteekö hänen vaikutustekijänsä myös verbien taivutukseen.

7.1. Termin määrittely

Yksi analyysin tärkeä esille noussut seikka on, että eri verbeissä on erilainen virhepotentialiaali. Termillä *virhepotentialiaali* tarkoitan erilaisten potentialisten virhetyyppien mahdollisuutta. Kaikkien verbien yhteydessä ei nimittäin ole tilaisuutta tehdä samanlaisia virheitä. Hyvä esimerkki tästä on astevaihtelu: joidenkin verbien yhteydessä astevaihtelu voi aiheuttaa virheitä, kun toisten verbien yhteydessä siihen ei ole mahdollisuutta. Verbi *imuroida* on sellainen, jossa ei yksinkertaisesti ole astevaihtelunalaisia konsonantteja, minkä takia tämän verbin yhteydessä ei voi esiintyä astevaihteluvirheitä. Eri virhetyyppien yleisyys eroaa verbeittäin ja alatyypeittäin.

Virhepotentialiaalin merkitys virhemäärissä näkyy esimerkiksi verbin *laulaa* vähänlukuisista mahdollisuuksista vartalovirheisiin: ensinnäkin verbissä ei esiinny koskaan astevaihtelua ja toiseksi sen imperfektivartalo *laul-* on niin lyhyt, että sitä ei lyhennetä lisää (teoreettisesti mahdolliset *laulsiin* ja *lailin* lyhyet vartalotyypit eivät ole todennäköisiä, koska niissä ei säily tarpeeksi vartalosta, jotta verbi voitaisiin tunnistaa). Koska liian lyhyet ja astevaihtelusta johtuvat virheet eivät ole *laulaa*-verbin yhteydessä mahdollisia, verbistä voidaan tehdä ainoastaan korrekkeja, liian pitkiä ja muuksi virheeksi luokiteltuja

vartalovaihtoehtoja. Näin ollen virheitä on myös taipumus esiintyä vähemmän.

Virhepotentiaalin merkitys on myös havaittavissa silloin, kun muuten yksinkertaiseen imperfektin taivutuskaavaan lisätään astevaihtelun mahdollisuus. Esimerkiksi verbissä *kertoa* esiintyvä astevaihtelu vaikuttaa ratkaisevasti oikeiden vartaloiden määrään, minkä takia ero verbiin *istua* on suuri (ks. taulukko 18). Jos jätetään tarkastelematta astevaihteluvirheet, verbistä *kertoa* saadaan 107 oikeaa vartaloa, mikä on suunnilleen yhtä paljon kuin verbistä *istua* (109 oikeaa vartaloa). Vartalovirheiden kohdalla on siis tärkeää katsoa kauemmas kuin vain lukumääriin.

Näyttää-verbien yhteydessä esiintyy eniten erityyppisiä vartalovirhetyppejä: jokaisesta virhetypistä on jonkin verran esiintymiä. Näiden verbien virhepotentiaali on suuri. Tähän alatyyppiin kuuluu esimerkiksi verbi *päättää*, josta informantti voi muodostaa astevaihteluvirheitä (esim. *päättliltte* tai *päädliltte*), liian pitkiä vartaloita (*pääätliltte* tai *päättäliltte*) tai liian lyhyitä (*päälsiltte* tai *pääililtte*). Lisäksi myös vokaaliharmonia voi tuottaa virheitä (*paatliltte*). Kun on useita tapoja, joilla verbin taivutuksessa voidaan tehdä virheitä, virheitä syntyy luontevasti enemmän.

7.2. Virhepotentiaaliin vaikuttavat tekijät

Seuraavaksi esittelen tässä työssä esille tulleet imperfektin taivutuksen onnistumiseen vaikuttavat tekijät. Nämä tekijät ovat kaikki sellaisia, joiden vaikutus on selvästi näkyvissä aineistossa. Jokaisen vaikutustekijän kohdalla on tarpeellista huomata, että vaikutustekijöitä ei voida tämän työn yhteydessä kovin tarkasti määritellä. On neljä syytä, miksi tekijöiden vaikutuksen analyysi on melko karkea:

1. Tässä työssä on mahdotonta määritellä tyhjentävästi kaikki verbin taivuttamisen onnistumiseen vaikuttavat tekijät. On todennäköistä, että niitä on enemmän kuin esittelen. Lähtökohtani on tästä aineistosta esiin tulleet vaikutustekijät. Jotta muut vaikutustekijät voidaan saada tarkemmin esille, tarvitaan laajempi verbiaineisto ja enemmän informantteja.

2. On todennäköistä, että vaikutustekijöiden painoarvot imperfektin onnistumiseen eivät ole tasaisia. Toisilla tekijöillä on varmasti enemmän vaikutusta S2-oppijoiden taivutuksen onnistumiseen kuin toisilla. Jotta voitaisiin siitä saada tarkempi kuva, on kuitenkin tarpeellista käyttää laajempaa aineistoa ja kontrolloida taustamuuttujat tarkemmin kuin tämän työn yhteydessä on ollut mahdollista.
3. Tässä työssä en myöskään ota huomioon vaikutustekijöiden vaikutusjatkumoa. Olen kunkin tekijän kohdalla käyttänyt kahtiajakoa, eli joko tekijällä on vaikutus verbin taivutukseen tai ei. Siksi olen joutunut muun muassa päättämään, missä raja kulkee yleisen ja harvinaisen verbin välillä. Tämä on melko keinotekoisia, koska frekvenssin vaikutus on todellisuudessa jatkumoluonteista.
4. Jokaisen verbin morfeemin yhteydessä on annettu ainoastaan kolme pistettä. Varsinkin vartalon tasolla on mahdollista, että kaikki yhden pisteen saaneet vartalot ovat keskenään onnistumisasteen kannalta eriarvoisia. Pienen verbiaineiston takia en voinut tarkistaa eri virhetyyppien vaikeusastetta tarkemmin.

1. Verbin frekvenssi

Verbien vaikeuteen voi vaikuttaa se, kuinka yleinen verbi on. Jos verbi on erittäin yleinen, oppijat ovat nimittäin todennäköisemmin kuulleet sen muiden ihmisten puheessa ja luultavasti itsekin käyttäneet sitä. Silloin taivutus voi sujua melko vaivattomasti, koska oppijat saavat ympäristöstään jatkuvasti vahvistuksia siitä, mikä on oikea muoto. Yleinen verbi on luultavasti tutumpi oppijoille kuin harvinainen verbi, vaikka oppijoiden välillä onkin eroja siinä, mitkä aihepiirien verbit ovat heille tuttuja. Jos verbi ei ole informanteille kovin tuttu, taivutuksessa esiintyy enemmän virheitä.

Olen jakanut verbit yleisiin ja harvinaisiin verbeihin mallina käyttäen kahdessa S2-oppikirja-sarjassa (Heikkilä & Majakangas 2008 ja Gehring & Heinzmann 2011) esiintyviä verbejä. Olen niistä poiminut kaikki aukkoitehtävässä esiintyvät verbit ja laskenut niiden yleisyyden (ks. taulukko 22). On perusteltua käyttää S2-oppikirjoja verbien yleis-

syyden laskemiseen, vaikka S2-oppija kuulee myös muuta suomea kuin mitä kirjoissa esiintyy (esimerkiksi luokkahuoneessa ja arkielämässä). Suullisesta ja koulun ulkopuolella käytettyjen verbien yleisyydestä on vaikeaa saada tarkkoja lukumääriä. Siksi olen keskittynyt yleisesti käytössä olevien oppikirjojen verbifrekvensseihin. S2-oppikirjoissa pyritäänkin käyttämään kielen yleisimpiä verbejä ensin. Harvinaisiksi valikoituivat kaikki verbit, jotka esiintyvät kirjoissa enintään 15 kertaa.

Taulukko 22. Aukkotehtävän verbien esiintymismäärät oppikirjoissa (Heikkilä & Majakangas 2008 ja Gehring & Heinzmann 2011).

Yleiset				Harvinaiset	
Verbi	Määrä	Verbi	Määrä	Verbi	Määrä
mennä	373	siivota	41	purra	15
syödä	218	huomata	32	rakentaa	12
haluta	187	häiritä	28	imuroida	11
kuunnella	105	jäädä	28	kiivetä	2
tavata	86	pyytää	22	päättää	1
istua	85	tuoda	22	säikähtää	1
kertoa	72	tykätä	21	valehdella	0
ajaa	68	nousta	20	vapista	0
valita	62	laulaa	18	vaivata	0
viedä	54	tilata	18	ansaita	0
tietää	49				

2. Taivutustyyppin frekvenssi

Jos verbi kuuluu taivutustyyppiin, joka on melko suppea suomen kielessä (esim. *purra*-tyyppisiä verbejä on vain neljä: *purra*, *surra*, *pierrä* ja *vierrä*), tehdään enemmän virheitä. Myös tätä varten olen tehnyt kaksoisjaon harvinaisiin ja yleisiin taivutustyypeihin (ks. taulukko 23). Olen käyttänyt Iso suomen kieliopissa (VISK 2004: § 76) esitettyä tietoa taivutustyyppien harvinaisuudesta. Yleisiksi verbityypeiksi valikoituivat tällä tavalla *istua*-, *päättää*-, *kuunnella*- ja *haluta*-verbit. Nämä ovat verbityypit, joihin kuuluu VISK:n mukaan yli tuhat verbiä.

Taulukko 23. Aukkotehtävän verbien taivutustyyppien frekvenssi VISK:n (2004) mukaan.

Yleiset		Harvinaiset	
Taivutusyyppi	Määrä	Taivutusyyppi	Määrä
<i>istua</i> -verbit	2228	<i>imuroida</i> -verbit	681
<i>päättää</i> -verbit	2228	<i>tietää</i> -verbit	318
<i>kuunnella</i> -verbit	1329	<i>nousta</i> -verbit	272
<i>haluta</i> -verbit	1055	<i>antaa</i> -verbit	51
		<i>häiritä</i> -verbit	49
		<i>syödä</i> -verbit	15
		<i>mennä</i> -verbit	5
		<i>purra</i> -verbit	5

3. Taivutusmuodon pituus

Jos tavoiteltu taivutusmuoto on pitkä, aineistossa esiintyy enemmän lyhentyneitä vartaloita ja muita virheitä. Ei niinkään verbin perusmuodon pituus vaan tuotettavan taivutusmuodon pituus (esim. *huomasimme*) näyttää olevan tärkeää. Virhepotentiali kasvaa siis monikkomuotojen yhteydessä, koska ne lisäävät taivutusmuodon tavulukuun yhden tavun (esim. *-mme*). Verbi on luokiteltu pitkäksi, jos tavoiteltava taivutusmuoto on vähintään neljä tavua pitkä. Tavurakenne saattaa myös vaikuttaa tuloksiin, mutta tässä työssä sitä ei ole analysoitu.

4. Astevaihtelu

Jos verbi on astevaihtelunalainen, virhemäärät kasvavat. Astevaihtelun piirissä on kuitenkin erityyppisiä vaihteluita: on olemassa suora ja käänteinen astevaihtelu sekä kvalitatiivinen ja kvantitatiivinen astevaihtelu (ks. tarkemmin luvussa 4.3). Niiden vaikeusaste vaihtelee. Koska aukkkotehtävässä on vain joitakin astevaihtelutyyppejä mukana, tässä tutkimuksessa ei ollut mahdollista tehdä päätelmiä siitä, mitkä astevaihtelun lajit ovat suhteellisesti helpompia tai vaikeampia. Olen ainoastaan merkannut, esiintyykö verbissä astevaihtelua enkä antanut erilaisia arvoja erilaisiin astevaihtelutyyppeihin.

Taulukko 24. Imperfektin taivutusta vaikeuttavat tekijät. Harv. verbi = harvinainen verbi. Harv. taiv.tyyppi = Harvinainen taivutustyyppi. AV = astevaihtelu. Obl.occ. = Obligatory occasion -analyysin tulokset verbiä kohden.

Verbi	Harv. verbi	Harv. taiv.tyyppi	Pitkä muoto	AV	Obl.occ.
istua-verbit					
istuin					8,85
kerroit				X	7,35
näyttää-verbit					
päätitte	X			X	6,81
säikähdimme	X		X	X	6,30
antaa-verbit					
ajoin		X			8,15
lauloivat		X			7,90
tietää-verbit					
pyysitte		X			6,27
rakensin	X	X			6,11
tiesin		X			6,69
syödä-verbit					
imuroi	X				8,42
söitte		X			8,39
jäit		X			7,75
toit		X			7,71
vein		X			8,00
kuunnella-verbit					
kuuntelimme			X	X	8,03
valehtelit	X		X	X	6,71
meni		X			8,62
nousitte		X			8,27
vapisimme	X	X	X		7,63
puri	X	X			6,96
tavata-verbit					
halusimme			X		8,05
huomasimme			X		8,06
kiipesivät	X		X	X	6,10
siivosivat			X		7,75
tapasitte			X	X	7,69
tilasin					8,28
tykkäsivät			X	X	6,64
vaivasit	X				7,23
valita-verbit					
ansaitsivat	X	X	X		6,12
häiritsi		X			7,19
valitsi		X			7,03

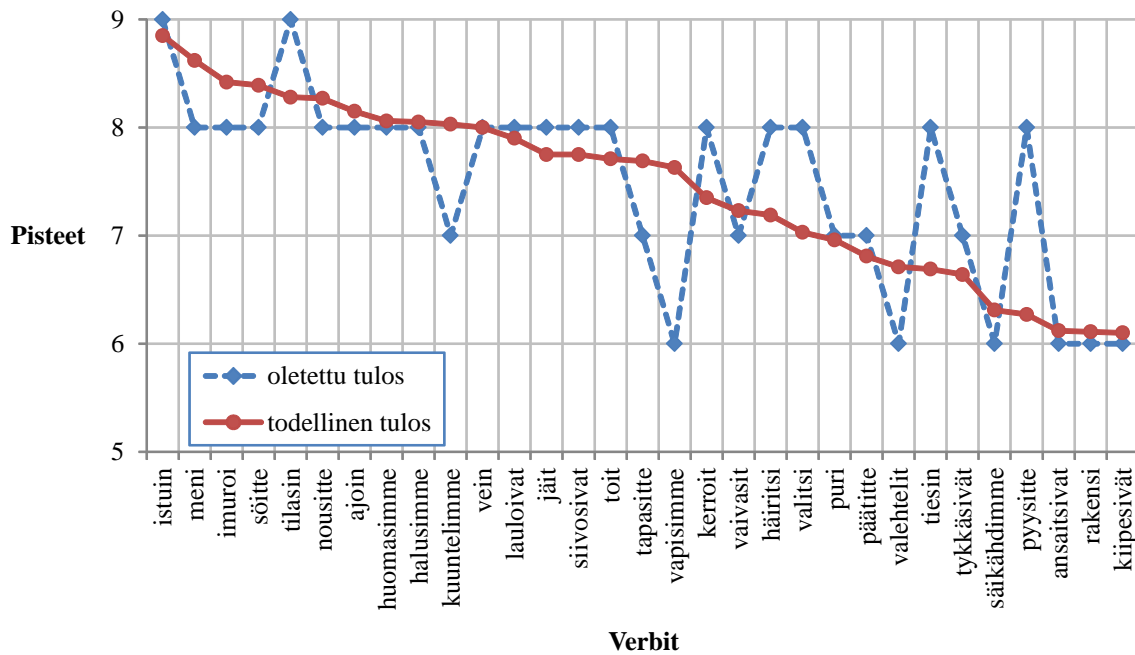
7.3. Virhepotentiaalin laskeminen

Jos kaikki verbin taivuttamisen onnistumiseen vaikuttavat tekijät olisivat tiedossa, olisi mahdollista laskea suurella tarkkuudella, mikä on tietyn verbin virhepotentiaali. Silloin tiedettäisiin, kuinka vaikea verbi on suunnilleen S2-oppijoille ja ehkä jopa mihin pitää opetuksessa kiinnittää enemmän huomiota. Koska tämä tutkimus paljastaa ainoastaan osan taivutuksen onnistumisen tekijöistä, ei ole mahdollista laskea tyhjentävästi, mikä on kunkin verbin virhepotentiaali. Tarkastelemalla oletetusta virhepotentiaalista poikkeavia verbejä, voidaan silti saada enemmän tietoa taivutukseen vaikuttavista tekijöistä.

Virhemäärien laskemiseen olen käyttänyt obligatory occasion -analyysistä saatuja kokonaislukuja verbin onnistumisesta. Jokaisesta verbistä on mahdollista saada yhdeksän pistettä: kolme vartalosta, tunnuksesta ja persoonapääätteestä. Mitä matalampi luku on, sitä huonommin informantit osasivat taivuttaa verbiä imperfektissä (esim. muoto *hän meni* sai 8,85 pistettä ja muoto *kiipesivät* sai ainoastaan 6,10 pistettä). Todellinen obligatory occasion -analyysin tulos kertoo siis, kuinka hyvin verbin taivutus onnistui informanteillani keskimäärin.

Olen vertaillut todellista tulosta virhemääristä oletettuun virhepotentiaaliin. Oletetulla virhepotentiaalilla tarkoitan sitä, kuinka hyvin voitaisiin olettaa verbin onnistuvan, kun otetaan huomioon taivutukseen vaikuttavat tekijät. Oletetun virhepotentiaalin olen laskenut vähentämällä luvusta 9 (obligatory occasion -analyysin enimmäismäärästä) pisteitä sen mukaan, kuinka monta tekijää on tiedossa, jotka vaikuttavat verbin taivuttamisen onnistumiseen. Nämä tekijät ovat nähtävissä taulukossa 24. Aina kun jokin tekijöistä vaikeuttaa verbin taivuttamisen, vähennetään kokonaisluvusta 9 yksi piste. Näin ollen muoto *meni* sai oletetuksi virhepotentiaaliksi 8 (yksi ruksi) ja muoto *kiipesivät* sai 6 (kolme ruksia).

Kuvioissa 7.1 ja 7.2 kaikkien verbien oletettu virhepotentiaali ja todellinen tulos on laitettu vierekkäin. Molemmat taulukot perustuvat samoihin tietoihin. Kuviosta 7.1 huomaa hyvin, että oletetun käyrän pisteytys on karkea: pisteet voivat ainoastaan ilmetä vaakasuorien viivojen kohdalla. Kahden viivan välillä ei siis esiinny tuloksia, kuten

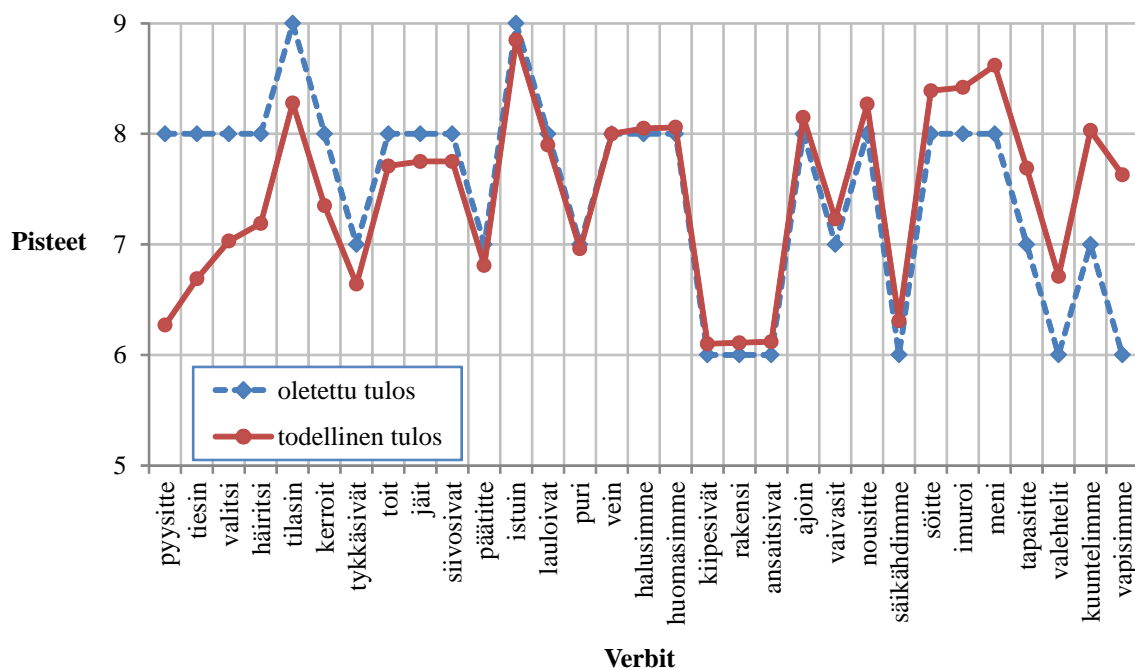

Kuvio 7.1. Oletettu ja todellinen tulos imperfektin osaamisesta. Oletettu tulos perustuu virhepotentiaaliin ja todellinen tulos obligatory occasion -analyysin tuloksiin. Tiedot järjestetty todellisen tuloksen lukuarvojen mukaisesti.

todellisten tulosten kohdalla on mahdollista. Verbit on tässä kuviossa järjestetty niin, että verbit näkyvät paremmuusjärjestyksessä osaamisen kannalta: vasemmalla oleva *istuin* verbi onnistui kaikkein parhaiten ja oikealla laidalla oleva verbi *kiipesivät* onnistui kaikista verbeistä huonoimmin.

Kuvio 7.2 taas antaa mahdollisuuden tarkistaa, miten hyvin oletettu ja todellinen käyrä vastaavat toisiaan. Jos kaikki imperfektin taivutuksen onnistumiseen vaikuttavat tekijät olisivat tiedossa, molemmat käyrät vastaisivat toisiaan täydellisesti. Näin ei kuitenkaan ole, koska tämän tutkimuksen avulla ei saada tarpeeksi tietoa määrittelemään kaikkia vaikutustekijöitä. Silti voidaan tarkistaa todellisesta tuloksista poikkeavat oletuspotentiaalit ja etsiä niihin lisäselityksiä.

Kaikista verbeistä 61,3 % saa oletusarvon ja todellisen arvon, jotka eroavat enintään 0,5 pistettä. Loput 38,7 % sijaitsevat rajan ulkopuolella eikä niiden onnistumista siis osattu ennustaa suurella täsmällisyydellä. Jos suurennetaan virhemarginaali niin, että sallitaan 0,75 pisteen poikkeavuus todellisista tuloksista, 80,6 % verbeistä on rajan sisällä.

Kuvio 7.2. Oletettu ja todellinen tulos imperfektin osaamisesta. Oletettu tulos perustuu virhepotentiaaliin ja todellinen tulos obligatory occasion -analyysin tuloksiin. Tiedot järjestetty todellisen ja oletetun tuloksen lukuarvojen eron mukaisesti.

Joukossa on huonommin kuin oletettu onnistuneita verbejä (kuvion vasemmalla laidalla) ja oletettua paremmin onnistuneita verbejä (kuvion oikealla laidalla).

Heikommin onnistui verbien *pyytää*, *tietää*, *valita* ja *häiritä* taivutus. Näistä verbit *pyytää* ja *tietää* kuuluvat samaan alatyyppiin kuin verbi *rakentaa*. Tämä on mielenkiintoista, koska *rakentaa* on näistä kolmesta verbeistä harvinaisin mutta parhaiten ennakoitavissa. Näyttää siltä, että informantit miettivät verbin sääntöä paremmin *rakentaa*-verbin yhteydessä juuri siksi, että se on harvinaisen. Verbit *tietää* ja *pyytää* esiintyvät kielessä niin runsaasti, etteivät informantit ehkä miettineet sääntöä vaan laittoivat yksinkertaisesti imperfektin tunnuksen jonkin preesensissä esiintyvän muodon perään (esim. *pyydin*, *pyytäsin*, *pyydäin*). Verbien tuttuuden takia informantit eivät jääneet tarkemmin miettimään, mihin ryhmään verbi mahdollisesti kuuluu. Verbi *rakentaa* taas oli todennäköisesti tuntemattomampi, minkä vuoksi informantit kiinnittivät enemmän huomiota muotopiirteisiin.

Toiset vähemmän hyvin ennakoitavat verbit *valita* ja *häiritä* kuuluvat molemmat verbityyppiin 5. Samaa verbityyppiin kuuluu myös kyselytestissä esiintyvä verbi *ansai-*

ta. Uskon tässä olevan kyse samasta ilmiöstä kuin *tietää*-verbien yhteydessä: harvinainen verbi *ansaita* onnistuu paremmin, koska se on informanteille vähemmän tuttu. Kun verbi ei ole tuttu, S2-oppija jää miettimään verbin rakennetta ja muita muotopiirteitä paremmin kuin silloin, kun se on tuttu. Verbit *valita* ja *häiritä* kuuluvat molemmat aineiston tutumpiin verbeihin.

Oletettua paremmin onnistuneet verbintaivutukset liittyvät verbeihin *mennä*, *tavata*, *kuunnella*, *valehdella* ja *vapista*. Noista verbeistä kolme ensimmäistä on niin yleisiä, että niiden taivutusmuoto oli luultavasti suoraan muistiin varastoitu eikä informanttien tarvinnut pohtia sitä sen tarkemmin. Koska verbit *kuunnella* ja *valehdella* molemmat onnistuivat odotettua paremmin, on mahdollista, että tämä *lla*-ainekseen loppuvien verbien tyyppi on yksinkertaisesti helppo tai tuttu informanteille.

7.4. Vertailu nominien taivutukseen vaikuttaviin tekijöihin

Taulukossa 24 olen yhdistänyt löytämäni vaikutustekijät obligatory occasion -analyysin tuloksiin. Obligatory occasion -analyysin avulla saadaan tietoa siitä, kuinka hyvin verbin taivuttaminen on onnistunut. Informantit saavat kustakin verbin morfeemista, eli vartalosta, tunnuksesta ja persoonapäätteestä, kolme pistettä. Jokaisen imperfektimuodon kohdalla on siis mahdollista kerätä yhdeksän pistettä. Mitä lähempänä yhdeksää luku on, sitä lähemmäksi kohdekielen imperfektimuotoa informantti on päässyt (ks. myös luku 5). Tarkistan, korreloivatko saadut tulokset ja vaikutustekijät keskenään.

Seuraavaksi vertailen aineistoni tuloksia niihin tekijöihin, jotka on todettu vaikuttavan nominien taivutuksen onnistumiseen (Martin 1995: 186–193). Tarkoitus on selvittää, nousevatko samat tekijät myös verbiaineistosta, kuten Martin olettaa (mts. 10) työssään. On kuitenkin tärkeää huomata, että tietyn verbin taivutuksen osaamiseen vaikuttaa samaan aikaan useita tekijöitä eikä voida sanoa varmuudella, että virheet johtuisivat juuri yhdestä näistä syistä. On tärkeää pitää mielessä, että nämä tekijät ovat useimmiten jatkumoluonteisia, jonka vuoksi virhepotentiaalin laskeminen niiden avulla pakottaa karkeaan kaksoisjakoon, jossa tekijät joko vaikuttavat tai eivät vaikuta. Esittelen ensin Martinin te-

kijät, jotka näyttävät vaikuttavan myös verbintaivutukseen. Sen jälkeen siirryn käsittelemään niitä seikkoja, jotka eivät näytä vaikuttavan imperfektin taivutuksen onnistumiseen tai joista ei ainakaan ollut selviä merkkejä aineistossani.

Taulukko 25. Martinin (1995) nominien taivutuksen onnistumiseen vaikuttavat tekijät ja niiden vaikutus imperfektitaivutuksen osaamiseen omassa aineistossani.

Vaikutustekijä	Vaikutus	Kommentti
Sanan morfofonologinen kompleksisuus	kyllä	erittäin tärkeä tekijä
Sanan tuttuus	kyllä	jatkumoluonteinen ilmiö
Sanan sanatyypin frekvenssi	kyllä	jatkumoluonteinen ilmiö
Vartalovaihteluiden havaittavuus	kyllä	jatkumoluonteinen ilmiö
Luokittelun helppous	kyllä	tärkeä tekijä
Ongelmapotentiaali	ehkä	vaikeaa todistaa
Taivutusmuodon frekvenssi	ehkä	vaikeaa todistaa
Muotojen lähekkäinen sijainti	ehkä	ei havaittavissa
Sanan merkitys	ei	ei vaikuta

Sanan morfofonologinen kompleksisuus vaikuttaa nominien taivutuksen lisäksi vahvasti verbien imperfektitaivutukseen. Termillä morfofonologinen kompleksisuus tarkoitetaan sitä, kuinka monta muutosta sanan taivutuksessa tapahtuu. Sellaisissa sanoissa, joissa on paljon muuttuvia tai poistuvia aineksia, esiintyy enemmän virheitä. Virhemäärät kasvavat siis, kun sanan morfofonologinen kompleksisuus monimutkaistuu. Esimerkiksi verbin *päättää* yhteydessä pitää muistaa sekä astevaihtelu että vartalovokaalin poistaminen. S2-oppijat tuottavat tämän verbin yhteydessä paljon virheellisiä muodosteita (37 eli 33 %). Osassa näistä virheellisistä muodosteista on unohdettu ainoastaan astevaihtelu (*päättitte*, 17 kpl eli 15,2 %), osassa pelkästään vokaalin poistaminen (*päättäitte*, 12 kpl eli 10,7 %), kun osassa taas kumpikin seikka on unohdettu (*päättäitte*, 7 kpl eli 6,3 %). Myös *tietää*-verbeillä on monimutkainen taivutusparadigma (*tietää* : *tiedän* : *tiesin* : *tiennyt*). Siksi aineistossa esiintyy 23 *tiedin*-tyyppistä muodostetta (20,5 % muodosteista), 19 *tietin*-tyyppistä muodostetta (17 %) ja 6 *tietäsin*-tyyppistä muodostetta (5,4 %).

Sanan tuttuus on hankalasti määriteltävä seikka, koska tuttuus vaihtelee oppijasta toiseen. Verbin frekvenssi vaikuttaa sen tuttuuteen, mutta ei voida olettaa, että frekventti verbi on välttämättä tuttu (ks. tarkemmin luku 3.1). Martin (mts. 81) varmisti sanojen tuntemattomuuden käyttämällä epäsanaja. Epäsanat ovat keskittyjä sanoja, joiden rakenne

muistuttaa jotain toista, olemassa olevaa sanaa (esim. *silta* ja *rilta*). Tutkimukseni verbit olivat kaikki oikeita verbejä, joiden tuttuutta ei voida selvittää tarkemmin. Tuttuus vaikuttaa kuitenkin luonnollisesti virheiden määrään. Aineistosta voi huomata monesta vastauksesta, että jotkut verbit eivät ole ainakaan kovin tuttuja informanteille. Esimerkiksi verbin *siivota* yhteydessä ei esiinny yhtään *siiposivat*-tyyppisiä vastauksia, kun verbin *vaivata* yhteydessä ilmenee 29,5 % *vaipasin*-tyylisiä muodosteita.

Vartalovaihteluiden havaittavuus on todennäköisesti myös verbien yhteydessä tärkeä tekijä. Sillä tarkoitetaan sitä, että oppija huomaa muutoksen helpommin, jos muotojen välillä on helposti havaittava ero. On kuitenkin vaikeaa varmuudella sanoa, mikä on helppoa tai vaikeaa huomata. *Laulaa*-tyyppisten verbien hyvät tunnuksen osaamisen tulokset voidaan ehkä selittää tällä seikalla: *oi*-aines erottuu paremmin kuin *i*-tunnus. Astevaihteluvirheet verbissä *tykätä* taas toimivat esimerkkinä verbeistä, joiden astevaihtelua ei huomata kovin helposti. Tämän verbin yhteydessä esiintyy heikkoasteisia muodosteita yhteensä 69,6 %. Martin (mts. 101) on todennut kvantitatiivisen astevaihtelun olevan hankalampaa huomata kuin kvalitatiivinen.

Sanan sanatyyppin frekvenssi vaikutus näkyy aineistossani jonkin verran. Olen siitä käyttänyt termiä taivutustyyppin frekvenssi (ks. taulukko 23). Harvinaisten taivutustyyppien yhteydessä tehdään enemmän virheitä. Esimerkiksi *tietää*-verbien ja viidennen verbityypin verbien matala onnistumisprosentti voi selittyä tällä seikalla. Itse verbin yleisyys vaikuttaa kuitenkin myös. Esimerkiksi *näyttää*-verbit ovat VISK:n (2004) mukaan yleisiä, mutta niiden yhteydessä esiintyy paljon virheitä. Itse verbien harvinaisuus voi olla yksi tekijä, joka on tähän vaikuttanut.

Luokittelun helppous viittaa siihen ilmiöön, että jotkut sanat kuuluvat selvästi tiettyyn taivutustyyppiin, kun jotkut taas voisivat kuulua muotonsa perusteella useampaankin. Tämä seikka on helppoa osoittaa myös omalla aineistollani. Esimerkiksi *tA*-loppuiset verbit *haluta* ja *tarvita* taivutetaan usein täysin samalla tavalla. Informantit poistavat verbeistä *tA*-aineksen ja lisäävät näin saatuun vartaloon *si*-tunnuksen. Tämä onkin oikea tapa muodostaa imperfektimuotoja verbin *haluta* kohdalla (*halulsin*), mutta ei päde *tarvita*-

verbien tapauksessa (*tarvilsiln*).

Ongelmapotentiaalilla Martin tarkoittaa sitä, että joskus sana koetaan vaikeamaksi kuin se onkaan. S2-oppija voi odottaa taivutusongelmia esiintyvän, kun sanan taivuttaminen on todellisuudessa hyvin helppoa. Esimerkkinä tästä on astevaihtelun ulkopuolella olevien verbien astevaihteluvirheet. Esimerkiksi verbistä *vapista* tehdään muodosteita kuten *vappisimme* ja *vavisimme*, eli niissä nähdään astevaihtelun mahdollisuutta, vaikka sitä ei ole tarvetta miettiä ollenkaan tämän verbin yhteydessä.

Taivutusmuodon frekvenssin vaikutuksella Martin (mts. 126–127) tarkoittaa sitä, että sanan taivutus sellaiseen muotoon, jossa se esiintyy harvemmin, on hankalampaa kuin sellaiseen, joka on sanalle yleinen (vrt. *järkeä* : *järkiä*). Tämän tekijän vaikutus on vaikeampaa todistaa tällä aineistolla, koska kaikkia aineiston verbejä käytetään arkipuheessa imperfektissä. Voi kuitenkin olla, että taivutusmuodon pienempi frekvenssi imperfektissä selittää osittain, miksi *tykätä*-verbin kanssa tapahtuu niin paljon virheitä. Sitä käytetään harvemmin imperfektissä (*tykkäsin*) kuin preesensissä (*tykkään*). Silti tämän verbin osamiseen liittyy kuitenkin myös muita tekijöitä kuten astevaihtelun huomattavuus.

Muotojen lähekkäinen sijainti – eli se, että toistensa lähellä olevat sanat vaikuttavat toisten taivutukseen – ei näy tässä tutkimuksessa lainkaan. Martin tarkoitti tällä varsinakin adjektiiviattribuuttien ja pääsanan assimiloitumista (*pitkää ruskeaa tukkaa*). Tällaista ei verbien yhteydessä esiinny. Muotojen lähekkäinen sijainti aukkotehtävässä on voinut vaikuttaa vastauksiin, mutta en huomannut sen vaikutusta lainkaan aineiston digitalisoinnin aikana. Uskonkin, että tämä seikka vaikuttaa luultavasti enemmän puheessa kuin kirjoituksessa. On silti mahdollista, että verbien järjestys testissä on vaikuttanut tuloksiin.

Sanan merkitys vaikuttaa Martinin mukaan siten, että taivutusmuotojen frekvenssi riippuu niiden merkityksestä (esim. ainesanojen monikon partitiivimuoto on harvinaisempi ja siksi vaikeampi kuin yksikkö). Kaikki tutkimukseni verbit olivat sellaisia, joita käytetään imperfektimuotoisina. Kielessä on niukasti sellaisia verbejä, joita ei koskaan taivuteta imperfektissä. En voi tämän asian vaikutusta siis tämän tutkimuksen avulla osoittaa.

Tekijöiden jatkumoluonteisuuden takia on vaikeaa väittää, että joku tekijä joko vai-

kuttaisi tai ei vaikuttaisi tietyn verbin yhteydessä. Tekijöiden kesken voi myös olla eroa siinä, kuinka vahvasti yksi niistä vaikuttaa. Jotta voitaisiin tekijöiden vaikutukseen tai painoarvoon asettaa tarkkoja rajoja tarvitaan lisää tutkimusta, jossa kontrolloidumman aineiston avulla lasketaan yhden tekijän vaikutusta.

8. YHTEENVETO

Tarkastelin tässä tutkielmassa 112 S2-oppijan aukkotehtävässä esiintyviä imperfektitai-
vutuksia. Jaoin muodosteet morfeemeihin ja annoin jokaiselle morfeemille pisteitä sen
mukaan, kuinka hyvin se oli onnistunut. Käsittelin virheiden tyyppejä ja niiden yleisyyttä
aineistossani. Lisäksi etsin analyysin tuloksista taivutukseen vaikuttavia tekijöitä ja pyrin
niiden avulla ennakoimaan, kuinka hyvin verbin taivutuksen voisi odottaa onnistuvan S2-
oppijoiden kirjoituksissa. Vertailin löytämiäni vaikutustekijöitä Martinin nominien taivu-
tuksen onnistumiseen vaikuttaviin seikkoihin.

8.1. Tutkimuskysymysten tulokset

Kokoan seuraavaksi tarkentavasti yhteen kaikkien tutkimuskysymysten vastaukset. En-
sinnäkin oli tarkoitus selvittää, missä kohdassa sanaa virheet esiintyvät. Tutkimukseni
osoitti, että imperfektissä on mahdollista tehdä kaikilla kolmella morfeemitasolla virhei-
tä. Oletukseni, että vartalotasolla esiintyisi eniten virheitä, osoittautui paikkansa pitäväksi.
Tutkimus osoitti, että persoonapäätteet osataan hyvin (90,4 % täysin oikein). Myös tun-
nukset osataan melko hyvin: niistä 75,9 % on kokonaan oikein muodostettu. Vartaloiden
tasolla kokonaan oikeita muotoja oli vain 60,1 %. Tämä on loogista, koska vartalotasolla
esiintyy enemmän tilaisuuksia tehdä virheitä.

Toiseksi halusin saada tietoa siitä, millaisia virhetyyppejä S2-oppijoiden imperfek-
timuodosteissa esiintyy ja missä määrin. Persoonapäätetasolla esiintyy korrektien persoo-
napäätteiden (90,4 %) lisäksi kirjoitusvirheitä (3,8 %) sekä vääriä (3,2 %) ja puuttuvia
(2,7 %) persoonapäätteitä. Ylimääräisinä esiintyy eniten yksikön ja kolmannen persoo-
nan persoonapäätteitä. Tämä oli odotettavissa, koska näitä persoonamuotoja esiintyy eni-
ten puheessa. Tunnustasolla on merkittävää, että informantit käsittävät imperfektin tun-
nuksien selvästi olevan kolmenlaisia: *i-*, *oi-* ja *si-* aines. Näistä aineksista *i-* tunnus esiintyy

eniten (50,8 %), mutta myös *si-* ja *oi-*ainesta yleistetään sellaisiin yhteyksiin, mihin ne eivät kuulu. Ylimääräiset *si-*ainekset muodostavat 32,3 % ja *oi-*ainekset 16,8 % analogisista tunnusaineksista. Vartalotasolla erittelin kaikille S2-opettajille tuttujen astevaihteluvirheiden lisäksi liian pitkiä ja liian lyhyitä vartaloita. Näiden joukossa on kuitenkin eripituisia vartaloita. Liian pitkien vartaloiden yhteydessä esiintyy 42 % sellaisia vartaloita, jotka koostuvat A-infinitiivistä ilman sen loppu-A-ta (esim. *syödin*, *noustitte*, *halutimme*, *ansaitivat*). Liian pitkistä vartaloista 32 % on normikielessä käytössä toisessa aikaluokassa (*syölin*, *halualsimme*). Preesenstaivutus vaikuttaa siis melko vahvasti imperfektitaivutukseen.

Kolmanneksi halusin saada selville, millaisten verbien yhteydessä tehdään eniten virheitä. Verbityyppien ja itse verbien välillä on kuitenkin suuria eroja virheiden määrässä. Verbityyppi vaikuttaa tavallaan, koska yhteen verbityyppiin kuuluvilla verbeillä on usein samanlainen virhepotentiaali. Silti yhden verbityypin sisällä on variaatiota, koska verbit eivät ole kaikki yhtä yleisiä ja niissä kaikissa ei välttämättä esiinny esimerkiksi astevaihtelua. Tutkimuksesta selvisi kuitenkin, että *tietää*-verbit tuottavat eniten virheellisiä morfeemeja: sekä tunnustasolla että vartalotasolla esiintyy niissä koko aineistosta eniten virheitä. Näille *tietää*-verbeille on yhteistä, että ne kuuluvat kaikki harvinaiseen taivutustyyppiin, joka on morfofonologisesti monimutkainen ja jonka imperfektitaivutus on hyvin erilainen kuin preesenstaivutus. *Tietää*-verbit muodostavat morfologisesti siis huomattavasti yhtenäisemmän ryhmän kuin muut verbityypit. Muissa verbityypeissä on verbien välillä enemmän vaihtelua. Tärkeämpi kuin verbityyppi on verbin astevaihtelunalaisuus ja frekvenssi. Kaikki astevaihtelun tyypit aiheuttavat runsaasti virheitä, mutta varsinkin kvantitatiivinen astevaihtelu näyttää olevan hankalaa. Harvinaisten verbien yhteydessä esiintyy enemmän virheitä.

Neljänneksi halusin käsitellä aineistosta nousseita myönteiseen imperfektitaivutukseen vaikuttavia tekijöitä. Löysin yhteensä neljä sellaista tekijää, joilla oli merkittävä vaikutus imperfektitaivutuksen onnistumiseen: verbin frekvenssi, taivutustyyppin frekvenssi, taivutusmuodon pituus ja astevaihtelu. Vertailin löytämiäni imperfektitaivutukseen vai-

kuttavia tekijöitä Martinin (1995) nominien taivutuksen onnistumiseen vaikuttaviin seikkoihin. Tästä selvisi, että monet hänen löytämänsä tekijät pätevät myös verbien taivutukseen. On mahdollista, että tekijöiden painoarvo on erilainen kuin nominien taivutuksessa. Varmuutta tähän saadaan ainoastaan jatkotutkimuksilla sekä nominien että verbien taivutuksesta.

Viimeiseen tutkimuskysymykseen informantin äidinkielen vaikutuksesta taivutuksen onnistumiseen en pystynyt tämän tutkimuksen puitteissa vastaamaan. Ristiintaulukoin tätä varten eri taustatekijöitä keskenään. Aineistoni osoittautui kuitenkin erittäin heterogeeniseksi, minkä takia monet taustatekijät menivät ristiin tai kasaantuvat yhteen. Informantin äidinkielen kieliryhmä on yksi tällainen tekijä, jossa taustatekijöiden heterogeenisuus on hyvin mahdollista huomata.

8.2. Tulosten sovellusmahdollisuuksia

Tästä tutkimuksesta saadut tiedot auttavat ymmärtämään, että monet seikat vaikuttavat imperfektitaivutuksen oppimiseen. S2-opettajat voivat hyötyä tästä tiedosta. He voivat pohtia vartalon roolia opetuksessa. Kenties he voisivat kiinnittää S2-oppijoiden huomiota siihen silloin tällöin, koska vartalossa tapahtuu selvästi eniten virheitä.

Oppijoita voisi esimerkiksi myös auttaa se, että mainittaisiin alusta pitäin eksplisiitisti, että on erilaisia tapoja luokitella verbejä. Tämä tutkielma nimittäin osoitti, että verbityyppijako ei toimi imperfektin yhteydessä monien alaryhmien takia. Koska kvantitatiivinen astevaihtelu näyttää olevan vaikeampaa huomata kuin kvalitatiivinen, on syytä ohjata S2-oppijoita huomaamaan konsonanttien kestoeroja paremmin.

Tämän tutkimuksen valossa näyttää siltä, että S2-oppijat käyttävät verbejä taivuttaessaan analogiaa, sääntöjä ja taivutustyypejä. Lisäksi jotkut sanat luultavasti varastoidaan suoraan muistiin. Mikään näistä malleista ei ole kaikkien verbien kannalta paras. Eri S2-oppikirjoissa käytetään näitä tapoja vaihtelevasti. Aineistoni perusteella olisi syytä käyttää näitä tapoja jatkossakin rinnakkain ja vahvistaa oppijoiden tietoa siitä, että he käyttävät näitä taivutuksen prosessointitapoja. Tietoisempi kielenkäyttäjä tekee vähem-

män virheitä.

Obligatory occasion -analyysia voitaisiin käyttää useamminkin S2-alan morfeemitutkimuksissa. Se on osoittautunut kelvoksi analyysikeinoksi, jonka avulla pystyy jakamaan sanat morfeemeihinsa analyysia varten. Vaikka sanat muodostavatkin kokonaisuuksia, morfeemitutkimus on hyödyllistä. Sen avulla on mahdollista paikantaa, missä kahdossa sanaa virheet esiintyvät.

8.3. Jatkotutkimuksen aiheita

S2-oppijoiden aikamuotojen tutkimus on vasta alullaan. Nominien taivutusta on tutkittu jo melko paljon, mutta verbit ja niiden taivutus on jätetty huomioimatta (Aalto ym. 1997). Verbien taivutukseen liittyviä asioita olisi mielekästä tutkia lisää. Sekä imperfektiä että muita aika- ja tapaluokkia voitaisiin valita tutkimusaiheiksi.

Keskityin työssäni aukkotehtävän analyysiin. Tulokset kertovat siis nimenomaan siitä, kuinka hyvin informantit osaavat tuottaa imperfektin taivutusmuotoja silloin, kun A-infinitiivi on annettu. Aukkotehtävien ja vapaiden kirjoitustehtävien eroja olisi mielekästä vertailla imperfektitaivutuksen onnistumisen kannalta. Näin saataisiin tietoa siitä, eroaako taivutuksen onnistumisaste, kun oppijan on pakko itse keksiä verbejä. Silloin on tärkeää pitää mielessä, että informantit luultavasti käyttävät ainoastaan sellaisia verbejä, joiden taivutus on heille jonkin verran tuttu. Silloin *ansaita*-tyyppisten verbien määrät pysyisivät pieninä.

Olen työssäni osoittanut, että verbien virhepotentiaalia imperfektissä on mahdollista laskea. Vaikutustekijöitä voitaisiin kuitenkin löytää vielä enemmän ja niiden keskinäiset painosuhteet voitaisiin selvittää tarkemmin. Tulokseni pätevyys voitaisiin todistaa testaamalla uusien informanttien kykyä taivuttaa joukko uusia verbejä imperfektiin. Tutkimuksestani puuttui tiettyjä verbityyppejä, kuten *rakastaa*-, *etsiä*- ja *itkeä*-verbit. Niiden osaamista voitaisiin siis uudessa tutkimuksessa tarkistaa.

Frekvenssin vaikutus taivutuksen oppimiseen on erittäin mielenkiintoinen ilmiö. On olemassa ristiriitaista tietoa siitä, vaikuttaako frekvenssi oppimiseen. Tässä tutkimukses-

sani itse verbin sekä verbin taivutustyyppin yleisyys näyttivät vaikuttavat taivutuksen onnistumiseen. Usein virheiden hajonta näyttää kertovan juuri epävarmuudesta, tottumattomuudesta, ei-frekvenssiydestä. Jatkotutkimuksessa voitaisiin vertailla, kuinka iso rooli frekvenssillä on muihin vaikutustekijöihin verrattuna.

Myös verbien astevaihtelua voitaisiin tutkia tarkemmin. Laajemman verbivalikoiman avulla voitaisiin tarkistaa, onko kvantitatiivinen astevaihtelu todella vaikeampi kuin kvalitatiivinen. Myös verbien suoran ja käänteisen astevaihtelun osaamista olisi mahdollista tarkemmin selvittää. Myös verbin frekvenssin suhde astevaihtelun osaamiseen on mielenkiintoista.

Tämän työn informanttiryhmä oli niin heterogeeninen, että oli mahdotonta tutkia taustamuuttujista johtuvaa variaatiota. (Ellis 1994: 315) on nostanut esille seuraavat muuttajat: ikä, persoonallisuus, motivaatio ja kielenoppimiskyky, sosiaaliset, kulttuuriset ja koulutustaustat, kielitausta, L2-osaaminen ja oppimiseen käytetty aika, L1:n ja L2:n läheisyys tai etäisyys, tehtävätyyppi ja kielenpiirteen tunnusmerkkisyys. Valitsemalla informantteja, jotka eivät eroa kaikkien näiden tekijöiden osalta toisistaan, voitaisiin saada enemmän tietoa siitä, mitkä näistä seikoista vaikuttavat verbintaivutuksen oppimiseen.

KIRJALLISUUTTA

AALTO, EIJA – LATOMAA, SIRKKU – SUNI, MINNA 1997: Suomi toisena ja vieraana kielenä - tutkittua ja keskusteltua. *Virittäjä* 4, 530–562.

BROWN, ROGER 1973: *A first language: the early stages*. London: Allen and Unwin.

BYBEE, JOAN L. 1985: *Morphology. A study of the relation between meaning and form*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.

DEMUTH, KATHERINE 2007: The role of frequency in language acquisition. Insa Gülzow and Natalia Gagarina (toim.), *Frequency effects in language acquisition. Defining the limits of frequency as an Explanatory concept* s. 383–388. Berlin: Mouton de Gruyter.

DUNLAY, H. C. – BURT, M. K. – KRASHEN, S. 1982: *Language two*. New York: Oxford University Press.

ELLIS, ROD 1994: *The study of second language acquisition*. New York: Oxford University Press.

GASS, SUSAN M. – MACKEY, ALISON 2002: Suomen äänne- ja muoto-opin opetuksesta vieraskielisille. *Studies of Second Language Acquisition* 24, 249–260.

GEHRING, SONJA – HEINZMANN, SANNA 2011: *Suomen mestari I*. Helsinki: Finn Lectura.

HAAPALA, TERHI 2008: *Finiittiverbeistä verbiketjuihin: verbiytimien kompleksistuminen S2-oppijoiden kielessä*. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto, kieli- ja käännöstieteiden laitos, suomen kieli.

HEIKKILÄ, SATU – MAJAKANGAS, PIRKKO 2008: *Hyvin menee! 1 Suomea aikuisille*. Helsinki: Otava.

HIRVONEN, INKA 2008: *S2-oppijoiden myöntömuotoiset imperfektit kirjoitelmissa*. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto, kieli- ja käännöstieteiden laitos, suomen kieli.

HOLSTEYN, INGE 2012: *Suomi toisena kielenä -oppijoiden imperfektityyppien käyttö*. Kandidaatintutkielma. Tampereen yliopisto. Kieli-, käännös- ja kirjallisuustieteiden yksikkö, suomen kieli.

ITKONEN, ERKKI 1966: *Kieli ja sen tutkimus*. Porvoo: WSOY.

JOKINIEMI, JAANA (TOIM.) 2003: *Eurooppalainen viitekehys. Kielen oppimisen, opettamisen ja arvioinnin yhteinen eurooppalainen viitekehys*. Helsinki: WSOY.

KARANKO, MARJATTA – PAAVILAINEN, ULLA 2006: *Totta kai! Suomen kielen alkeisoppikirja*. Helsinki: Finn Lectura.

KARLSSON, FRED 1977: Eräistä morfologian teorian ajankohtaisista ongelmista. *Sananjalka* 19, s. 26–56.

——— 1982: *Suomen kielen äänne- ja muotorakenne*. Helsinki: WSOY.

——— 1983: Verbien perusmuodot ja taivutustyytit. Auli Hakulinen and Pentti Leino (toim.), *Nykysuomen rakenne ja kehitys 1: Näkökulmia kielen rakenteisiin* s. s. 86–95. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

——— 2009: *Suomen peruskielioppi. Neljäs, laajennettu ja uudistettu painos*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

KENTTÄLÄ, MARJUKKA 2007: *Suomi sujuvaksi 1*. Helsinki: Gaudeamus.

KRASHEN, STEPHEN 1981: *Second language acquisition and second language learning*. Oxford: Pergamon.

KUIPER, SOPHIE 2011: *Nomini- ja verbitaivutsmorfeemien omaksumisjärjestys aikuisten S2-oppijoiden välkielessä*. Pro gradu -tutkielma. Stockholms universitet, avdelningen för finska.

LAAKSONEN, KAINO – LIEKO, ANNELI 2003: *Suomen kielen äänne- ja muotooppi*. Helsinki: Finn Lectura.

- LAALO, KLAUS 2011: *Lapsen varhaiskielioppi ja miniparadigmat*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1309.
- LATOMAA, SIRKKU – TUOMELA, VELI 1993: Suomi toisena vai vieraana kielenä. *Virittäjä* 97, s. 238–245.
- LEPÄSMAA, ANNA-LIISA – SILFVERBERG, LEENA 2004: *Suomen kielen alkeisoppikirja*. Helsinki: Finn Lectura.
- LIEKO, ANNELI 1994: Lapsen kielen morfofonologiaa: indikatiivinen imperfektin muodostus. *Suomen logopedis-foniatrinen aikakauslehti* 14:4, s. 81–89.
- MARTIN, MAISA 1995: *The map and the rope. Finnish nominal inflection as a learning target*. Väitöskirja. Jyväskylän yliopisto.
- OHVO, MAIJA 2008: *Menneen ajan aikamuotojen käyttö S2-oppijoiden kirjoitelmissa*. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto. Kieli- ja käännöstieteiden laitos, suomen kieli.
- PAUNONEN, HEIKKI 1984: Vapaasta vaihtelusta. Heikki Paunonen and Päivi Rintala, *Nyky-suomen rakenne ja kehitys 2: Näkökulmia kielen vaihteluun ja muuttumiseen* s. s. 139–154. Helsinki: SKS.
- PENNANEN, SARI 2005: *Suomi toisena kielenä -opiskelijoiden imperfektin oppimisprosessi*. Pro gradu -tutkielma. Turun yliopisto. Suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitos.
- RÄISÄNEN, ALPO 1975: Havaintoja lastenkielestä. *Virittäjä* 79, s. 251.
- SILFVERBERG, LEENA 1993: Suomen äänne- ja muoto-opin opetuksesta vieraskielisille. *Virittäjä* 3, s. 459–465.
- SILFVERBERG, LEENA – WHITE, LEILA 2003: *Supisuomea*. Helsinki: Finn Lectura.
- SKOUSEN, ROYAL 1975: *Substantive evidence in phonology. The evidence from Finnish and French*. The Hague – Paris: Mouton.

SWAIN, MERRILL 1995: Three functions of output in second language learning. Cook, Guy; Seidlhofer, Barbara (toim.), *Principle and practice in applied linguistics* s. s. 125–144. Oxford: Oxford University Press.

TAFT, MARCUS 1979: Recognition of affixed words and the word frequency effect. *Memory & Cognition* 7, s. 263–272.

VIRTANEN, VEERA 2011: *Minä lienen tullut joskus Suomessa vielä? : venäjänkielisten suomi toisena ja suomi vieraana kielenä -oppijoiden perfektin ja imperfektin omaksumisen ongelmista*. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto, kielten laitos, suomen kieli.

WHITE, LEILA 2008: *Suomen kielioppia ulkomaalaisille*. Helsinki: Finn Lectura.

INTERNET-LÄHTEET

VISK = HAKULINEN, AULI – VILKUNA, MARIA – KORHONEN, RIITTA – KOIVISTO, VESA – HEINONEN, TARJA RIITTA – ALHO, IRJA 2004: *Iso suomen kielioppi*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Verkkoersio, viitattu 2.2.2013. Saatavilla Internetistä: <http://scripta.kotus.fi/visk> URN:ISBN:978-952-5446-35-7.

LIITE 1: AUKKOTEHTÄVÄ

Käytä imperfektiä!

Malli: Presidentti _____ matkusti (MATKUSTAA) Ranskaan.

1. Minä _____ (ISTUA) paljon auringossa viime kesänä.
2. Hän _____ (HÄIRITÄ) meitä kotimatalla.
3. Milloin te _____ (TAVATA) toisenne?
4. He _____ (SIIVOTA) huoneet huolellisesti.
5. Miksi sinä _____ (VALEHDELLA) minulle eilen?
6. Minä _____ (VIEDÄ) roskat jo aamulla.
7. Hän _____ (MENNÄ) kauppaan heti töiden jälkeen.
8. Mitä te _____ (SYÖDÄ) usein lapsena?
9. Minä _____ (TIETÄÄ), että hän oli siellä.
10. Lapset _____ (LAULAA) kauniisti joulukonsertissa.
11. Me _____ (HALUTA) matkustaa Thaimaahan viime vuonna.
12. Te _____ (PÄÄTTÄÄ) asiasta hyvissä ajoin.
13. Tiina _____ (VALITA) sellaiset saappaat, joissa on sekä nyörit että vetoketju.
14. Sinä _____ (KERTOAA) mielenkiintoisen uutisen.
15. Lasse _____ (IMUROIDA) viime lauantaina.
16. He _____ (KIIVETÄ) portaita yläkertaan, kun kukaan ei huomannut.
17. Me _____ (KUUNNELLA) eilen muutamat joululaulut.
18. _____ (PYYTÄÄ) te Annan mukaan elokuvaan?
19. Miksi sinä _____ (JÄÄDÄ) yksin kotiin?
20. Kun he olivat lapsia, he _____ (TYKÄTÄ) paljon muumeista.
21. Me _____ (SÄIKÄHTÄÄ), kun Timo tuli huoneeseen.
22. Minä _____ (TILATA) Helsingin Sanomat kotini.
23. Mihin aikaan te _____ (NOUSTA) tänä aamuna?
24. Me _____ (HUOMATA), että hän oli juonut liikaa.
25. Apua! Tuo koira _____ (PURRA) minua!
26. Kuinka paljon he _____ (ANSAITA) viime vuonna työllään?
27. Miksi sinä _____ (TUODA) mukasi viinaa?
28. Minä _____ (AJAA) Helsingistä Tampereelle kahdessa tunnissa.
29. Isä _____ (RAKENTAA) meidän talon.
30. Me _____ (VAPISTA) pelosta, mutta ajattelimme olla rohkeita.
31. Koska sinä _____ (VAIVATA) taikinaa liian kauan, siitä tuli kovaa.

LIITE 2: TAUSTATIETOLOMAKE

Nimi: _____

Kansallisuus: _____

Syntymävuosi: _____

Kuinka kauan olet asunut Suomessa: _____

Missä puhut suomen kieltä?

☐ **Kaupassa** – Kuinka usein: aina – usein – joskus – ei koskaan

☐ **Kelassa** – Kuinka usein: aina – usein – joskus – ei koskaan

☐ **Luokassa** – Kuinka usein: aina – usein – joskus – ei koskaan

☐ **Tauolla** – Kuinka usein: aina – joskus – ei koskaan

☐ **Kotona** – Kuinka usein: aina – _____ tuntia viikossa – ei koskaan

☐ **Ystävän kanssa** – Kuinka usein: aina – _____ tuntia viikossa – ei koskaan

☐ **Jossain muualla vielä?** _____

Missä kuulet tai luet suomen kieltä?

Joka päivä: _____

Joskus: _____

Kumpi on helpompi?

☐ Puhua suomen kieltä

☐ Kirjoittaa suomen kieltä

Kuinka monta kieltä sinä puhut hyvin? _____

Kuinka monta kieltä sinä osaat vähän? _____

LIITE 3

Taulukko 1. Vartalovirhetyyppien määrät verbityypissä 1. – = kokonaan vastaamatta jätetty kohta. 0 = keskeneräinen muoto.

<i>istua</i> -verbit		<i>näyttää</i> -verbit		<i>antaa</i> -verbit		<i>tietää</i> -verbit	
Vartalo	Määrä	Vartalo	Määrä	Vartalo	Määrä	Vartalo	Määrä
<i>istuliln</i>	112	<i>päätilt</i>	112	<i>ajloiln</i>	112	<i>pyylsilte</i>	112
istu-	109	päät-	58	aj-	92	pyy-	44
ist-	2	päätt-	17	aja-	18	pyyt-	28
istut-	1	pää-	11	ajo-	1	pyyd-	14
		pääta-	10	ajaa-	1	pyytä-	12
<i>kerrolilt</i>	112	päättä-	6			pyyta-	4
kerto-	65	pääta-	2	<i>laulloilvat</i>	112	pyytt-	3
kerro-	41	päätta-	1	laul-	101	pyydä-	2
kert-	2	päättää-	1	laula-	8	pyytää-	1
kerdo-	1	päättää-	1	laulu-	1	–	1
kerr-	1	pää0	1	lar-	1	pykyt-	1
kiro-	1	paata	1	laul0	1	pyys-	1
ker0	1	pääd-	1			pyt-	1
		pät-	1				
		–	1			<i>rakenlsi</i>	112
		<i>säikähdlilmmme</i>	112			rakent-	49
		säikäht-	50			raken-	33
		säikähd-	21			rakenn-	15
		säikäh-	13			rakenta-	8
		säikähtä-	8			rakentt-	2
		säikähta-	3			raket-	1
		–	2			rakan-	1
		säikaht-	2			rakkent-	1
		säikah-	2			paken0	1
		säikä-	1			rakenu-	1
		säikäht0	1			<i>tielsiln</i>	112
		säikäht-	1			tie-	54
		säikähd-	1			tied-	23
		säikahta-	1			tiet-	19
		säikäun-	1			tietä-	6
		säikän-	1			te-	4
		säikähdä-	1			tiise-	1
		säikä0	1			tei-	1
		saikahd-	1			tih-	1
		saida-	1			teihd-	1
						ti-	1
						tie0	1

Taulukko 2. Vartalovirhetyyppien määrät verbityypissä 1. – = kokonaan vastaamatta jätetty kohta. 0 = keskeneräinen muoto.

Vartalo	Määrä	Vartalo	Määrä	Vartalo	Määrä
<i>imuroil</i>	112	<i>söiltte</i>	112	<i>jälilt</i>	112
imuroi-	98	sö-	86	jä-	68
imuroid-	5	syö-	13	jää-	36
imuroit-	3	so-	10	ja-	2
imur-	3	söit-	1	jö-	2
imuroist-	1	söite-	1	jää0	2
imuro-	1	soitt-	1	jo-	1
imuroih-	1			jäädä-	1

Vartalo	Määrä	Vartalo	Määrä
<i>tolilt</i>		<i>veliln</i>	112
to-	67	ve-	84
tuo-	34	vie-	10
tuot-	2	vi-	2
tuod-	2	vo-	2
te-	1	vieta-	1
tuov-	1	viedä-	1
tuota0	1	vied-	1
–	1	ved-	1
tö-	1		
tu-	1		
tuota-	1		

Taulukko 3. Vartalovirhetyyppien määrät verbityypissä 3. – = kokonaan vastaamatta jätetty kohta. 0 = keskeneräinen muoto.

<i>llA</i> -verbit		<i>stA</i> -verbit		<i>rrA</i> -verbit		<i>nnA</i> -verbit	
Vartalo	Määrä	Vartalo	Määrä	Vartalo	Määrä	Vartalo	Määrä
<i>kuuntellimme</i>	112	<i>vapisillme</i>	112	<i>purli</i>	112	<i>menli</i>	112
kuuntel-	72	vapis-	68	pur-	44	men-	96
kuunnel-	21	vapist-	23	purr-	41	menn-	15
kuunnell-	6	vappis-	5	purt-	6	mene-	1
kuunel-	3	vapista-	3	pura-	5		
kuun-	1	vai-	2	purra-	3		
kuuntele-	1	–	2	purta-	3		
kuunnela-	1	vapisa-	2	purre-	2		
kuunt-	1	vap-	1	purki-	2		
kuuntil-	1	vava-	1	purre0	1		
kuuntelel-	1	vavis-	1	pure-	1		
kuutil-	1	vapis0	1	purh-	1		
kuunnitel-	1	vavist-	1	purit-	1		
kuntel-	1	vappas-	1	part-	1		
kuunnell0	1	vapa-	1	purka-	1		
<i>valehtellilt</i>	112	<i>nouslilte</i>	112				
valehdel-	54	nous-	99				
valehtel-	31	noust-	9				
valehd-	3	nousse-	1				
valehdell-	3	nousta-	1				
valehte-	2	nois-	1				
valehdl-	2	nouse-	1				
valehdeilla0	1						
valehd0	1						
valehde-	1						
–	1						
valehell-	1						
valehdelel-	1						
valeht-	1						
valehtell-	1						
valehteilla0	1						
valehtet-	1						
valehdeil-	1						
valehtill-	1						
valehtil-	1						
valehdell0	1						
valet-	1						
valehdilla-	1						
valehdilla0	1						

Taulukko 4. Vartalovirhetyyppien määrät verbityypissä 4. – = kokonaan vastaamatta jätetty kohta. 0 = keskeneräinen muoto.

Vartalo	Määrä	Vartalo	Määrä	Vartalo	Määrä	Vartalo	Määrä
<i>kiipelsivät</i>	112	<i>tykkälsivät</i>	112	<i>tapalsiltte</i>	112	<i>vaivalsilt</i>	112
kiive-	57	tykä-	62	tapa-	72	vaiva-	59
kiipe-	24	tykkä-	28	tava-	25	vaipa-	33
kiivet-	9	tyk-	5	tapaa-	5	vaiv-	9
kiiv-	5	tykät-	4	tavat-	2	vaivat-	6
kiiven-	3	tykk-	3	tap-	2	vaivaa-	2
kive-	3	tyka	3	tpa-	1	–	1
kiivett-	2	tykkä-	2	tav-	1	vaid-	1
kiipet-	2	tykä0	1	tavata-	1	vaivait-	1
kiip-	2	tykäta-	1	tavapa-	1		
kiivähe0-	1	tykka-	1	tavar-	1		
kiivise-	1	tyku-	1	tavaa-	1		
kiive0	1	tykkää-	1				
kiivie-	1						
kiived-	1						
<i>halu silmme</i>	112	<i>huoma silmme</i>	112	<i>siivolsilvat</i>	112	<i>tila siln</i>	112
halu-	95	huoma-	89	siivo-	106	tila-	99
halua-	11	huom-	9	siivoa-	2	til-	6
halut-	2	huomat-	5	sivo-	1	tilat-	4
hulu-	1	huomaa-	3	tava-	1	tilaa-	2
hatu-	1	huomese-	1	viivot-	1	tilata-	1
hala-	1	huomata-	1	siivot-	1		
halutä-	1	huomij-	1				
		huomia-	1				
		huomaata-	1				

Taulukko 5. Vartalovirhetyyppien määrät verbityypissä 5. – = kokonaan vastaamatta jätetty kohta. 0 = keskeneräinen muoto.

Vartalo	Määrä	Vartalo	Määrä	Vartalo	Määrä
<i>häiritsli</i>	112	<i>valitsli</i>	112	<i>ansaitsliivat</i>	112
häirits-	67	valits-	65	ansai-	48
häiri-	21	vali-	35	ansaits-	30
häiritse0	4	valitse0	3	ansait-	12
häirts-	2	valit-	3	ansa-	10
häirit-	2	valiist-	1	ans-	4
häirits-	2	vali0	1	–	2
häir-	2	valitts-	1	ansia-	1
hairi-	2	valitä-	1	ansatse-	1
häiritä-	1	valita-	1	ansaite-	1
herä-	1	valit0	1	ansits-	1
häiritse-	1			ansaist-	1
häirist-	1			ansat-	1
häiritt-	1				
häira-	1				
haira-	1				
härits-	1				
–	1				
häirise0	1				